

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

DINA MALIŠAUSKIENĖ

SAVIVALDYBIŲ APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO
PROGRAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO
MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE
EFEKTYVUMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. Pranas Mierauskas

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

SAVIVALDYBIŲ APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO
PROGRAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO
MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE
EFEKTYVUMAS

Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo programos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L22005

Vadovas

_____ **doc. dr. Pranas Mierauskas**
2014 -

Recenzentas

_____
2014 -

Atliko

_____ **stud. D. Mališauskienė**
2014 -

VILNIUS, 2014

TURINYS

ĮVADAS.....	7
NAUDOTŲ SAŲVOKŲ ŽODYNĖLIS	10
1. APLINKOS APSAUGOS MECHANIZMŲ FORMUOJANTYS TEISĖS AKTAI.....	12
1.1. Strateginiai valstybės uždaviniai aplinkos apsaugos srityje	12
1.2. Aplinkos apsaugos ekonominiai veiksniai	15
1.3. Aplinkosauginių programų įgyvendinimą reglamentuojantys įstatymai.....	18
2. APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO SPECIALIOSIOS PROGRAMOS FORMAVIMAS IR LĖŠŲ PANAUDOJIMAS MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE.....	25
2.1. Informacija apie Mažeikių savivaldybę, aplinkos kokybę	25
2.2. Veiklos strategija aplinkosaugos ir visuomenės sveikatos srityje.....	32
2.3. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos administravimas	35
2.4. Mažeikių rajono SAARSP lėšų panaudojimas 2009-2013 m.....	39
2.5. SAARSP lėšų įgyvendinimo efektyvumas	46
3. SAARSP PRIEMONIŲ EFEKTYVUMO IR INFORMACIJOS SKLAIDOS VERTINIMAS	51
3.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai, pasirengimas tyrimui	51
3.2. Respondentų demografiniai duomenys	55
3.3. Aplinkos apsaugos vertinimo prioritetai.....	59
3.4. Mažeikių rajono SAARSP priemonių vertinimas	62
3.5. Visuomenės domėjimasis aplinkosauga, informacijos sklaida.....	69
IŠVADOS.....	74
REKOMENDACIJOS.....	75
LITERATŪRA.....	76
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	80
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82
PRIEDAI.....	83

PRIEDAI

1 priedas. Interviu su Aplinkos ministro pavaduotoju Linu JONAUSKU.....	83
2 priedas. Interviu su Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos skyriaus vedėju Zigmantu KRISTUČIU	86
3 priedas. Interviu su AB „ORLEN Lietuva“ ekologijos vadovu Arvydu KUKULSKIU	89
4 priedas. Interviu su Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus vyriausiąja specialiste, savivaldybės gydytoja Irena VAICEKAVIČIENE.....	92
5 priedas. Didžiausių šalies savivaldybių AARSP biudžetų dešimtukas.....	96
6 priedas. Priemonės, kurioms 2009-2013 m. panaudota daugiausiai SAARSP lėšų.....	97
7 priedas. Daugiausiai lėšų pareikalavusios Savivaldybės visuomenės sveikatos programų sritys.....	99
8 priedas. Gyventojų apklausos anketa	100
9 priedas. SAARSP priemonėms priklausančių programų vertinimas	103

LENTELĖS

1 lentelė. Ekonominio aplinkos apsaugos mechanizmas ir SAARSP	23
2 lentelė. Gyventojai pagal amžiaus grupes 2013 m. pradžioje	26
3 lentelė. Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių.....	28
4 lentelė. Išmestų teršalų kiekis Mažeikių rajono savivaldybėje (t)	29
5 lentelė. Vandens paėmimas ir sunaudojimas.....	30
6 lentelė. Ūkio, buities ir gamybos nuotekos išleistos į paviršinius vandenis (tūkst. m ³).....	31
7 lentelė. SSGG analizė aplinkos apsaugos srityje	33
8 lentelė. SSGG analizė visuomenės sveikatos apsaugos srityje	34
9 lentelė. 2009-2013 metais gautos Mažeikių savivaldybės SAARSP lėšos	36
10 lentelė. SAARSP lėšų panaudojimas pagal atskiras priemones 2009-2013 metais (litas).....	40
11 lentelė. Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo programos lėšos 2009-2013 metais.....	43
12 lentelė. Prevencinės medicinos priemonei 2009-2012 metais skirtos ir panaudotos lėšos	44
13 lentelė. Bendruomenės sveikatos stiprinimo priemonei 2009-2012 m. skirtos lėšos.....	45
14 lentelė. 2009-2012 m. visuomenės sveikatos programos priemonėms skirtos lėšos	45
15 lentelė. Nepanaudotos SAARSP biudžeto lėšos 2009-2013 m.	48
16 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė	54
17 lentelė. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal išsilavinimą	56
18 lentelė. Pajamos, tenkančios vienam respondento namų ūkio nariui	59
19 lentelė. Mažeikių rajono savivaldybės biudžeto lėšų skyrimo prioritetai	60
20 lentelė. Gyventojų žinios apie aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę	62
21 lentelė. SAARSP priemonių reitingavimo rezultatai	63
22 lentelė. Svarbiausios SAARSP priemonės ir respondentų amžiaus koreliacija.....	64
23 lentelė. Respondentų žinios apie SAARSP gaunamas lėšas už aplinkos teršimą.....	65
24 lentelė. Kaip vertinate atvejus, kai per metus nepanaudojamos visos SAARSP lėšos?.....	66
25 lentelė. Aplinkos monitoringo vertinimas	67
26 lentelė. Mažiausiai efektyvios SAARSP priemonės ir projektai.....	68
27 lentelė. Gyventojų žinios ir patirtis, susijusios su Mažeikių rajono SAARSP.....	71

PAVEIKSLAI

1 pav. Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų skaičius (metų pradžioje).....	25
2 pav. Valstybei ir SAARSP tenkantis taršos mokestis iš Mažeikių bei kaimyninių rajonų teršėjų	37
3 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal lytį	55
4 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal amžių.....	56
5 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal gyvenamąją vietą.....	57
6 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal pagrindinį pajamų šaltinį.....	58
7 pav. Sritys, kurioms Mažeikių rajono savivaldybė turėtų skirti daugiausia lėšų	60
8 pav. Veiksniai, lemiantys rajono aplinkos apsaugos kokybę	61
9 pav. Dėmesys Savivaldybės aplinkos monitoringo (stebėjimo) rezultatams	67
10 pav. Gyventojų nuomonė apie žinias, susijusias su aplinkos apsauga ir SAARSP	69
11 pav. Aplinkosauginių žinių šaltiniai.....	70
12 pav. Gyventojų nuomonė apie SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumą	72

IVADAS

Temos aktualumas. Europos Sąjungoje galioja vieni iš griežčiausių aplinkosaugos reikalavimų pasaulyje. Įstatymais ir poįstatyminiais aktais numatytais priemonėmis Lietuvos valstybė pirmiausia siekia apsaugoti aplinką, bet šių prioritetų įgyvendinimas gali prisidėti ir prie ekonomikos augimo, nes skatinamas naujovių diegimas ir įmonių veikla.

Vienas iš pagrindinių aplinkosaugos tikslų Lietuvoje – užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę visiems Lietuvos Respublikos gyventojams ir sudaryti sąlygas darniai teritorijų plėtrai. Jis numatytas šalies strateginiuose dokumentuose: Lietuvos Respublikos Seimo nutarime „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“¹; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos“²; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“³.

Siekdama šiuose dokumentuose įvardytų tikslų Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija vykdo Specialiąją aplinkos apsaugos rėmimo programą, o savivaldybės – savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąsias programas, kurių tikslas – sumažinti gamtai daromą žalą, optimizuoti retų ir nykstančių gyvūnų išteklius, siekti veiksmingesnės aplinkos apsaugos kontrolės, monitoringo, gerinti visuomenės informavimą ir ekologinį švietimą.

Pagal Vyriausybės nustatytas prioritetines kryptis ir programas svarbioms aplinkosauginėms priemonėms šalyje skiriamos valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšos. Kaip papildomi finansavimo šaltiniai naudojamos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos vykdomos Specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos ir savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų lėšos.

Aplinkosauginiai ir ekonominiai valstybės interesai yra derinami, taikant Lietuvos Respublikos įstatymuose numatytą ekonominį aplinkos apsaugos mechanizmą⁴, kuris leidžia vykdyti aplinkos apsaugos priemones, pasitelkiant anksčiau įvardytas specialiąsias aplinkos apsaugos rėmimo programas. Pagrindinis šio mechanizmo principas – iš juridinių ir fizinių asmenų, kurių veiklos

---

¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2002-11-12 nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“. Prieiga per internetą <http://www.epaveldas.lt/documents/10165/19809/1.pdf> (žiūrėta 2013-12-21).

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-06-12 nutarimas Nr. 853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos“. Prieiga per internetą <http://www.ukmin.lt/web/lt/lietuvos-ukio-ekonomikos-pletros-strategija> (žiūrėta 2013-12-21).

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-09-11 nutarimas Nr. 1160 „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“. Prieiga per internetą www.am.lt/VI/files/0.066316001354189502.doc (žiūrėta 2013-12-22).

⁴ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75; 1996, Nr. 57-1335.

poveikis aplinkai yra negatyvus, surenkamos lėšos, o jos savo ruožtu naudojamos įgyvendinti reikiamas aplinkosaugos priemonės šalyje ir jos regionuose.

Mažeikių rajono savivaldybėje jau daugiau nei tris dešimtmečius (nuo 1980 metų) veikia viena didžiausių šalies pramonės įmonių – naftos perdirbimo gamykla. Šiuo metu lenkų koncerno „PKN Orlen“ valdoma bendrovė „ORLEN Lietuva“ yra ir viena didžiausių teršėjų, sumokanti į valstybės ir savivaldybės biudžetus milijoninius mokesčius už poveikį aplinkai.

Vadovaujantis jau įvardytu ekonominiu aplinkos apsaugos mechanizmu, didelė šių lėšų dalis atitenka savivaldybės biudžetui, iš jų formuojama aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa. Statistika liudija, kad Mažeikių ir kaimyninių rajonų savivaldybių programų apimtys gali skirtis net keliasdešimt kartų.⁵ Mažeikių rajono savivaldybė tiek regione, tiek šalyje disponuoja didžiausiomis aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšomis.

Problema: Išskirtinį poveikį aplinkai daranti naftos perdirbimo įmonė lemia dideles aplinkosaugos programai skiriamų lėšų apimtį, tačiau tuo pat metu rajono savivaldybei iškeltas uždavinys – tinkamai jas panaudoti, kad būtų kiek galima efektyviau sumažinta gamtai bei rajono gyventojams padaryta ir daroma žala. Didžiausias šalyje Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos biudžetas sudaro sąlygas planuoti ilgalaikes aplinkosaugos priemones ir jas įgyvendinti, efektyviai panaudojant už aplinkos taršą ir kitas veiklas surenkamus mokesčius. Kita vertus, didelės galimybės ne visada lemia maksimalų efektą, tai priklauso nuo daugelio veiksnių: situacijos tyrimo, planavimo, prioritetų sudarymo, skaidraus priemonių įgyvendinimo. Darbe bus bandoma atsakyti į klausimą, ar Mažeikių rajono savivaldybė pakankamai efektyviai išnaudoja jai suteiktas aplinkosauginės veiklos galimybes.

Darbo naujumas. Šio darbo tema – aktuali ir beveik netyrinėta. Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas priimtas 2003 metais. Per dešimtmetį į savivaldybėse įgyvendinamas programos, kurių disponuojamos lėšos gali būti itin didelės, kaip yra Mažeikių rajono savivaldybėje, arba menkos, kaip pastebima kaimyniniuose rajonuose, nebuvo kreipiamas didelis tyrėjų dėmesys. Tai rodo informacijos ir analizės apie šalies savivaldybėse įgyvendinamų programų struktūrą, priemonių prioritetus, lėšų panaudojimo galimybes ir problemas, gyventojų nuomonės tyrimų šiais klausimais stoka. Galima daryti prielaidą, kad šis darbas bent iš dalies užpildys susidariusią informacinę nišą.

Tyrimo objektas: 2009-2013 metų Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įgyvendinamos priemonės, lėšų šaltiniai ir jų panaudojimas; už gamtosauką

---

⁵ Valstybinio audito ataskaita aplinkos apsaugos rėmimo programų vykdymas. 2011 m. liepos 29 d. Nr. VA-P-20-12-12. Prieiga per internetą www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2440 (žiūrėta 2013-12-21).

atsakingų specialistų ir rajono gyventojų žinios bei nuomonė apie programą ir jos lėšų panaudojimo efektyvumą.

Darbo tikslas: išsiaiškinti, kaip efektyviai Mažeikių rajono savivaldybė panaudoja aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti pagrindinius teisės aktus, suformuojančius teisinį ir ekonominį aplinkos apsaugos mechanizmą šalyje bei savivaldybėse, jo įgyvendinimo ir kontrolės priemones.
2. Išsiaiškinti, kokiais poreikiais, principais bei kriterijais vadovaujantis Mažeikių rajono savivaldybėje yra planuojamos ir įgyvendinamos SAARSP priemonės
3. Išanalizuoti Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų surinkimą ir jų panaudojimą per pastaruosius penkerius metus (2009–2013 m.).
4. Įvertinti Mažeikių rajono SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumą.
5. Ištirti, ar Mažeikių savivaldybės gyventojai yra pakankamai informuoti apie rajono aplinkos apsaugos problemas, įgyvendinamas priemones bei kaip jie vertina šių priemonių efektyvumą.

Informacijos rinkimo ir tyrimo metodai. Šio darbo tikslas ir uždaviniai vertė pasirinkti empirinių tyrimų metodus (kiekybinius ir kokybinius) – apklausą, interviu, dokumentų turinio analizę: Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių teisinį ir ekonominį aplinkos apsaugos mechanizmą šalyje ir regionuose bei Mažeikių rajono savivaldybės tarybos dokumentų, nustatančių Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos parengimą, įgyvendinimą bei kontrolę, analizę. Surinkti duomenys (dokumentų turinio, specialistų interviu, Mažeikių rajono gyventojų apklausos) buvo apdoroti ir interpretuoti, naudojantis teoriniais tyrimų metodais (analizės, lyginimo ir sintezės).

NAUDOTŲ SAŲOKŲ ŽODYNĖLIS

Aplinka – gamtoje funkcionuojanti tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršiaus ir gelmių, oro, vandens, dirvožemio, augalų, gyvūnų, organinių ir neorganinių medžiagų, antropogeninių komponentų) visuma bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės sistemos.

Aplinkos apsauga – aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdamą ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius.

Aplinkos atkūrimo priemonės – bet kurie veiksmai, įskaitant žalą sumažinančias bei laikinąsias priemones, kuriomis nustatyta tvarka atkuriami iki pradinės būklės pažeista aplinka, jos elementai ir (arba) pablogėjusios jų funkcijos arba įgyvendinamos lygiavertės tiems aplinkos elementams ir (arba) jų funkcijoms alternatyvos.

Aplinkos stebėseną (monitoringas) – sistemingas aplinkos bei jos elementų būklės ir kitimo stebėjimas, antropogeninio poveikio įvertinimas ir prognozė.

Asignavimai – biudžete nustatyta biudžetinių įstaigų ir kitų biudžeto lėšas gaunančių subjektų, atliekančių viešojo administravimo funkcijas išlaidoms ir ilgalaikiam materialiajam ir nematerialiajam turtui bei strateginėms atsargoms (turtui) įsigyti skirta lėšų suma, kurią asignavimų valdytojas turi teisę biudžetinėmis metais gauti iš biudžete sukauptų lėšų, pateikęs paraišką Valstybės išdą tvarkančiai institucijai arba savivaldybių administracijai, patvirtintoms programoms finansuoti.

Gamtos ištekliai – gyvosios ar negyvosios gamtos elementai (augalija, gyvūnija, įskaitant ir buveines, vanduo, žemė (jos paviršius ir gelmės), kuriuos žmogus naudoja arba gali naudoti savo reikmėms.

Kenksmingas (neigiamas) poveikis aplinkai – ekosistemos ar jos elementų natūralių funkcijų susilpnėjimas arba netekimas.

Mobilus taršos šaltinis – kelių, geležinkelių, oro, vandenų, kitos transporto priemonės, ne keliais judantys mechanizmai, varomi varikliu (motoru), naudojančiu benzina, mazutą, suskystintas naftos dujas, suslėgtas gamtines dujas, dyzeliną, reaktyvinių variklių kurą).

Planai ir programos – nacionalinio, regioninio ar vietinio lygmens planavimo dokumentai, kurie rengiami, tvirtinami ir (arba) priimami pagal galiojančius teisės aktus ar pagal kompetenciją įgyvendinant viešąjį administravimą ir kurių įgyvendinimo pasekmės gali būti reikšmingos aplinkai, įskaitant tokių planų ir programų visišką ar dalinį pakeitimą.

Preveninės priemonės – bet kurios priemonės, taikomos reaguojant į įvykį, veikimą ar neveikimą, siekiant išvengti žalos ar kitokio neigiamo poveikio aplinkai ar ją (ją) sumažinti.

Programos sąmata – dokumentas, kuriame pagal ekonominę ir funkcinę klasifikaciją yra nurodytos asignavimų sumos, skirtos programai vykdyti.

Savivaldybės biudžetas – savivaldybės tarybos patvirtintas savivaldybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams.

Specialioji programa – veiklos, skirtos institucijos, biudžetinės įstaigos misijai įgyvendinti, plano dalis, kuri finansuojama iš įmokėtų į biudžetą biudžetinių įstaigų pajamų, Europos Sąjungos finansinės paramos ir valstybės lėšų, skirtų programos bendrajam finansavimui, taip pat kitų įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir savivaldybių tarybų sprendimais patvirtintų konkrečiam tikslui numatytų lėšų.

Stacionarus taršos šaltinis – tai taršos objektas, kuris negali būti perkeltas iš vienos vietos į kitą, nepakeitus jo paskirties ir iš esmės nesumažinus jo vertės).

Teršimas – medžiagų, preparatų, organizmų ir mikroorganizmų ar jų junginių (teršalų) išmetimas (išleidimas, paskleidimas) į aplinką kaip žmonių veiklos rezultatas.

Žala aplinkai – tiesiogiai ar netiesiogiai atsiradęs neigiamas aplinkos ar jos elementų (įskaitant ir saugomas teritorijas, kraštovaizdį, biologinę įvairovę) pokytis arba jų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms (visuomenei), pablogėjimas.

1. APLINKOS APSAUGOS MECHANIZMĄ FORMUOJANTYS TEISĖS AKTAI

1.1. Strateginiai valstybės uždaviniai aplinkos apsaugos srityje

Vienas iš pagrindinių aplinkosaugos tikslų Lietuvoje – užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę visiems Lietuvos Respublikos gyventojams ir sudaryti sąlygas darniai teritorijų plėtrai. Šis tikslas įvardytas šalies strateginiuose dokumentuose: Lietuvos Respublikos Seimo nutarime „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos“; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“. Šie dokumentai priimti Lietuvai ruošiantis tapti Europos Sąjungos nare ir vadovaujantis pagrindinėmis darnaus vystymosi nuostatomis, suformuluotomis 1992 metais Rio de Žaneire vykusioje pasaulinėje Jungtinių tautų aplinkos ir vystymo konferencijoje. Darnus vystymasis šiame susitikime įteisintas kaip pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi ideologija. Darnaus vystymosi koncepcijos pagrindą sudaro 3 lygiaverčiai komponentai: aplinkosauga, ekonominis ir socialinis vystymasis.

Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. priimtame nutarime „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“⁶ numatyta įgyvendinti suderintą ekonominių, administracinių ir teisinių aplinkos apsaugos svertų sistemą, įvardytos valstybės skatinamos aplinkos apsaugos ilgalaikės plėtros kryptys: įgyvendinti tvariosios plėtros principą; sudaryti prielaidas racionaliam gamtos išteklių naudojimui, apsaugai ir atkūrimui; atsižvelgiant į ES normas ir standartus, užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę; išsaugoti gamtos paveldo vertybes, kraštovaizdžio savitumą ir biologinę įvairovę; didinti šalies miškingumą ir miškų aplinkosaugos vertę.

Lietuvos nacionalinė darnaus vystymosi strategija (toliau – Strategija) buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160.⁷ Europos Sąjungos Taryba 2006 m. birželio 9 d. priėmė atnaujintą ES darnaus vystymosi strategiją (Europos Sąjungos Taryba, Briuselis, 2006-06-26 (29.06) ir įpareigojo valstybes nares atlikti nacionalinių darnaus vystymosi strategijų peržiūrą, kad būtų užtikrintas tarpusavio suderinamumas ir nuoseklumas, atsižvelgiant į konkrečias valstybių narių aplinkybes. Atlikus Lietuvos nacionalinės darnaus vystymosi strategijos,

---

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2002-11-12 nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“. Prieiga per internetą <http://www.epaveldas.lt/documents/10165/19809/1.pdf> (žiūrėta 2013-12-21).

⁷ Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Prieiga per internetą http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9438 (žiūrėta 2013-12-19)

dviejų jos įgyvendinimo ataskaitų (2005 ir 2008 m.) ir atnaujintos ES darnaus vystymosi strategijos analizę, Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė, kad reikia parengti atnaujintą Strategijos variantą.

Atnaujintame Strategijos variante, kurį Vyriausybė patvirtino 2009 m. rugsėjo 16 d. nutarimu Nr. 1247, pagrindinis Lietuvos darnaus vystymosi siekis išlieka tas pats – pagal ekonominio ir socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 metų pasiekti 2003 metų ES valstybių narių vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinių normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimų. Įgyvendinti šį siekį įmanoma diegiant ūkyje naujausias, aplinkai mažesnę neigiamą poveikį darančias technologijas. Taigi mokslinei pažangai, žinioms, o ne daug išteklių reikalingų technologijų kūrimui ir diegimui Strategijoje skiriama ypač daug dėmesio.

Lietuvos darnaus vystymosi strategijos stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė atlikta pagal 3 pagrindinius darnaus vystymosi blokus:

aplinkos kokybė ir gamtos ištekliai,
ekonomikos vystymasis,
socialinis vystymasis.⁸

Analizuojant aplinkos kokybės pokyčių stiprybes ir silpnybes, opiausių aplinkos problemų sprendimo galimybes ir tikėtinas grėsmes, daugiausia dėmesio skirta pagrindiniams aplinkos komponentams – orui, vandeniui, analizuotos klimato kaitos, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės problemos. Prie šio bloko priskirtas ir atliekų tvarkymas.

Strategija aiškiai apibrėžia valstybės misiją aplinkosaugos srityje: valstybė turi kontroliuoti ir reguliuoti poveikį aplinkai ir raginti ūkio subjektus bei valstybės institucijas vykdyti neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai prevenciją, užuot kovojus su neigiamomis poveikio pasekmėmis.

Dokumente akcentuojama, kad labai svarbu efektyviai naudoti valstybės lėšas ir ES paramą vandens tiekimo ir nuotekų infrastruktūrai modernizuoti, baseininiu principu pagrįstai vandens išteklių valdymo sistemai sukurti, baigti kurti šiuolaikišką atliekų tvarkymo sistemą. Tikimasi, kad Lietuvos miškingumo didinimo programos įgyvendinimas leis ne tik geriau naudoti neproduktyvią žemės ūkio paskirties žemę, bet ir papildyti trūkstamus gamtinio karkaso elementus, taip pat sukūrus reikiamas jungtis lengviau integruoti Lietuvos saugomų teritorijų sistemą į Europos ekologinius tinklus. Pabrėžiama, kad teisinėmis ir ekonominėmis priemonėmis valstybė turi užtikrinti kuo geresnę gamtos išteklių apsaugą, efektyvesnę ir taupesnę jų naudojimą. Mokesčiai už išteklius turi būti pertvarkyti taip, kad jų dydis priklausytų ne tik nuo sunaudotų išteklių kiekio, bet ir naudojimo efektyvumo. Taip pat deklaruojama, kad valstybė turi visokeriopai remti kuo platesnę vietinių atsinaujinančių išteklių

---

⁸ Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Prieiga per internetą http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9438 (žiūrėta 2013-12-19)

naudojimą ir atliekų perdirbimą, o savivaldybėms turi būti suteikta daugiau teisių disponuoti jų teritorijoje esančiais gamtos ištekliais.⁹

Strategijai įgyvendinti buvo išskirti 2 laikotarpiai: trumpalaikiams strateginiams tikslams įgyvendinti – iki 2012 metų ir ilgalaikiams – iki 2020 metų.

Kitas svarbus dokumentas, kuriame apibrėžti pagrindiniai šalies tikslai aplinkos apsaugos srityje – Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija, parengta 2002 metais. Jos skyriuje 5.5. įvardyta, kokių tikslų siekia valstybė, skatindama pramonės plėtrą ir įgyvendindama aplinkos apsaugos ekonominių veiksnių politiką.¹⁰

Pramonės sektoriuje keliami tokie aplinkosaugos tikslai: orientuotis į mažaatliekę, mažiau teršią gamybą, gamtos ir energijos išteklių taupymą bei ekologiškai švarios produkcijos gamybą, skatinti daugkartinės taros ir daugkartinę medžiagų gamybą bei naudojimą, antrinių žaliavų perdirbimą bei atliekų (ypač pavojingų) saugų tvarkymą, aplinkosaugos technikos gamybą. Aplinkos apsaugos strategijoje numatytoje veiksmų programoje yra nurodyta, kad įmonės turi nuolat diegti pažangiausias technologijas, nereikalaujančias ypatingų išlaidų, taip pat projektuoti, gaminti ir diegti lakių organinių junginių nukenksminimo technologijas, valymo įrangą bei kontroliuoti jos panaudojimą.

Strategijoje įvardyti pagrindiniai veiksmai ir svarbiausios priemonės, kurių iki 2015 metų turi imtis valstybė: teršalų išmetimų mokesčių sistemos peržiūra bei papildymas; regioninių komunalinių atliekų tvarkymo sistemų, apimančių atliekų surinkimą, vežiojimą, rūšiavimą ir saugų šalinimą, diegimas; administracinių ir ekonominių priemonių, skatinančių antrinių žaliavų, tarp jų - pakuočių atliekų, atskirą surinkimą, panaudojimą ir perdirbimą, įvedimas; „žaliųjų pirkimų“ taisyklės, reikalaujančios, kad paskelbtuose valstybės įstaigų viešųjų pirkimų konkursuose dalyvaujančios įmonės turėtų įdiegtos aplinkosaugos vadybos sistemos (ISO 14000) sertifikata, nustatymas viešiesiems pirkimams; galimybių ir būdų ištyrimas bei praktinis pritaikymas kai kurių mokesčių sumažinimo mainais į taršos mokesčių padidinimą („žaliojo biudžeto“ formavimas); atitinkami įstatymų pakeitimai, leidžiantys ir skatinantys savivaldybes kaupti lėšas sąvartynams uždaryti bei prižiūrėti po uždarymo; subsidijų panaudojimo saugomose teritorijose (nacionaliniuose bei regioniniuose parkuose, rezervatuose ir kt.) gyvenančių subjektų patiriamams ekonominiams nuostoliams dėl griežtesnių ūkinės veiklos apribojimų kompensuoti sistemos sukūrimas.¹¹

Kiti šiam darbui svarbūs strateginiai principai įvardyti 5.7 skyriuje „Regionų ekonomikos plėtros politika“. Tarp sąlygų, galinčių užtikrinti regionų plėtrai palankias investicijas, įvardytos priemonės: probleminių Lietuvos regionų, jų prioritetinių investavimo sričių ir priemonių nustatymas;

---

⁹ Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Prieiga per internetą http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9438 (žiūrėta 2013-12-21).

¹⁰ Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija. Prieiga per internetą <http://www.ukmin.lt/web/lt/lietuvos-ukio-ekonomikos-pletros-strategija> (žiūrėta 2013-12-22).

¹¹ Ten pat.

harmoningos kokybės valdymo bei ekologiškai švarios gamybos diegimo regiono įmonėse programų parengimas.¹²

Apibendrinant galima teigti, kad vadovaujantis Europos Sąjungos direktyvų bei jų pagrindu sukurtų šalies ilgalaikių strategijų ekonomikos ir aplinkosaugos srityje nuostatomis, praėjusiame dešimtmetyje parengti svarbiausi teisiniai dokumentai, reglamentuojantys kokia tvarka ir kokiomis priemonėmis bus įgyvendinami strateginiai tikslai tiek šalyje, tiek jos regionuose.

Šiam darbui svarbiausi įstatymai ir poįstatyminiai aktai, susiję su aplinkosaugos programų formavimu bei jų įgyvendinimu.

1.2. Aplinkos apsaugos ekonominiai veiksniai

Kaip teigiama Lino Čekanavičiaus ir kitų autorių darbe „Aplinkos apsaugos ekonominių veiksnių strategija“¹³, aplinkos apsaugos skatinimui bei valdymui gali būti pasitelkta įvairių poveikio priemonių – teisinių, administracinių, ekonominių, moralinių, ekologinio švietimo ir pan.

Aplinkos apsaugos ekonominiai veiksniai apibūdina ūkio subjektų priimamų sprendimų ekonominių pasekmių sąsają su poveikio aplinkai pobūdžiu bei mastais. Šiuo atžvilgiu aplinkos apsaugos ekonominius veiksnius autoriai siūlo padalyti į dvi stambias, tarpusavyje susijusias grupes:

- 1) postūmius (paskatas), t.y. ekonominius aplinkos apsaugos valdymo svertus;
- 2) pasekmes, t.y. aplinkos apsaugos bei jos valdymo svertų poveikį ūkinių subjektų finansiniams rezultatams (išlaidoms bei pajamoms) bei rinkos struktūrai.

Lietuvoje taikomus ekonominius aplinkos apsaugos valdymo svertus taip pat galima padalyti į dvi grupes:

- a) ekonominės gamtonaudos reguliavimo priemonės – mokesčiai už aplinkos taršą bei gamtos išteklius, gamtai padaromos žalos atlyginimo įkainiai;
- b) aplinkos apsaugos finansavimo fondai, kurie naudojami bendrų (valstybinių) aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimui.¹⁴

Pagrindinis teisinis dokumentas, kurio pagrindu priimami kiti gamtos išteklių naudojimą bei aplinkos apsaugą reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai ir kuris apibrėžia ekonominių aplinkos apsaugos veiksnių taikymo tvarką, yra **Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas** (priimtas 1992 m., aktuali redakcija nuo 2005 m.). Šis teisės aktas skirtas užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų (2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų planų ir programų

---

¹² Čekanavičius L., ir kt., Aplinkos apsaugos ekonominių veiksnių strategija. Prieiga per internetą www.ukmin.lt/.../Valstybes%20ilgalaikes%20strategijos/ (žiūrėta 2013-12-27).

¹³ Ten pat.

¹⁴ Ten pat.

pasekmių aplinkai vertinimo ir 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl atsakomybės už žalą aplinkai, numatant žalos aplinkai prevenciją bei jos atlyginimą) įgyvendinimą.

Įstatymas reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant šaliai būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą, Lietuvos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje.

Aplinkos apsaugos įstatymo 28 straipsnyje įvardyta, kaip veikia ekonominis aplinkos apsaugos mechanizmas. Šį mechanizmą sudaro: mokesčiai už gamtos išteklių naudojimą; mokesčiai už aplinkos teršimą; kreditavimo reguliavimas; valstybės subsidijos; kainų politika; ekonominės sankcijos ir nuostolių kompensavimas; kiti ekologiniai mokesčiai ir priemonės.¹⁵

Šeštajame įstatymo straipsnyje „Valstybinio aplinkos apsaugos valdymo sistema“ apibrėžta, kad valstybinį aplinkos apsaugos valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo Vyriausybė, Aplinkos ministerija, kitos įgaliotos valstybės institucijos, o savivaldybių teritorijose įstatymų nustatyta tvarka jį vykdo vietos savivaldos institucijos.

Įstatymas įvardija funkcijas, kurios atitenka kiekvienai iš minėtų institucijų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įgyvendindama aplinkos apsaugos valstybės politiką, be kitų jai priskirtų funkcijų, koordinuoja valstybės ir vietos savivaldos valdymo institucijų veiklą aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje. Aplinkos ministerija organizuoja ir koordinuoja valstybės strategijos įgyvendinimą aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje, rengia valstybines ilgalaikes ir tikslines aplinkos apsaugos bei gamtos išteklių naudojimo programas, numato jų įgyvendinimo tvarką ir kontroliuoja, kaip jos vykdomos.

Vietos savivaldos institucijos, organizuodamos aplinkos apsaugos įstatymų, Vyriausybės bei Aplinkos ministerijos priimtų norminių aktų aplinkos apsaugos klausimais įgyvendinimą: valdo, naudoja ir saugo joms priskirtus gamtos išteklius ir aplinkosaugos objektus; paskirsto pagal savivaldybėms nustatytus limitus valstybinius gamtos išteklius; rengia, tvirtina ir įgyvendina savivaldybių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo programas, schemas ir kitas aplinkos apsaugos priemones; nustatyta tvarka naudoja Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas, tvirtina asignavimus aplinkos apsaugai; steigia ir tvarko įstatymų nustatyta tvarka savivaldybės saugomas teritorijas, kraštovaizdžio objektus; pagal kompetenciją nagrinėja ir derina planuojamos veiklos objektų projektus; tvarko miestų ir kaimų gyvenamųjų vietovių želdynus, rengia ir tvirtina želdinių apsaugos taisykles.

---

¹⁵ Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=253930 (žiūrėta 2014-01-06).

Įstatymas numato, kad vietos savivaldos institucijos gali nustatyti savo teritorijoje griežtesnius už valstybinius normatyvus, suderinusios su juos patvirtinusiomis valstybės institucijomis, pagal savo kompetenciją priima sprendimus ir kontroliuoja jų vykdymą.

Galima teigti, kad Aplinkos apsaugos įstatymas vietos savivaldos institucijoms suteikia nemažai galių ir laisvių įgyvendinant aplinkos apsaugos priemones šalies rajonuose ir regionuose.

Įstatymai, suformuojantys pagrindinius ekonominius aplinkos apsaugos veiksnius. Kaip jau buvo minėta, tarp įvairių poveikio priemonių, skirtų aplinkos apsaugos skatinimui bei valdymui, viena svarbiausių yra ekonominė – būtent šis veiksnys leidžia įvertinti aplinkai daromą neigiamą poveikį ir jį kompensuoti.

Pagrindinius ekonominių aplinkos apsaugos veiksnius, kurie susiję su šalies ir savivaldybių aplinkosaugos programų formavimu bei panaudojimu, apibrėžia šie įstatymai:

Lietuvos Respublikos Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (paskutinė dokumento redakcija galioja nuo 2013 m. birželio 1 d.), pakeitęs 1992 m. priimtą ir ne kartą pildytą Mokesčių už aplinkos teršimą įstatymą bei Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymą (priimtą 2001 metais, įsigaliojusį nuo 2003 m.). Jis nustato mokesčių už teršalų išmetimą į orą bei vandenį, o taip pat mokesčio už aplinkos teršimą gaminių bei pakuočių atliekomis tarifus ir šių mokesčių mokėjimo tvarką.

Lietuvos Respublikos Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas (priimtas 1992 m., paskutinė dokumento redakcija galioja nuo 2012 m. sausio 1 d.), nustatantis mokesčių už naudojimąsi valstybiniais gamtos ištekliais dydžius bei mokėjimo tvarką.

Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas (priimtas 2000 m., aktuali redakcija nuo 2010 m. spalio 1 d.), nustatantis Aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšų šaltinius bei jų naudojimo tvarką.

Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas (priimtas 2003 m., aktuali redakcija nuo 2011 m. sausio 1 d.), kuris nustato Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų šaltinius ir jų naudojimo tvarką.

Pirmieji du įstatymai (Lietuvos Respublikos Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas ir Lietuvos Respublikos Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas) priskirtini ekonominės gamtonaudos reguliavimo priemonėms – jie reglamentuoja mokesčių už aplinkos taršą bei gamtos išteklius, gamtai padaromos žalos atlyginimo įkainius, mokesčių mokėtojus bei žalos atlyginimo tvarką, o taip pat į biudžetą surenkamų lėšų paskirstymą.

Kiti du įstatymai (Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas ir Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas) nustato tvarkas, kaip formuojami ir kaip veikia aplinkos apsaugos finansavimo fondai, kurie naudojami

šalies ir savivaldybių aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimui – programoms, kurios siekia atstatyti aplinkai padarytą žalą arba sudaryti preventyvias sąlygas, kad žalos poveikis būtų mažesnis.

Siekiant suvokti, kaip veikia šios priemonės, būtina apžvelgti pagrindinius kiekvieno įstatymo principus.

1.3. Aplinkosauginių programų įgyvendinimą reglamentuojantys įstatymai

Lietuvos Respublikos Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Įstatymo paskirtis – ekonominėmis priemonėmis skatinti teršėjus mažinti aplinkos teršimą, vykdyti atliekų prevenciją ir tvarkymą, neviršyti nustatytų teršalų išmetimo į aplinką normatyvų, taip pat iš mokesčio kaupti lėšas aplinkosaugos priemonėms įgyvendinti. Jis nustato fizinių ir juridinių asmenų, vykdančių ūkinę veiklą Lietuvoje, mokesčio už aplinkos teršimą mokėjimo tvarką ir kontrolę.¹⁶

Įstatymas numato, kad mokesčių už aplinkos teršimą turi mokėti:

- fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie aplinka teršia iš stacionarių taršos šaltinių;
- fiziniai ir juridiniai asmenys, teršiantys aplinką iš ūkinei komercinei veiklai naudojamų mobilių taršos šaltinių;
- gaminių gamintojai ir importuotojai, teršiantys aplinką gaminių ir (ar) pakuotės atliekomis.¹⁷

Įstatymas reglamentuoja mokesčio apskaičiavimo ir mokėjimo tvarką. Apmokestinamų teršalų sąrašą nustato ir tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos.

Mokesčio už aplinkos teršimą mokestinis laikotarpis yra kalendoriniai metai. Jis sumokamas ir mokesčio už aplinkos teršimą deklaracija pateikiama ne vėliau kaip per 60 dienų nuo mokestinio laikotarpio pabaigos teritorinei valstybinei mokesčių inspekcijai, kurios veiklos teritorijoje mokesčio mokėtojas yra įregistruotas.

Teršalų išmetimo į aplinką, apmokestinamųjų gaminių ir pripildytos gaminių apmokestinamosios pakuotės apskaitą kontroliuoja ir mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimą tikrina Aplinkos ministerija.

Dešimtajame šio įstatymo straipsnyje apibrėžiama, kam ir kokiais tikslais atitenka teršėjų sumokėti mokesčiai.

Mokestis už aplinkos teršimą, išskyrus mokesčių už aplinkos teršimą gaminių ar pakuotės atliekomis, paskirstomas taip:

- 30 procentų mokama į valstybės biudžetą. Šios lėšos naudojamos pagal tikslinę paskirtį Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo programos lėšoms administruoti ir šioje programoje

¹⁶ Lietuvos Respublikos Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=449570 (žiūrėta 2014-01-06).

¹⁷ Ten pat.

numatytiems aplinkos apsaugos investiciniams projektams finansuoti aplinkos ministro nustatyta tvarka;

- 70 procentų mokama į savivaldybės, kurios teritorijoje yra taršos objektas, biudžetą. Šios lėšos naudojamos pagal tikslinę paskirtį Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiojoje programoje numatytoms priemonėms finansuoti.¹⁸

Mokestis už aplinkos teršimą gaminių ar pakuotės atliekomis mokamas į valstybės biudžetą. Šios lėšos naudojamos Atliekų tvarkymo įstatyme numatytiems Gaminių ar pakuotės atliekų tvarkymo programos tikslams įgyvendinti. Į valstybės biudžetą taip pat mokamas didesnio tarifo mokestis, išieškomas iš pažeidėjo už aplinkos teršimą, – kai jis taikomas už nuslėptą teršalų, sunaudotų degalų ir apmokestinamųjų gaminių bei pripildytos gaminių apmokestinamosios pakuotės kieki, už normatyvus viršijantį teršalų kiekį. Šios lėšos naudojamos tik Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatyme numatytiems tikslams įgyvendinti, jomis disponuoja Aplinkos ministerija.

Lietuvos Respublikos Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas. Įstatymas priimtas 1991 m., aktuali redakcija nuo 2012 m. sausio 1 d. Šis įstatymas nustato valstybinių gamtos išteklių, kurie pagal šį įstatymą yra mokesčio objektas, apmokestinimo mokesčiu už valstybinius gamtos išteklius ir ginčų nagrinėjimo tvarką. Įstatymo tikslas – ekonominėmis priemonėmis skatinti gamtos išteklių naudotojus taupiai ir efektyviai naudoti valstybinius gamtos išteklius, kompensuoti gamtos išteklių tyrimo ir priemonių jų kiekiui bei kokybei išsaugoti valstybines išlaidas.¹⁹

Įstatyme apibrėžta, kad mokesčio objektas yra šie išgaunami valstybiniai gamtos ištekliai:

- 1) naudingosios iškasenos, išskyrus angliavandenilius ir durpes, naudojamas gydymo įstaigose;
- 2) vanduo ir statybinis gruntas;
- 3) medžiojamieji gyvūnai, apmokestinami pagal medžioklės plotų kategorijas.

Mokesčio mokėtojai įvardyti: fiziniai ir juridiniai asmenys, išgaunantys įstatymu apmokestinamus valstybinius gamtos išteklius, kuriems išgauti reikalingas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo, kitų teisės aktų nustatyta tvarka išduotas leidimas; fiziniai ir juridiniai asmenys, turintys leidimą naudoti medžiojamųjų gyvūnų išteklius medžioklės plotų vienetu pagal Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymą, išskyrus įstaigas, vykdančias laukinės gyvūnijos, jos gyvenamosios aplinkos ir medžioklės mokslinius tyrimus.²⁰

---

¹⁸ Lietuvos Respublikos Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=449570 (žiūrėta 2014-01-06).

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Lietuvos Respublikos Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416294 (žiūrėta 2014-01-06).

Įstatymas numato mokesčio tarifus ir jo mokėjimo terminus. Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius mokestinis laikotarpis yra kalendorinis ketvirtis, o mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklius mokestinis laikotarpis – kalendoriniai metai.

Įstatymas reglamentuoja mokesčio įskaitymo tvarką ir proporcijas.

Mokestis už valstybinius gamtos išteklius įskaitomas: 90 procentų – į valstybės biudžetą, o 10 procentų – į savivaldybės, kurios teritorijoje išgaunami gamtos ištekliai, biudžetą. Pastarosios lėšos teisės aktų nustatyta tvarka naudojamos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai finansuoti.

Mokestis už medžiojamųjų gyvūnų išteklius įskaitomas taip: 70 procentų mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklius atitenka savivaldybės, kurios teritorijoje išgaunami medžiojamųjų gyvūnų ištekliai, biudžetui ir taip pat naudojamas Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai finansuoti, o 30 procentų – valstybės biudžetui, lėšos naudojamos Aplinkos apsaugos rėmimo programai.

Didesnio tarifo mokestis už valstybinius gamtos išteklius įskaitomas: 90 procentų – į valstybės biudžetą ir naudojamas Aplinkos apsaugos rėmimo programai finansuoti, o 10 procentų – į savivaldybės, kurios teritorijoje išgaunami gamtos ištekliai, biudžetą ir naudojamas Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai.

Įstatyme pažymima, kad Aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos naudojamos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatyme, o savivaldybių biudžetų lėšos – Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme numatytiems tikslams.

Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas. Šis įstatymas nustato Aplinkos apsaugos rėmimo programos (toliau AARP arba Programa) lėšų šaltinius bei jų naudojimo tvarką.²¹ Programos priemonės, finansavimo pajamos ir išlaidos, vadovaujantis specialiųjų programų finansavimo principais, planuojamos valstybės biudžete. AARP priemonės tvirtina ir programai įgyvendinti skirtas lėšas naudoja Aplinkos ministerija.

Įstatyme įvardyti visi galimi programos lėšų šaltiniai, be anksčiau minėtų mokesčių, sumokėtų padarytą žalą pažeidus aplinkos apsaugos įstatymus ar kitus aplinkos apsaugą reglamentuojančius teisės aktus ar išieškotos už naudojimąsi valstybiniais gamtos ištekliais, programos įgyvendinimui naudojamos ir kitos lėšos, tarp kurių yra ir lėšos, išieškotos už Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo pažeidimą – jei nustatoma, kad SAARSP lėšos panaudojamos netinkamai.²²

---

²¹ Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas. Prieiga per internetą <http://www.am.lt/VI/files/0.045638001328617586.pdf> (žiūrėta 2014-01-09).

²² Ten pat.

Įstatymas detaliai reglamentuoja AARP lėšų panaudojimą. Ne mažiau kaip 30 procentų AARP metinių įplaukų naudojama priemonėms, kuriomis kompensuojama aplinkai padaryta žala, kraštovaizdžio kompleksams ar elementams atkurti, aplinkosaugos objektams projektuoti, statyti, rekonstruoti, remontuoti, aplinkos teršimo šaltiniams pašalinti, gamtos ištekliams atkurti ir gausinti.

AARP lėšos taip pat naudojamos gamtos ištekliams atkurti: žuvų, medžiojamųjų gyvūnų išteklių apsaugos ir gausinimo priemonėms; medžioklėtvarkos projektams rengti; medžiojamųjų gyvūnų ir medžioklės moksliniams tyrimams; medžiojamųjų gyvūnų, saugomų pagal Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus, monitoringui; priemonėms prieš brakonieriavimą; medžioklės plėtrą skatinančioms bei medžioklės kultūrą ir tradicijas puoselėjančioms priemonėms; griežtai saugomų rūšių laukinių gyvūnų ir medžiojamųjų gyvūnų, kurių medžioklė uždrausta ištisus metus, padarytai žalai kompensuoti bei šių gyvūnų daromos žalos prevencijos priemonėms.

AARP lėšos taip pat gali būti skiriamos aplinkos apsaugos, gamtos išteklių naudojimo ir jų gausinimo programoms, schemoms, planams, įstatymų ir kitų teisės aktų projektams rengti; moksliniams taikomiesiems darbams, aplinkos monitoringui, poveikio aplinkai vertinimui; valstybinėms aplinkos apsaugos įstaigoms ir organizacijoms aprūpinti prietaisais, įrenginiais, medžiagomis ir kitomis materialinėmis priemonėmis jų aplinkosaugos veiklai vykdyti; švietimui, mokymui, specialistų kvalifikacijai aplinkosaugos srityje kelti, leidybai, aplinkosaugos informacijai skleisti, aplinkos apsaugos renginiams ir konkursams organizuoti, tarptautinių projektų ir sutarčių aplinkosaugos srityje įgyvendinimo išlaidoms apmokėti.

AARP lėšos gali būti panaudotos ir premijavimui – vardinėms premijoms skirti, neetatiniams aplinkos apsaugos inspektoriams skatinti. Ne daugiau kaip 5 procentus AARP numatyta atliekamiems aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo kontrolės darbams bei rengiamoms programoms įgyvendinti. Dalis lėšų gali būti skirta savavališkai pastatytiems ar statomiems statiniams nugriauti, nugriautam kultūros paveldo statiniui (jo daliai) atstatyti kitoms teritorijų planavimo bei užstatymo priemonėms. Įstatymas numato, kad AARP lėšos, nepanaudotos einamaisiais biudžetiniais metais, yra naudojamos kitiems metams numatytoms priemonėms finansuoti.²³

Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas. Įstatymas nustato Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos (toliau – SAARSP) lėšų šaltinius ir jų naudojimo tvarką.

Įstatymas apibrėžia, kad SAARSP tikslas – finansuoti savivaldybių vykdomas aplinkos apsaugos priemones, kurias šis įstatymas detaliai reglamentuoja. Specialiosios programos lėšos kaupiamos atskiroje savivaldybės biudžeto sąskaitoje. Programos finansavimo pajamos ir išlaidos planuojamos

---

²³ Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas. Prieiga per internetą <http://www.am.lt/VI/files/0.045638001328617586.pdf> (žiūrėta 2014-01-09).

savivaldybių biudžete savivaldybių tarybų nustatyta tvarka. SAARSP priemonės kasmet tvirtina savivaldybės taryba.²⁴

Istatyme įvardijami visi galimi SAARSP finansavimo šaltiniai:

1) juridinių ir fizinių asmenų mokesčiai, mokami įstatymų nustatytais proporcijomis ir tvarka už teršalų išmetimą į aplinką;

2) medžioklės plotų naudotojų mokesčiai, mokami įstatymų nustatytais proporcijomis ir tvarka už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą;

3) juridinių ir fizinių asmenų mokesčiai, mokami įstatymų nustatytais proporcijomis ir tvarka už valstybinius gamtos išteklius, išskyrus medžiojamųjų gyvūnų išteklius;

4) lėšos, gautos kaip želdinių atkuriamosios vertės kompensacija;

5) savanoriškos juridinių ir fizinių asmenų įmokos;

6) kitos teisėtai gautos lėšos.

Istatyme apibrėžtos SAARSP lėšų panaudojimo galimybės. Lėšos gali būti skirtos:

1) aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonėms; atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros priemonėms; atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma, tvarkymo priemonėms; aplinkos monitoringo, prevencinėms, aplinkos atkūrimo priemonėms; visuomenės švietimui ir mokymui;

2) savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai (20 procentų Specialiosios programos lėšų, neįskaitant įplaukų iš medžioklės plotų naudotojų mokesčių, mokamų už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą);

3) finansiškai remti miško sklypų, kuriuose medžioklė nėra uždrausta, savininkus, valdytojus ir naudotojus, įgyvendinančius žalos prevencijos priemones, kuriomis jie siekia išvengti medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos miškui, įsigyti kartografinę ir kitą medžiagą, reikalingą rengiamiems medžioklės plotų sudarymo ar jų ribų pakeitimo projektams parengti (šiems tikslams naudojamos tik lėšos, gautos iš medžioklės plotų naudotojų už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą);

4) želdynų ir želdinių apsaugai, tvarkymui, būklės stebėsenai, želdynų kūrimui, želdinių veisimui, inventorizacijai;

5) savanoriškos juridinių ir fizinių asmenų įmokos naudojamos pagal mokėtojų pageidavimus.

Kaip Aplinkos apsaugos rėmimo programos taip ir savivaldybių aplinkosaugai skirtos lėšos, nepanaudotos einamaisiais biudžetiniais metais, gali būti naudojamos kitiems metams numatytoms priemonėms finansuoti.

Apie tai, kaip vykdoma SAARSP, Savivaldybės institucija atsiskaito Aplinkos ministerijai, prireikus jai pateikia ir papildomą informaciją apie Specialiosios programos priemonių vykdymą. Jeigu

---

²⁴ Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387204 (žiūrėta 2014-01-09).

SAARSP lėšos yra panaudojamos nenumatytiems šiame įstatyme tikslams, Aplinkos ministerijos ar jos įgaliotos institucijos teikimu Valstybinė mokesčių inspekcija pasiūlo savivaldybėms per tris mėnesius pervesti į Valstybės išdo sąskaitą, kurioje kaupiamos Aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos. Jos naudojamos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatyme numatytiems tikslams.²⁵

Apžvelgus įstatymus, kurie reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas bei apibrėžia ekonominio aplinkos apsaugos mechanizmo taikymo principus, galima apibendrinti, kokios šio mechanizmo sudedamosios dalys turi įtakos aplinkosaugos programų formavimui bei įgyvendinimui (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Ekonominio aplinkos apsaugos mechanizmas ir SAARSP

Mokesčiai už aplinkos taršą	<p>1. Didesnio tarifo mokestis už aplinkos taršą, kai jis taikomas už nuslėptą teršalų ir apmokestinamųjų gaminių bei apmokestinamosios pakuotės kiekį, už normatyvus viršijantį teršalų kiekį, mokamas arba išieškomas iš pažeidėjo į valstybės biudžetą. Šios lėšos naudojamos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatyme numatytiems tikslams įgyvendinti.</p> <p>2. 70 procentų mokesčio už aplinkos taršą, išskyrus mokestį už aplinkos taršą gaminių ar pakuotės atliekomis, mokama į savivaldybės, kurios teritorijoje yra taršos objektas, biudžetą. Šios lėšos naudojamos pagal tikslinę paskirtį savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiojoje programoje numatytiems priemonėms finansuoti.</p>
Mokesčiai už valstybinių gamtos išteklių naudojimą	<p>1. Mokestis už valstybinius gamtos išteklius, išskyrus mokestį už medžiojamųjų gyvūnų išteklius, įskaitomas: 90 procentų į valstybės biudžetą, o 10 procentų į savivaldybės, kurios teritorijoje išgaunami gamtos ištekliai, biudžetą ir teisės aktų nustatyta tvarka naudojamas savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai finansuoti.</p> <p>2. Mokestis už medžiojamųjų gyvūnų išteklius įskaitomas: 70 procentų į savivaldybės, kurios teritorijoje išgaunami medžiojamųjų gyvūnų ištekliai, biudžetą ir teisės aktų nustatyta tvarka naudojama savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai finansuoti, o 30 procentų į valstybės biudžetą ir naudojama Aplinkos apsaugos rėmimo programai finansuoti.</p> <p>3. Didesnio tarifo mokestis už valstybinius gamtos išteklius įskaitomas: 90 procentų į valstybės biudžetą ir naudojama Aplinkos apsaugos rėmimo programai finansuoti, o 10 procentų į savivaldybės, kurios teritorijoje išgaunami gamtos ištekliai, biudžetą ir naudojama savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai finansuoti.</p>
Ekonominės sankcijos ir nuostolių kompensavimas	<p>1. Aplinkos apsaugos rėmimo programos pajamas sudaro lėšos, išieškotos už aplinkai ir valstybiniam gamtos ištekliams padarytą žalą, už savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymo pažeidimus, lėšos iš sumokėtų įmokų už savavališkų statybų įteisinimą, pagal teismo sprendimus iš kaltų asmenų išieškotos lėšos ir kt.</p> <p>2. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo programų pajamas sudaro lėšos, gautos kaip želdinių atkuriamosios vertės kompensacija.</p>

Šaltinis – Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas²⁶

²⁵ Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387204

²⁶ Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=253930 (žiūrėta 2014-01-06).

Aplinkos apsaugos rėmimo programų dalyviai. Pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus galima išskirti penkis dalyvius, tiesiogiai susijusius su aplinkos apsaugos rėmimo programų rengimu, įgyvendinimu ir kontrole.

1. Aplinkos ministerija: formuoja aplinkos apsaugos politiką, tvirtina teisės aktus, nustatančius AARP ir SAARSP lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarką; paskirsto, administruoja ir naudoja AARP lėšas; vykdo savivaldybių programų priežiūrą.

2. Regionų aplinkos apsaugos departamentai: tikrina, ar teisingai apskaičiuoti ir deklaruoti mokesčiai už aplinkos taršą; tikrina ir kontroliuoja Savivaldybių programų lėšų panaudojimą.

3. Savivaldybės: savivaldybių tarybos tvirtina teisės aktus, nustatančius Savivaldybių programų lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarką, paskirsto, administruoja ir naudoja Savivaldybių programų lėšas; savivaldybės teikia ataskaitas apie Savivaldybių programų priemonių vykdymą Aplinkos ministerijai jos nustatyta tvarka.

4. Valstybinė mokesčių inspekcija: kaupia ir sistemina duomenis apie deklaruotus mokesčius už aplinkos taršą, pervestus mokesčius už aplinkos taršą; surenka mokesčius ir išieško baudas.

5. Ūkinės veiklos vykdytojai: vykdo ūkinę veiklą; atlieka teršalų, išmestų į aplinką, apskaitą, pildo mokesčio už aplinkos taršą deklaracijas; moka mokesčius už aplinkos teršimą.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos Respublikos įstatymuose numatytas ekonominis aplinkos apsaugos mechanizmas šiuo metu leidžia daugiausiai lėšų į savivaldybių aplinkos apsaugos programas sukaupti toms savivaldybėms, kurių teritorijose yra įregistruoti aplinkos teršėjai, neatsižvelgiant į tai, kad teršėjas teršia ne tik tos savivaldybės teritoriją, kurioje veikia.

Įstatymai savivaldybėms suteikia nemažai galių ir laisvių disponuoti gautomis lėšomis ir nustatyti, kokias aplinkos apsaugos priemones įgyvendins.

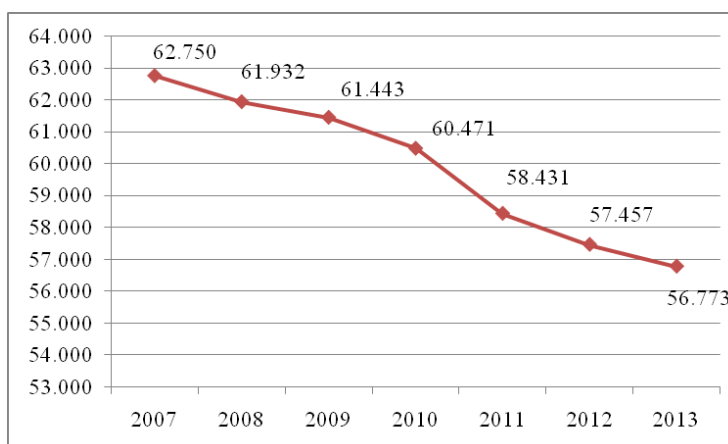
2. APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO SPECIALIOSIOS PROGRAMOS FORMAVIMAS IR LĖŠŲ PANAUDOJIMAS MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE

2.1. Informacija apie Mažeikių savivaldybę, aplinkos kokybę

Savivaldybės, įgyvendindamos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą, vadovaujasi šalies įstatymais ir gamtosauginiais poreikiais, susiklosčiusiais konkrečiame regione. Kad būtų galima objektyviai vertinti Mažeikių rajono savivaldybės aplinkosauginės programos įgyvendinamas priemones, būtina apžvelgti pastarųjų metų duomenis, atskleidžiančius rajono aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę, gyventojų poreikius.

Teritorija ir administracinis suskirstymas. Mažeikių rajono savivaldybė išsidėsčiusi šiaurės vakarų Lietuvoje, Telšių apskrityje. Bendras savivaldybės plotas 122024 ha. Didžiąją savivaldybės teritorijos dalį užima žemės ūkio naudmenos (60,2 proc.) ir miškai (29,5 proc.). 3,0 proc. savivaldybės teritorijos užima užstatyta teritorija, 2,1 proc. – keliai, po 2,6 proc. – vandenys ir kita žemė. Mažeikių rajono savivaldybės teritoriją sudaro 9 seniūnijos. Mažeikių miestas yra Mažeikių rajono savivaldybės centras, turintis miesto seniūnijos statusą. Rajone yra 8 kaimiškos – Laižuvos, Mažeikių apylinkės, Reivyčių, Sedos, Šerkšnėnų, Tirkšlių, Vieکشnių ir Židikų seniūnijos.

Gyventojai. Statistikos departamento duomenimis, 2013 m. pradžioje Mažeikių rajono savivaldybėje gyveno 56773 gyventojai (arba 1,9 proc. visų šalies gyventojų). 2007–2013 m. savivaldybėje, kaip ir visoje šalyje, gyventojų skaičius mažėjo (1 pav.)

1 pav. Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų skaičius (metų pradžioje)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Mažeikių rajono savivaldybėje gana didelė gyventojų dalis gyvena miestuose. Savivaldybė pagal miesto gyventojų procentinę dalį lenkia šalies rodiklius. 2013 m. pradžios duomenimis, Mažeikių rajono savivaldybės miesto teritorijose gyveno 69,0 proc. (arba 39204) visų gyventojų, kaimo teritorijose – 31,0 proc. (arba 17569) visų gyventojų. Lietuvoje, atitinkamai tuo pačiu laikotarpiu, 66,9 proc. visų gyventojų gyveno miesto ir 33,1 proc. – kaimo teritorijose.

Gyventojų tankis (gyventojų skaičius 1 km²) Mažeikių rajono savivaldybėje 2013 m. pradžioje siekė 46,5 gyventojai/km². Gyventojų tankis tarp apskrities savivaldybių Mažeikių rajono savivaldybėje yra didžiausias ir nežymiai lenkia šalies rodiklį.

2007–2013 m. savivaldybėje, kaip ir apskrityje bei šalyje gyventojų mažėjo (2 lentelė). Darbingo amžiaus gyventojų dalis savivaldybėje 2013 m. pradžioje buvo didesnė nei vidutiniškai šalyje (61,7 proc.) ir apskrityje (61,5 proc.). 2007 m. pradžioje Mažeikių rajono darbingo amžiaus gyventojai sudarė 63,2 proc. bendro gyventojų skaičiaus, 2013 m. pradžioje šios amžiaus grupės gyventojų dalis atitinkamai sumažėjo 0,1 procentinio punkto.

2 lentelė. Gyventojai pagal amžiaus grupes 2013 m. pradžioje

Vietovė	Gyventojai				Darbingo amžiaus gyventojai (proc.)
	Viso	0–15 metų amžiaus	Darbingo amžiaus	Pensinio amžiaus	
Lietuvos Respublika	2.971.905	470.813	1.833.990	667.102	61,7
Telšių apskritis	147.728	25.244	90.866	31.618	61,5
Mažeikių r. sav.	56.773	9.974	35.840	10.959	63,1
Plungės r. sav.	37.082	6.383	22.582	8.117	60,9
Rietavo sav.	8.399	1.400	5.117	1.882	60,9
Telšių r. sav.	45.474	7.487	27.327	10.660	60,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2013 m. pradžioje Mažeikių rajono savivaldybėje gyveno 10 959 (arba 19,3 proc.) pensinio amžiaus gyventojai. Nors Mažeikių rajono savivaldybei būdinga gyventojų senėjimo tendencija (žr. 2 lentelę), tačiau šios amžiaus grupės dalis, bendrame savivaldybės gyventojų skaičiuje, yra mažesnė nei šalies (22,5 proc.) ir apskrities (21,4 proc.).

2012 m. Mažeikių rajono savivaldybėje gimė 742 naujagimiai (arba 10,6 proc. daugiau nei 2007 m.). 1000-iui gyventojų tenkantis gimusiųjų skaičius savivaldybėje siekė 13,0 ir buvo didesnis nei šalyje (11,3) ir apskrityje (12,0).

2012 m. savivaldybėje mirė 706 asmenys (arba 8,6 proc. mažiau nei 2007 m.). 1000-iui savivaldybės gyventojų teko 12,3 mirusiųjų (apskrities vidurkis – 13,0, Lietuvos – 13,7). Didesnis

gimstamumas nei mirtingumas lemia teigiamą natūralią gyventojų kaitą. Teigiama natūralioji gyventojų kaita savivaldybėje buvo fiksuota visu 2008–2012 m. laikotarpiu, kai tuo tarpu šalyje ir visose Telšių apskrities savivaldybėse ji buvo neigiama.

Mirtingumas pagal mirties priežastis. 2011 m. Mažeikių rajono savivaldybėje daugiausia žmonių (83,57 proc.) mirė dėl trijų pagrindinių mirties priežasčių: kraujotakos sistemos ligų (52,12 proc.), piktybinių navikų (18,27 proc.) ir išorinių mirties priežasčių (13,17 proc.). Mirtingumas dėl išorinių mirties priežasčių ir virškinimo sistemos ligų buvo didesnis nei šalyje ir apskrityje, o dėl infekcinių ir parazitinių ligų viršijo tik apskrities rodiklį. Vertinant pagal lytį, moterų mirtingumas tik dėl kraujotakos sistemos ligų viršijo (27,47 proc.) vyrų mirtingumo rodiklius.

Standartizuotas mirtingumo rodiklis 2011 m. Mažeikių rajono savivaldybėje dėl kraujotakos sistemos ligų ir kvėpavimo sistemos ligų buvo mažesnis už Lietuvos ir Telšių apskrities rodiklius, tačiau dėl išorinių mirties priežasčių ir virškinimo sistemos ligų viršijo ir Lietuvos (atitinkamai 33,57 proc. ir 33,76 proc.), ir Telšių apskrities (atitinkamai 13,91 proc. ir 2,12 proc.) rodiklius, o dėl piktybinių navikų bei infekcinių ir parazitinių ligų viršijo (atitinkamai 4,25 proc. ir 17,09 proc.) tik Telšių apskrities rodiklius.²⁷

Rajono gyventojų sveikatos būklė. Iš viso užregistruotų susirgimų skaičius Mažeikių rajono savivaldybėje nuo 2009 m. kasmet didėjo. Suaugusių gyventojų susirgimų skaičius tenkantis 1000 - iui gyventojų buvo mažesnis nei šalyje ir apskrityje, o vaikų priešingai – didesnis.

Nuo 2009 m. Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų sergamumas (nauji atvejai) taip pat kasmet didėjo. 2011-2012 m. Mažeikių rajono savivaldybėje sergamumas infekcinėmis ir parazitinėmis, lytiškai plintančiomis, endokrininės sistemos, kvėpavimo sistemos, jungiamojo audinio ir skeleto-raumenų sistemos bei urogenitalinės sistemos ligomis viršijo ir šalies, ir apskrities rodiklius.

Sergamumas psichikos ir elgesio sutrikimais, ausų bei virškinimo sistemos ligomis viršijo Lietuvos, o sergamumas piktybiniais navikais, kraujotakos sistemos, odos ir poodžio ligomis bei įgimtomis formavimosi ydomis, deformacijomis ir chromosomų anomalijomis – Telšių apskrities rodiklius.

Gyventojų sergamumas tuberkulioze Mažeikių rajono savivaldybėje 2011 m., palyginti su 2010 m., sumažėjo – sergančiųjų aktyvia tuberkulioze išaiškinta 7 atvejais mažiau. 2012 m. sergamumas ŽIV Mažeikių rajono savivaldybėje buvo mažesnis nei Lietuvoje, tačiau už Telšių apskrities rodiklį buvo didesnis. Mažeikių rajono savivaldybėje 2009–2012 m. gyventojų sergamumas AIDS buvo didesnis nei Lietuvoje ir Telšių apskrityje.

---

²⁷ Duomenys apie sveikatos būklę pateikti Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos stebėsenos 2012-2014 metų programos 2012 m. ataskaitoje. Ji patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. gegužės 31 d. sprendimu Nr. T1-161 „Dėl pritarimo Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos stebėsenos 2012-2014 metų programos 2012 m. ataskaitai“.

Oro tarša. Bendra teršalų emisija į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių 2011 m. Mažeikių rajono savivaldybėje siekė 26.955,9 tonos. Šis teršalų kiekis sudarė 96,0 proc. Telšių apskrities teršalų kiekio ir 39,9 proc. šalies teršalų kiekio.

Kaip matyti iš 3 lentelės duomenų, į atmosferą išmestų teršalų kiekis savivaldybėje 2007–2011 m. išaugo 9,1 proc. Didžiausias teršalų kiekis išmestas į atmosferą Mažeikių rajone buvo 2008 m. (30.382,1 tonos). Teršalų, išmetamų į atmosferą, kiekis augo visose Telšių apskrities savivaldybėse, sparčiausias augimas 2007–2011 m. fiksuotas Telšių rajono savivaldybėje (23,1 proc.), lėčiausias – Rietavo savivaldybėje (1,1 proc.). Apskirtyje teršalų išmetimas į atmosferą išaugo 9,2 proc., šalyje sumažėjo 7,0 proc.

3 lentelė. Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių

Vietovė/Metai	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis 2007–2011 m., proc.
Išmestų teršalų kiekis, tonos						
Lietuvos Respublika	72.574,4	71.179,6	64.518,2	63.878,3	67.517,3	-7,0
Telšių apskritis	25.717,3	31.340,4	27.364,9	26.420,0	28.080,5	9,2
Mažeikių r. sav.	24.698,0	30.382,1	26.209,2	25.321,2	26.955,9	9,1
Plungės r. sav.	394,1	321,2	567,0	523,3	421,7	7,0
Rietavo sav.	303,2	305,3	286,3	259,1	306,6	1,1
Telšių r. sav.	322,0	331,8	302,4	316,4	396,3	23,1
Išmestų teršalų kiekis tenkantis vienam gyventojui, kg						
Lietuvos Respublika	21,5	21,2	19,3	19,4	21,0	-2,3
Telšių apskritis	147,8	181,3	159,3	156,6	170,1	15,1
Mažeikių r. sav.	378,0	467,4	405,3	398,9	434,3	14,9
Plungės r. sav.	9,1	7,4	13,1	12,3	10,2	12,1
Rietavo sav.	29,9	30,5	28,9	26,7	32,2	7,7
Telšių r. sav.	5,9	6,1	5,6	6,0	7,7	30,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2013 m.

Dujinės ir skystosios medžiagos 2011 m. Mažeikių rajone sudarė 98,9 proc. viso į atmosferą išmesto teršalų kiekio. Likusi teršalų dalis (1,1 proc.) – kietosios medžiagos. Didžiąją dalį dujinių ir skystų medžiagų sudarė sieros dioksidai (47,3 proc.) ir lakūs organiniai junginiai (38,8 proc.). 2007–2011 m. Mažeikių rajono savivaldybėje stipriai išaugo kietųjų medžiagų (32,7 proc.), fluoro ir kitų teršalų (162,4 proc.) išmetimas į atmosferą (4 lentelė).

Didžiausias išmestų teršalų kiekis rajone priklauso nuo stambiausio teršėjo rajone AB „ORLEN Lietuva“. Aplinkosauginiu požiūriu šios pramonės įmonės išmesti teršalai aktualūs šaliai ir regionui.

2008–2012 m. Mažeikių rajono savivaldybės teritorijoje buvo vykdoma aplinkos monitoringo programa. 2009–2012 m. Mažeikių rajono aplinkos oro kokybei tirti ir teršalų koncentracijoms nustatyti buvo naudojama 13 difuzinių ėmiklių. Mažeikių miesto teritorijoje, gausiai apstatytoje gyvenamaisiais pastatais, parinktos 2 tiriamos vietos, galimoje didžiausioje oro taršos NO_x vietoje mieste – 1 vieta ir intensyvios pramonės vietoje – 1 vieta. Mažeikių rajone difuziniams ėmikliams parinktos 9 vietos: seniūnijų centruose – 6 vietos ir AB „ORLEN Lietuva“ įtakos zonoje – 3 vietos.

4 lentelė. Išmestų teršalų kiekis Mažeikių rajono savivaldybėje (t)

Teršalų pavadinimas/Metai	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis 2007–2011 m., proc.
Visi teršalai	24.698,0	30.382,1	26.209,2	25.321,2	26.955,9	9,1
Kietosios medžiagos	224,2	652,6	484,7	425,2	297,5	32,7
Dujinės ir skystosios medžiagos:	24.473,8	29.729,5	25.724,5	24.896,0	26.658,4	8,9
Sieros dioksidas	11.844,9	12.286,9	10.912,2	10.277,1	12.603,4	6,4
Azoto oksidai	1.730,9	2.911,7	2.512,2	2.434,5	1.827,3	5,6
Anglies monoksidas	1.656,1	2.511,1	1.619,7	1.783,7	1.691,0	2,1
Lakūs organiniai junginiai	9.172,7	11.933,7	10.499,0	10.224,8	10.355,1	12,9
Fluoras ir kiti teršalai	69,2	86,1	181,4	175,9	181,6	162,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2013

AB „ORLEN Lietuva“. Mažeikių naftos perdirbimo gamykla pradėjo veikti 1980 metais. 1994 m. valstybinė įmonė buvo reorganizuota į akcinę bendrovę, kurią nuo 2006 m. valdo Lenkijos naftos koncernas „Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A.“.

Šiuo metu akcinė bendrovė „ORLEN Lietuva“ yra naftos perdirbimo įmonė, valdanti vienintelę Baltijos šalyse naftos produktų gamyklą, naftotiekių ir produktotiekio tinklą bei jūrinį naftos terminalą.

Pagrindinės bendrovės veiklos sritys yra naftos produktų gamyba ir prekyba. Naftos perdirbimo produktų gamykloje per metus galima perdirbti apie 10 mln. tonų naftos.

Bendrovė „ORLEN Lietuva“ yra viena žinomiausių ir itin didelę įtaką Lietuvos ekonomikai darančių bendrovių. Ji yra didžiausia šalyje mokesčių mokėtoja, didžiausia Lietuvos bendrovė pagal pajamas ir viena didžiausių šalies eksportuotojų.

Bendrovė — svarbiausia benzino ir dyzelino tiekėja Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Savo produkciją bendrovė taip pat eksportuoja į Vakarų Europą, JAV, Ukrainą ir kt. šalis.

Pastaruosius penkerius metus „ORLEN Lietuva“ vykdo modernizavimo programą, kuria siekiama didinti veiklos efektyvumą, gerinti produktų kokybę, užtikrinti saugą darbe ir aplinkos išsaugojimą. Kaip interviu teigia bendrovės ekologijos vadovas Arvydas Kukulskis (žr. 3 priedą), AB

„ORLEN Lietuva“ pastaraisiais metais itin daug investicijų skyrė naujoms technologijoms ir ekologinėms priemonėms įdiegti, siekdama mažinti aplinkos taršą, o tuo pačiu ir už aplinkos teršimą valstybei mokamus mokesčius.

Atliekų tvarkymas. Mažeikių rajono savivaldybėje komunalines ir pramonės atliekas bei antrines žaliavas surenka ir tvarko UAB „Mažeikių komunalinis ūkis“ ir UAB „Telšių regiono atliekų tvarkymo centras“. Mažeikių rajono komunalinės ir kitos atliekos vežamos į Jėrubaičių sąvartyną. Sąvartynas įrengtas Jėrubaičių kaime, Babrungo seniūnijoje, Plungės rajone.

Nuo 2008 m. liepos 1 d. į sąvartyną atliekos vežamos iš visų apskrities rajonų, nes tai vienintelis sąvartynas Telšių apskrityje. Už sąvartyno eksploataciją bei priežiūrą atsakinga UAB „Telšių regiono atliekų tvarkymo centras“.

Vandens tiekimas. Mažeikių rajono savivaldybėje centralizuotu vandens tiekimu rūpinasi UAB „Mažeikių vandenys“. Vartotojams tiekiamas vien tik požeminis gėlas vanduo.

Požeminio vandens kokybė pagal visus rodiklius atitinka Lietuvos higienos normos reikalavimus, keliamus geriamajam vandeniui. Šešiolikoje vandenviečių yra sumontuoti vandens gerinimo įrenginiai. Eksploatuojant vandens gerinimo įrenginius, geležies kiekis geriamajame vandenyje sumažinamas 20 ir daugiau kartų.

5 lentelė. Vandens paėmimas ir sunaudojimas

Vieta/Metai	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis 2007–2011 m., proc.
Paimta vandens, tūkst. m³						
Lietuvos Respublika	4.528.289,9	4.698.043,5	5.360.202,8	3.860.239,5	2.999.593,1	-33,8
Telšių apskritis	12.635	12.199	11.034	10.146	10.289	-18,6
Mažeikių r. sav.	6.242	6.348	5.582	4.597	4.539	-27,3
Plungės r. sav.	1.627	1.306	1.115	1.080	1.149	-29,4
Rietavo sav.	174	145	138	146	143	-17,8
Telšių r. sav.	4.592	4.400	4.199	4.323	4.458	-2,9
Sunaudota vandens, tūkst. m³						
Lietuvos Respublika	4.494.461,4	4.665.799,9	5.329.713,2	3.831.716,7	2.973.470,4	-33,8
Telšių apskritis	11.232	10.767	9.763	8.913	9.080,5	-19,2
Mažeikių r. sav.	5.603	5.772	4.917	4.198	4.028	-28,1
Plungės r. sav.	1.405	987	915	931	928	-33,9
Rietavo sav.	112	110	108	128	127,5	13,8
Telšių r. sav.	4.112	3.898	3.823	3.656	3.997	-2,8

Statistikos departamento duomenimis, 2007–2011 m. Mažeikių rajono savivaldybėje, Lietuvoje ir Telšių apskrityje mažėjo paimto ir sunaudoto vandens kiekiai (žr. 5 lentelę).

Šalyje vandens sunaudojimas 2007–2011 m. sumažėjo 33,8 proc., nors 2009 m. buvo pastebimai išaugęs. Apskrityje vandens sunaudojimas mažėjo 19,2 proc., didžiausias vandens sunaudojimo sumažėjimas fiksuotas Mažeikių (-28,1 proc.) savivaldybėje.

Mažeikių rajono savivaldybėje 2007–2011 m. vandens sunaudojimas ūkio ir buities reikmėms nors ir kito netolygiai, tačiau lyginant 2011 m. ir 2007 m., padidėjo 12,9 proc. Taip atsitiko dėl naujų vandentiekio tinklų plėtros ir vartotojų skaičius didėjimo. Pramonės reikmėms sunaudoto vandens kiekis 2007–2011 m. sumažėjo 89,6 proc.

Nuotekų tvarkymas. Nuotekų surinkimu ir tvarkymu, kaip ir vandens tiekimu, Mažeikių rajono savivaldybėje užsiima UAB „Mažeikių vandenys“. Nuotekų surinkimas vykdomas dešimtyje tarpusavyje nesusijusių nuotekų šalinimo sistemų. Nuotekų tinklų ilgis rajone – 195,3 km. UAB „Mažeikių vandenys“ eksploatuoja 50,3 km ilgio lietaus kanalizacijos sistemą. Prieš išleidžiant į paviršinius vandenis visos lietaus nuotekos yra valomos. Mažeikių mieste ir kitose gyvenvietėse nuotekų vamzdiniai yra pasenę. Dėl vamzdžių įlūžimų, prasto sandarumo vamzdžiai užsikemša, į nuotekų tinklus patenka gruntinis vanduo. Daugelio kaimų siurbines reikia rekonstruoti.

Nuotekų išleidimas į paviršinius vandenis Mažeikių rajono savivaldybėje auga (žr. 6 lentelę). Lyginant 2011 m. ir 2007 m., ūkio, buities ir gamybos nuotekų, išleidžiamų į paviršinius vandenis, kiekis savivaldybėje išaugo 8,2 proc. Išleidžiamų nuotekų kiekis taip pat augo Telšių apskrityje (5,7 proc.) ir visose apskrities savivaldybėse. Lietuvoje ūkio, buities ir gamybos nuotekų, išleidžiamų į paviršinius vandenis, kiekis sumažėjo 33,5 proc.

6 lentelė. Ūkio, buities ir gamybos nuotekos išleistos į paviršinius vandenis (tūkst. m³)

Vietovė/Metai	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis 2007–2011 m., proc.
Lietuvos Respublika	4.540.557,6	4.687.119,9	5.358.393,3	3.874.635,2	3.017.423,3	-33,5
Telšių apskritis	13.342	13.961	12.245	11.990	14.109	5,7
Mažeikių r. sav.	6.642	7.138	5.975	5.931	7.189	8,2
Plungės r. sav.	1.441	1.852	1.490	1.396	1.526	5,9
Rietavo sav.	264	248	271	228	243	-7,9
Telšių r. sav.	4.995	4.723	4.509	4.435	5.151	3,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2012

2011 m. visos į paviršinius vandenis Mažeikių rajono savivaldybėje išleistos nuotekos buvo išvalytos iki nustatytų normų arba tokios, kurių nereikėjo valyti. 2007–2011 m. savivaldybėje sparčiai

augo į paviršinius vandenį išleidžiamų ir iki nustatytų normų išvalytų nuotekų kiekis (išaugo 72,1 proc.), mažėjo nepakankamai išvalytų nuotekų kiekis.

Miškingumas. Mažeikių rajono savivaldybės teritorijos miškingumas 2013 m. pradžioje (29,4 proc.) buvo mažesnis nei šalyje (32,6 proc.) ir Telšių apskrityje (35,0 proc.).

Miškų ūkiu Mažeikių rajono savivaldybėje rūpinasi VĮ Mažeikių miškų urėdija, turto patikėjimo teise valdanti 32,2 tūkst. ha miškų šiaurės vakarų Lietuvoje. Administruojama teritorija išsidėsčiusi Akmenės, Mažeikių rajonuose ir Skuodo rajono dalyje. Bendras miškų plotas urėdijos administruojamoje teritorijoje yra 63,2 tūkst. ha. Privatizuota 80 proc. laisvo miškų fondo arba 25,5 tūkst. ha, nuosavybės teisei atstatyti rezervuota 5,3 tūkst. ha miškų. Valstybiniai miškai suskirstyti į 10 girininkijų.

Rekreacija. Mažeikių rajone, Saugomų teritorijų kadastro duomenimis, 2012 m. iš viso buvo 34 saugomos teritorijos ir gamtos paveldo objektai: 2 rezervatai, 10 draustinių, 7 gamtos paveldo objektai, 1 regioninis parkas (Ventos), 1 biosferos poligonas (Plinkšių miško), 10 buveinių apsaugai svarbių teritorijų, 3 paukščių apsaugai svarbios teritorijos.

Mažeikių rajonas nepasižymi vandens telkinių gausa. Rajone yra tik 6 ežerai: Balėnėlis, Maigų, Medžialenkės, Meižių, Plinkšių ir Sedos. Plinkšių ežeras yra didžiausias rajone. Mažeikių rajone teka 16 upių, iš kurių didžiausia – Venta surenka daugelio upių vandenį, didesnės upės – Šerkšnė, Varduva, Vadakstis, Virvytė.

Mažeikių rajone įsteigti penki valstybiniai draustiniai: Plinkšių kraštovaizdžio, Varduvos kraštovaizdžio, Šerkšnės hidrografinis, Šernynės telmologinis, Pavirvyčio botaninis.

2006 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės buvo patvirtintas saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašas. Mažeikių rajone įsteigtas Plinkšių miško biosferos poligonas. Šio poligono paskirtis – išsaugoti Plinkšių miškų ir jų apylinkių ekosistemą, ypač siekiant išlaikyti europinės svarbos paukščių rūšis – vapsvaėdžio ir pilkosios meletos populiacijas šioje teritorijoje. Kita įsteigta saugoma teritorija – Ventos regioninio parko dalis, Ventos upės apsaugos zonos dalis. Šios saugomos teritorijos paskirtis – išsaugoti griežlių ir tulžių populiacijas.²⁸

2.2. Veiklos strategija aplinkosaugos ir visuomenės sveikatos srityje

Atsižvelgdama į rajono būklę, plėtros tendencijas, valstybinio lygmens ilgalaikius planavimo dokumentus Mažeikių rajono savivaldybė 2008 metais parengė rajono 2008–2013 m. strateginį plėtros planą.²⁹ Pasibaigus strateginiame plane numatytam laikotarpiui bei pasikeitus ekonominei ir socialinei

²⁸ Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikis strateginis plėtros planas 2014–2020 m. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=194644&p_org=904&p_fix=n&p_gov=n (žiūrėta 2014-02-09).

²⁹ Mažeikių rajono 2008–2013 m. strateginis plėtros planas. Prieiga per internetą

situacijai rajone bei visame regione, savivaldybė parengė Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikį strateginį plėtros planą 2014–2020 m. Jis buvo pristatytas rajono gyventojams ir Savivaldybės tarybos patvirtintas 2013 m. liepos 26 d.³⁰

Tiek Mažeikių rajono strateginiame plėtros plane 2008–2013 m., tiek Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikiame strateginiame plėtros plane 2014–2020 m. įvertinta rajono aplinkos apsaugos būklė ir numatyti strateginiai tikslai jai gerinti. Rengiant Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikį strateginį plėtros planą Savivaldybės prioritetai ir tikslai buvo identifikuoti atlikus jos socialinės ir ekonominės būklės analizę, atsižvelgiant į tai, ką pavyko įgyvendinti ankstesniame strateginiame plane. Naujojo etapo savivaldybės plėtros strategijoje pristatyta SSGG (silpnybių, stiprybių, grėsmių ir galimybių) analizė. Įvertinus aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos būklę rajone numatyti tolesni Savivaldybės veiksmų tikslai ir uždaviniai, kurie siejami su Mažeikių rajone įgyvendinamos aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonėmis. (žr. 7 ir 8 lenteles).

7 lentelė. SSGG analizė aplinkos apsaugos srityje

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> • Rajone įgyvendinami projektai vandens ir nuotekų tinklų plėtrai. • 82 proc. šilumos pagaminama biokuro katilinėse. • Katilinių ir centralizuotos šilumos tinklų sistemos atnaujinimas/modernizavimas. • Vykdyta aplinkos apsaugos monitoringo programa. • Centralizuota atliekų surinkimo ir rūšiavimo sistema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekiai didžiausi apskrityje ir šalyje. • Pasenę ir blogos būklės vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklai.
GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
<ul style="list-style-type: none"> • Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros atnaujinimas ir plėtra. • Centralizuotos šildymo sistemos atnaujinimas ir plėtra. • Taršos mažinimas didinant „draugiškų aplinkai“ energijos šaltinių panaudojimą. • Aktyvesnis aplinkosauginio švietimo vykdymas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Didėjančios išlaidos vandens ir nuotekų tinklų remontui dėl blogėjančios jų būklės. • Oro užterštumo didėjimas dėl augančio automobilių srauto ir kitų taršos faktorių. • Nepakankamas atliekų rūšiavimas ir panaudojimas dėl infrastruktūros trūkumo.

Šaltinis: parengta autoriaus pagal Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikį strateginį plėtros planą iki 2020 m.

<http://www.mazeikiai.lt/index.php?-127584163> (žiūrėta 2014-02-09).

³⁰ Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikis strateginis plėtros planas 2014–2020 m. Prieiga per internetą

http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=194644&p_org=904&p_fix=n&p_gov=n (žiūrėta 2014-02-09).

Strategijoje įvardytas pagrindinis Mažeikių rajono savivaldybės tikslas aplinkos apsaugos srityje – išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę. Savivaldybės uždaviniai: vykdyti priemones, nukreiptas į gamtinių išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugą; nuosekliai gerinti ir plėsti vandens tiekimo ir nuotekų (buitinių ir lietaus) tvarkymo infrastruktūrą; didinti visuomenės aplinkosauginį informuotumą ir sąmoningumą aplinkos apsaugos klausimais.³¹

Įvertinus rajono gyventojų sveikatos būklę ir čia teikiamas sveikatos paslaugas bei jų prieinamumą, SSGG analizė atskleidė tokias šios srities plėtros problemą ir perspektyvas (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. SSGG analizė visuomenės sveikatos apsaugos srityje

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> • Gydytojų skaičius 10 000-ių gyventojų aukščiausias apskrityje. • Mažesnis suaugusiųjų susirgimų skaičius 1000-iui suaugusiųjų nei vidutiniškai šalyje ir apskrityje. • Mažesnis mirtingumas 100 000-ių gyventojų nei šalyje ir apskrityje nuo kraujotakos sistemos, piktybinių navikų, kvėpavimo organų ligų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gydytojų skaičius 10 000-ių gyventojų dvigubai mažesnis nei šalyje. • Lovų skaičius ligoninėse 10 000-ių gyventojų du kartus mažesnis nei vidutiniškai šalyje. • Vaikų susirgimų skaičius 1 000-iui vaikų didesnis nei šalyje ir apskrityje. • Menka savivaldybės galimybė įtakoti sveikatos priežiūros paslaugų apimtį, apmokamas iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo. • Mažėjantis apdraustų Privalomuoju sveikatos draudimu asmenų skaičius. • Nesukurta visuomenės sveikatos paslaugų teikimo infrastruktūra.
GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
<ul style="list-style-type: none"> • Visuomenės sveikatos paslaugų plėtra. • Nepertraukiamas kvalifikuotų sveiko gyvenimo mokymo paslaugų teikimas. • Sveikatos priežiūros įstaigų modernizavimas, renovavimas, techninės bazės atnaujinimas ir prieinamumo gerinimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sveikatos priežiūros poreikio augimas dėl visuomenės senėjimo. • Blogėjanti gyventojų sveikata dėl gyvenimo būdo: nesaikingo alkoholio vartojimo, menko fizinio aktyvumo, nepakankamo dėmesio savo ir kitų sveikatai. • Didėjantis neapdraustų Privalomuoju sveikatos draudimu asmenų skaičius.

Šaltinis: parengta autoriaus pagal Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikį strateginį plėtros planą iki 2020 m.

Strategija numatė Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikį tikslą: teikti kokybiškas ir prieinamas sveikatos ir socialines paslaugas. Uždaviniai visuomenės sveikatos apsaugos srityje: didinti sveikatos priežiūros paslaugų efektyvumą; vykdyti ligų prevenciją ir profilaktiką, propaguoti sveiką gyvenimo būdą.

³¹ Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikis strateginis plėtros planas 2014–2020 m. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=194644&p_org=904&p_fix=n&p_gov=n (žiūrėta 2014-02-09).

Mažeikių rajono savivaldybės plėtros priemonių plane numatytos įvairios priemonės, už kurių įgyvendinimą atsakinga institucija nurodoma Savivaldybė bei Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas administruojantis Aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyrius.³²

Apibendrinant galima teigti, kad Mažeikių rajono aplinkosauginės ir visuomenės sveikatos problemos įvardytos Mažeikių rajono 2008–2013 m. strateginiame plėtros plane ir Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikiame strateginiame plėtros plane 2014–2020 m.

Šie dokumentai numatė savivaldos uždavinius: vykdyti priemones, nukreiptas į gamtinių išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugą; didinti visuomenės aplinkosauginį informuotumą ir sąmoningumą aplinkos apsaugos klausimais; didinti sveikatos priežiūros paslaugų efektyvumą; vykdyti ligų prevenciją ir profilaktiką, propaguoti sveiką gyvenimo būdą.

Pagal šiuos strateginius dokumentus Mažeikių rajono savivaldybė rengia Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą, planuoja ir įgyvendina numatytas priemones.³³

2.3. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos administravimas

SAARSP lėšų surinkimas. Anksčiau aptarti teisės aktai numato Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos (SAARSP) finansavimo šaltinius. Jų yra penki: mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką; mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius; mokesčiai už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą; lėšos, gautos kaip želdinių atkuriamosios vertės kompensacija; savanoriškos juridinių ir fizinių asmenų įmokos bei kitos teisėtai gautos lėšos.

Apžvelgus Mažeikių rajono savivaldybės SAARSP ataskaitas ir įvertinus 2009-2013 metais programai surinktas lėšas (9 lentelė ir 2 pav.) akivaizdu, kad daugiau nei 95 proc. programos biudžeto sudaro mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką.

Per 2009-2013 metus Mažeikių SAARSP lėšos siekė 22, 9 mln. litų, arba vidutiniškai 4,6 mln. per metus. Tokį didelį į Mažeikių rajono aplinkosaugos biudžetą surenkamų lėšų kiekį lėmė savivaldybės teritorijoje įsikūręs didžiausias šalies mokesčių mokėtojas ir didžiausias teršėjas – naftos perdirbimo gamyklos bazėje įsikūrusi bendrovė „ORLEN Lietuva“.

---

³² Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikis strateginis plėtros planas 2014–2020 m. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=194644&p_org=904&p_fix=n&p_gov=n (žiūrėta 2014-02-09).

³³ Ten pat.

9 lentelė. 2009-2013 metais gautos Mažeikių savivaldybės SAARSP lėšos

Eil. Nr.	Finansavimo šaltiniai	Gauta 2009 m. (tūkst. Lt)	Gauta 2010 m. (tūkst. Lt)	Gauta 2011 m. (tūkst. Lt)	Gauta 2012 m. (tūkst. Lt)	Gauta 2013 m. (tūkst. Lt)
1.	Mokesčiai už aplinkos teršimą	5718,1	1204,1	5022,5	5512,4	4845,4
2.	Mokesčiai už gamtos išteklius	0,0	30,5	27,7	83,9	106,2
3.	Mokesčiai už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą	75,8	52,6	54,6	49,3	58,0
4.	Atkuriamosios želdinių vertės kompensacijos	1,2	2,1	8,7	2,6	1,3
5.	Kitos SAARSP lėšos	1,0	0,1	0,3	19,4	62,0
	Iš viso pajamų	5796,1	1289,4	5113,8	5667,6	5072,9

Šaltinis: 2009-2013 m. Mažeikių rajono SAARSP ataskaitos

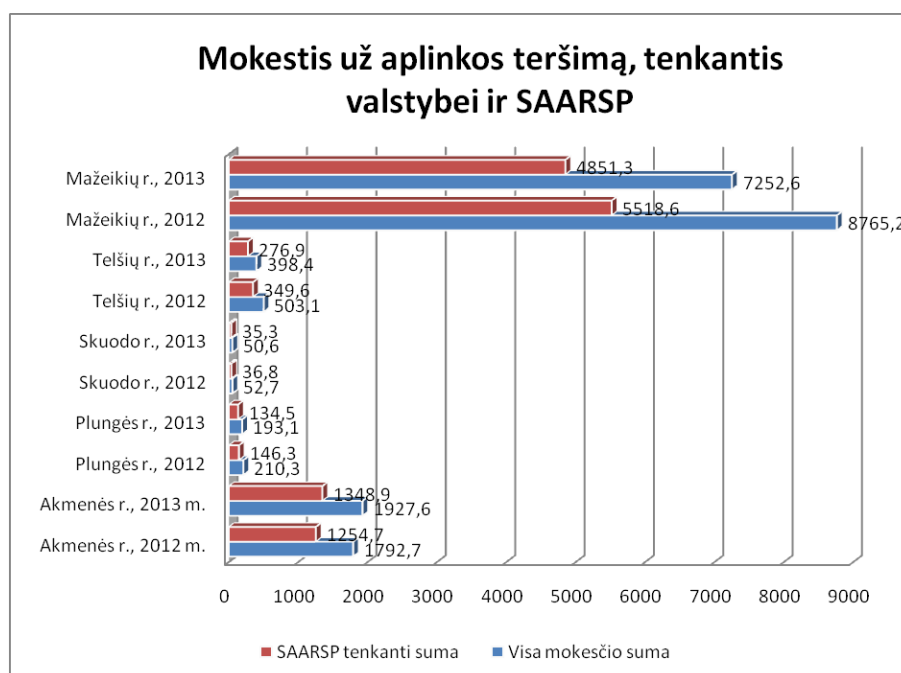
Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, ši bendrovė moka didžiausią mokestį už aplinkos teršimą ir metinio mokesčio suma keturis kartus viršija antro pagal dydį šalies teršėjo – AB „Akmenės cementas“ mokamą mokestį.

2012 metais AB „ORLEN Lietuva“ į šalies ir Mažeikių rajono savivaldybės biudžetą sumokėjo 6,8 mln. litų mokesčio už aplinkos teršimą, kai to laikotarpio „Akmenės cementas“ atitinkamas mokestis siekė 1,8 mln. litų.

Verta pastebėti, kad akcinės bendrovės „Lifosa“ (Kėdainiai) ir „Achema“ (Jonava) už aplinkos taršą 2012-2013 m. mokėjo septynis kartus mažiau nei Mažeikių bendrovė. Mažeikių rajono aplinkosaugos programa yra beveik penktadaliu didesnė už Vilniaus miesto savivaldybės, o kai kurių kaimyninių rajonų SAARSP biudžetus mažeikiškių gaunamos lėšos už aplinkos taršą viršija keliasdešimt kartų (2 pav., 5 priedas)

Mažeikių rajone be bendrovės „ORLEN Lietuva“ daugiau nėra tokių teršėjų ir taršos mokesčių mokėtojų. Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys liudija, kad kiti rajono taršos mokesčio mokėtojai per penkerius metus sumokėjo šiek tiek daugiau nei pusę milijono litų, kai naftos įmonė per tą patį laikotarpį Mažeikių SAARSP papildė daugiau nei dvidešimčia milijonų.

Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys akivaizdžiai parodo, kad Mažeikių rajono SAARSP mokamas taršos mokestis ir programos disponuojamos lėšos pagal apimtį yra didžiausios tarp visų šalies savivaldybių.

2 pav. Valstybei ir SAARSP tenkantis taršos mokestis iš Mažeikių bei kaimyninių rajonų teršėjų

SAARSP valdymas. Administruoti aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą patikėta Mažeikių rajono savivaldybės administracijos vadovui bei Aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriui. Jo darbą reglamentuoja Mažeikių rajono savivaldybės administracijos aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus nuostatai. Tarp skyriaus uždavinių ir funkcijų 10.6. punktu įvardijama veikla – rengti Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų panaudojimo priemonių sąmatų projektus, metines SAARS programos ataskaitas, vykdyti SAARS programos panaudojimo priežiūrą.³⁴

2009–2014 metais skyriuje dirbo keturi specialistai, jam vadovavo skyriaus vedėjas Zigmantas Kristutis. Skyriaus vyriausiosios specialistės savivaldybės gydytojos Irenos Vaicekavičienės kompetencijai priskirtas sveikatos apsaugos priemonių įgyvendinimas ir kontrolė, ji taip pat atsakinga už Visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos, kuri yra SAARSP sudedamoji dalis, priemonių parengimą bei jų įgyvendinimą.

Savivaldybės administracijos struktūra ir atskiro skyriaus, užsiimančio aplinkos apsauga, gyvavimas Mažeikių rajono savivaldybėje liudija tai, kad aplinkosaugai ir visuomenės sveikatai Mažeikiuose skiriamas itin didelis dėmesys. Palyginimui galima pateikti aplinkinių rajonų savivaldybių aplinkosauginės veiklos administravimo duomenis.

³⁴ Mažeikių rajono savivaldybės administracijos aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus nuostatai. Prieiga per internetą http://www.mazeikiai.lt/go.php/lit/Aplinkos_apsaugos_asmens_ir_visuomenessv/457 (žiūrėta 2014-02-12).

Telšių rajono savivaldybės Aplinkos ir civilinės saugos poskyris priklauso Statybos ir urbanistikos skyriui, poskyryje dirba taip pat keturi specialistai, įskaitant poskyrio vadovą³⁵. Plungės rajono savivaldybės administracijoje aplinkos apsaugos rėmimo specialiąsias programas rengia ir jų įgyvendinimą kontroliuoja Vietos ūkio ir turto skyrius, aplinkosaugos specialistai pagal pareigybes neišskirti.³⁶ Skuodo rajono savivaldybės administracijoje įsteigtas vienas ekologijos ir sanitarijos reikalų vyresniojo specialisto etatas³⁷. Akmenės rajono savivaldybėje aplinkos apsaugos reikalais taip pat užsiima vienas asmuo – Vietinio ūkio ir turto valdymo skyriaus vyriausiasis specialistas.³⁸

SAARSP priemonių planavimas ir atsiskaitomybė. Kaip jau buvo minėta savivaldybė, vadovaudamasi įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais³⁹, savo nuožiūra planuoja ir įgyvendina Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą. Kasmetinę SAARSP priemonių vykdymo ataskaitą, kurioje nurodomos SAARSP gautos lėšos, vykdytos priemonės bei kiekvienai priemonei panaudoti pinigai, tvirtina rajono Taryba. Patvirtinta ataskaita pateikiama regiono aplinkos apsaugos departamentui, kuris įvertina ar įgyvendintos priemonės atitinka Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo (toliau – Įstatymas) numatytąsias. Prasidėjus biudžetiniams metams SAARSP lėšų naudojimo tvarką taip pat nustato savivaldybės taryba. Kaip interviu teigė Aplinkos ministro pavaduotojas Linas Jonauskas (1 priedas), svarbu, kad SAARSP lėšos būtų naudojamos Įstatyme nustatytoms priemonėms finansuoti.

Kaip interviu (2 priedas) teigė Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos skyriaus vedėjas Zigmantas Kristutis, planuojant metų SAARSP priemones pirmiausia vadovaujasi Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikiu strateginiu plėtros planu 2014-2020 m., Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programa 2014-2016 m., priimtais Tarybos sprendimais. Atsižvelgiama į Savivaldybės įstaigų, seniūnijų, administracijos skyrių pateiktus prašymus.

³⁵ Telšių rajono savivaldybė. Struktūra. Statybos ir urbanistikos skyrius: aplinkos ir civilinės saugos poskyris. Prieiga per internetą <http://www.telsiai.lt/index.php?2212112218> (žiūrėta 2014-02-12).

³⁶ Plungės rajono savivaldybė. Struktūra: vietos ūkio ir turto skyrius. Prieiga per internetą <http://www.plunge.lt/go.php/lit/Vietos-ukio-ir-turto-skyrius/20> (žiūrėta 2014-02-12).

³⁷ Skuodo rajono savivaldybė. Struktūra ir kontaktai. Prieiga per internetą <https://www.skuodas.lt/go.php/Darbuotoj%C5%B3%20s%C4%85ra%C5%A1as%20ir%20kontaktai559> (žiūrėta 2014-02-12).

³⁸ Akmenės rajono savivaldybė. Aplinkosauga. Prieiga per internetą <https://www.akmene.lt/Aplinkosauga869> (žiūrėta 2014-02-12).

³⁹ Įstatymai, kuriais vadovaujasi savivaldybės, įgyvendindamos specialiąją aplinkos apsaugos rėmimo programą, įvardyti pirmojoje šio darbo dalyje. Analizuojamu laikotarpiu SAARSP lėšų panaudojimą reglamentavo Aplinkos ministerijos nustatytos tvarkos bei rekomendacijos, kurias ministerija savivaldybėms pateikė 2010, 2011, 2012, 2013 m. Kaip atsiskaitoma ir tikrinamas SAARSP lėšų panaudojimas, reglamentuoja LR aplinkos ministro 2009 ir 2011 m. įsakymai.

2.4. Mažeikių rajono SAARSP lėšų panaudojimas 2009-2013 m.

SAARSP lėšų panaudojimo tvarka. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas įvardija penkias aplinkos apsaugos sritis arba priemonių grupes, kurioms gali būti panaudotos SAARSP lėšos:

1) aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonėms (atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai; aplinkos monitoringo, prevencinėms, aplinkos atkūrimo priemonėms; visuomenės švietimui ir mokymui aplinkosaugos klausimais);

2) savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai;

3) finansiškai remti miško sklypų, kuriuose medžioklė nėra uždrausta, savininkus, valdytojus ir naudotojus, įgyvendinančius žalos prevencijos priemones ir kt. (šiemis tikslams naudojamos tik lėšos, gautos iš medžioklės plotų naudotojų už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą);

4) želdynų ir želdinių apsaugai, tvarkymui, būklės stebėsenai, želdynų kūrimui, želdinių veisimui, inventorizacijai;

5) savanoriškos juridinių ir fizinių asmenų įmokos naudojamos pagal mokėtojų pageidavimus.

SAARSP priemonėms skirtos lėšos 2009-2013 m. Iš 10 lentelės duomenų matyti, kad 2009-2013 metais Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos specialiosios programos priemonėms įgyvendinti buvo panaudota beveik 21,9 mln. litų.

Didžiausių investicijų pareikalavo savivaldybėje įgyvendinamos aplinkos kokybės apsaugos ir gerinimo priemonės – joms išleista 11 mln. litų. Antra pagal kaštus – Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo programa (4,3 mln. litų), trečioji priemonių grupė – želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, būklės stebėsenos, želdynų kūrimo, želdinių veisimo, inventorizacijos, šiai priemonei iš SAARSP biudžeto buvo skirta beveik 3,9 mln. litų. Ketvirtoje vietoje liko atliekų tvarkymo infrastruktūros ir bešeimininkių atliekų tvarkymo priemonė – šios srities įgyvendinami projektai sudarė 1,2 mln. litų.

Mažiausiai SAARSP biudžeto išlaidų pareikalavo priemonės, finansuojamos lėšomis už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą (tai galėjo lemti ir šių lėšų panaudojimo tvarka) ir Visuomenės švietimo ir mokymo aplinkos apsaugos klausimais projektai.

Pastebėtina ir tai, kad kai kurių SAARSP priemonių įgyvendinimui skiriamų lėšų dydžiai palaipsniui keitėsi. Kasmėt didėjo želdynų ir želdinių apsaugos, atliekų tvarkymo priemonės, Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo programos, atliekų tvarkymo infrastruktūros ir bešeimininkių atliekų tvarkymo priemonės projektams skiriamos investicijos. Ženkliai mažėjo aplinkos kokybės apsaugos ir gerinimo; aplinkos monitoringo, prevencinės, aplinkos atkūrimo

priemonės lėšos. Ši tendencija gali būti siejama su savivaldybėje pastaruju metu įgyvendinamais ilgalaikiais ES fondų remiamais projektais.

10 lentelė. SAARSP lėšų panaudojimas pagal atskiras priemones 2009-2013 metais (litas)

Eil. Nr.	Metai Priemonės	2009	2010	2011	2012	2013	2009-2013
1.	Priemonės, finansuojamos lėšomis už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą	44200	10700	25500	25500	45200	169100
2.	Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo programa	1143600	246900	938939	850249	1110038	4289726
3.	Aplinkos kokybės apsaugos ir gerinimo	4035600	488600	3147508	2414673	1002482	11088863
4.	Atliekų tvarkymo infrastruktūros ir šeimininkų atliekų tvarkymo	283300	58900	100134	163873	637590	1243797
5.	Aplinkos monitoringo, prevencinės, aplinkos atkūrimo	43000	168900	277927	247872	94126	831825
6.	Visuomenės švietimo ir mokymo aplinkos apsaugos klausimais	79000	47600	61631	53108	175672	417011
7.	Želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, būklės stebėsenos, želdynų kūrimo, želdinių veisimo, inventorizacijos	310000	120000	352528	1307849	1767071	3857448
	Iš viso:	5938700	1141600	3939728	4187375	3576923	21897770

Šaltinis: Mažeikių rajono SAARSP 2009-2013 metų priemonių vykdymo ataskaitos

Siekiant išanalizuoti konkrečius daugiausiai SAARSP lėšų pareikalavusius projektus, duomenys apie juos buvo surinkti iš kasmetinių SAARSP priemonių vykdymo ataskaitų.

Vienas iš didžiausių per penkerius metus savivaldybėje įgyvendintas aplinkosauginis projektas – Mažeikių miesto nuotekų valyklos ir dumblo aikštelės statyba (2011-2012 m.). Šios aikštelės poreikis atsirado pastacių Mažeikių mieste naujus valymo įrengimus, kuriuos finansavo ES struktūriniai

fondai, tačiau projekte nebuvo numatyta miesto gyventojų poreikius atitinkanti nuotekų valykla ir dumblo aikštelė. Susidarius kritinei situacijai, Taryba nusprendė tokio objekto statybai skirti 3 mln. litų (2011 m.) ir 2 mln. litų (2012 m.) SAARSP lėšų.

Pastebėtina ir tai, kad kiekvienais metais nemaža dalis SAARSP biudžeto lėšų skiriama miesto ir rajono gyvenviečių želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo bei įrengimo darbams. Tai gali būti susiję su ES struktūrinių fondų remiamais projektais, skirtais miesto ir rajono viešųjų erdvių pertvarkymui, bendruomenių iniciatyvomis pagerinti aplinkos kokybę. Vien 2013 m. medelių, gėlių sodinimo, medelių priežiūros, medelių ir želdinių apsaugos darbų ir paslaugų pirkimui, medžių genėjimo, želdinių priežiūros paslaugų pirkimui, darbo priemonių ir įrankių, kuro įsigijimui Mažeikių miesto seniūnijoje buvo skirta 634 tūkst. litų. Tokiems pat darbams, atliekamiems savivaldybės kaimiškosiose seniūnijose, 2013 m. skirta 234 tūkst. litų. Tai pačiai SAARSP priemonei priskiriamiems projektams: miesto Sodų trikampio skvero pertvarkymo ir želdyno prie Savivaldybės kūrimo – 2013 m. buvo skirta atitinkamai 221 tūkst. litų ir 219 tūkst. litų SAARSP biudžeto lėšų.

Apibendrinant galima teigti, kad 2009-2013 metais Mažeikių rajono savivaldybė panaudojo 21,9 mln. litų savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšų. Daugiausiai SAARSP lėšų šiuo laikotarpiu buvo skirta aplinkos kokybės apsaugos ir gerinimo priemonei; Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo programai; želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, želdynų kūrimo, želdinių veisimo bei inventorizavimo priemonei.

Kasmet ženkliai mažėjo aplinkos kokybės apsaugos ir gerinimo; aplinkos monitoringo, prevencinės, aplinkos atkūrimo priemonėms skiriamos lėšos, pastaruoju metu daugiau išleidžiama visuomenės švietimui ir mokymui aplinkos apsaugos klausimais.

Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa. Ši programa – tai SAARSP dalis. SAARSP priemonės, susijusios su rajono gyventojų sveikatinimo procesais, yra priskiriamos įgyvendinti Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai. Įstatymas numato, kad jai kasmet skiriama 20 procentų SAARSP lėšų.

Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa įgyvendinama vadovaujantis dviejų įstatymų nuostatomis. **Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas**, kuris nusako sveikatos teisės veikimo sritį, uždavinius ir principus, sveikatinimo veiklos rūšių ir subjektų sistemą, kaip nacionalinės sveikatos sistemos funkciją įvardija savivaldybių sveikatos programų įgyvendinimą bei savivaldybių lėšomis atliekamą visuomenės sveikatos stebėseną ir kontrolę.⁴⁰ **Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas** apibrėžia valstybės, apskričių ir

---

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259520 (žiūrėta 2014-02-17).

savivaldybių visuomenės sveikatos priežiūros strateginio planavimo ir priemonių įgyvendinimo funkciją, reglamentuoja Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos veikimo principus.⁴¹

Pagal Mažeikių rajono tarybos nustatytą tvarką savivaldybės Aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyrius organizuoja SAARSP ir į šią programą įeinančios Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos rengimą, teikia ją aprobuoti bendruomenės sveikatos tarybai ir tvirtinti Savivaldybės tarybai. Skyriaus specialistai atsakingi už Savivaldybės tarybos patvirtintų tikslinių ir kompleksinių Savivaldybės sveikatos programų įgyvendinimą. Jie organizuoja gyventojų sveikatos statistinius stebėjimus, analizuoja pokyčius, teikia išvadas ir pasiūlymus Administracijos direktoriui, informuoja apie tai gyventojus bei atlieka kitas su aplinkos ir visuomenės sveikatos apsauga susijusias funkcijas.⁴² Vyriausybės nustatyta tvarka Savivaldybė kasmet Sveikatos apsaugos ministerijai teikia ataskaitą, o prireikus ir papildomą informaciją apie savivaldybės vykdomas visuomenės sveikatos priežiūros funkcijas.

Taigi Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos lėšos skiriamos toms programoje įgyvendinamoms priemonėms, kurios atitinka Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimu patvirtintą Lietuvos sveikatos programą, Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymą, Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. lapkričio 5 d. įsakymą Nr. 533 „Dėl Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos ataskaitos apie programos priemonių vykdymą formos, jos pildymo instrukcijos bei Aplinkosaugos priemonių sąrašo patvirtinimo“. Pagal šiuos teisės aktus, sveikatinimo priemonės turi būti skirtos Mažeikių rajono gyventojams bei atitikti Savivaldybės tarybos nustatytas prioritetas kryptis, patvirtintas Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiojoje programoje ir prioritetas sveikatinimo kryptis, nustatytas atsižvelgiant į gyventojų sveikatos stebėsenos išvadas.

Programos priemonės planuojamos ir įgyvendinamos pagal Savivaldybės Tarybos patvirtintą tvarką. Kam ir kaip gali būti skiriamos programos lėšos, detaliam apibūdinimui 2011 m. priimtas Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimas „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo“ ir Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas, patvirtinantis aprašą, kaip turi būti teikiamos paraiškos gauti Programos lėšų, kokiais kriterijais vadovaujantis jos vertinamos bei atrenkamos, kaip tos priemonės įgyvendinamos, kaip kontroliuojamas lėšų panaudojimas.

Kaip interviu teigė Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus vyriausioji specialistė, savivaldybės gydytoja Irena Vaicekavičienė (4 priedas),

---

⁴¹ Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas. Prieiga per internetą [http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=167900&p_query=&p_tr2=\(žiūrėta 2014-02-17\)](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=167900&p_query=&p_tr2=(žiūrėta 2014-02-17)).

⁴² Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus nuostatai. Prieiga per internetą http://www.mazeikiai.lt/go.php/lit/Aplinkos_apsaugos_asmens_ir_visuomenessv/457 (žiūrėta 2014-02-17).

įstatymai leidžia kiekvienai savivaldybei pačiai nuspręsti, kam naudoti Visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos lėšas – tuo ši programa skiriasi nuo SAARSP įgyvendinamų aplinkos apsaugos priemonių, kadangi savivaldai palikta mažesnė sprendimų priėmimo laisvė, lėšų naudojimo paskirtis tiksliai reglamentuota ir apribota.

2009-2013 metų SAARSP priemonių vykdymo ataskaitų duomenimis, Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa yra antroje vietoje pagal lėšų panaudojimo apimtį. Kaip teigė I. Vacekavičienė, Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa finansuoja visas Savivaldybėje vykdomas visuomenės sveikatos priemones – daugiau lėšų iš Savivaldybės biudžeto neskiriama.

Savivaldybė finansuoja plataus spektro sveikatos programas, prioritetą teikdama Ligonių kasų neapmokamoms sveikatinimo veikloms.

11 lentelė. Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo programos lėšos 2009-2013 metais

Metai	2009	2010	2011	2012	2013	2009-2013
Gautos lėšos, Lt	1143600	246900	938939	850249	1110038	4289726

Šaltinis: Mažeikių rajono SAARSP 2009-2013 metų priemonių vykdymo ataskaitos

Analizuojamuoju laikotarpiu buvo vykdomos 7 tęstinės programos, pradėtos 2010–2011 metais bei įgyvendinamos iki šiol. Kaip teigė Savivaldybės gydytoja I. Vacekavičienė (žr.4 priedą), Mažeikių rajono savivaldybės teritorijoje veikiančios asmens sveikatos priežiūros įstaigos, medicinos laboratorijos dalyvauja vykdant Savivaldybės finansuojamų prevencinės medicinos, neinfekcinių ir infekcinių ligų prevencines programas. Sveikatos žinių populiarinimo priemonės rengiamos rajone veikiančioms švietimo, kultūros, socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms bei bendruomeninėms organizacijoms.

Tolesnis Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos veiklos tobulinimas yra susijęs su projektų rengimu bei atranka pagal nustatytus kriterijus:

- orientacija į aiškiai apibrėžtas tikslines grupes (skurdžiausios gyventojų grupės, rizikos šeimos, konkrečiomis ligomis sergantys asmenys ir pan.),
- moksliniais įrodymais pagrįstas arba geriausiomis praktikomis pripažintas veiklas.

Išanalizavus 2009-2012 metų Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo ataskaitas (praėjusių metų ataskaita Tarybai tvirtinti teikiama vėliau nei SAARSP priemonių vykdymo ataskaita, todėl oficialių 2013 m. duomenų dar nėra), galima išskirti kelias priemonių sritis, kurioms savivaldybė skyrė daugiausiai lėšų (7 priedo lentelė). Iš jos duomenų

matyti, kad prevencinės medicinos priemonių sritis neabejotinai pirmauja, jai per penkerius metus buvo planuota skirti 3,4 mln. litų, panaudota buvo 2,3 mln. litų. Prevencinės medicinos priemonėms priklauso sveikatos priežiūros įstaigų veiklos ir jose teikiamų paslaugų kokybės, prieinamumo bei efektyvumo užtikrinimas ir sveikatos priežiūros specialistų mokymas. 12 lentelės duomenys rodo, kad 2009-2012 metais Mažeikių rajono savivaldybė įgyvendino 54 projektus, panaudojo 64 proc. planuotų lėšų.

12 lentelė. Prevencinės medicinos priemonei 2009-2012 metais skirtos ir panaudotos lėšos

Eil. nr.	Metai	Vykdytų programų skaičius	Skirta lėšų, tūkst. Lt	Panaudota lėšų, tūkst. Lt
1.	2009	24	1 355,4	783,8
2.	2010	13	630,3	456,5
3.	2011	10	736,0	606,6
4.	2012	7	718,8	383,9
Iš viso:	2009-2012	54	3467,5	2230,8

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo 2009-2012 metų ataskaitos

Antra pagal lėšų apimtį visuomenės sveikatos priežiūros programos priemonių sritis – Bendruomenės sveikatos stiprinimo programos. Per ketverius metus įgyvendinamiems projektams buvo panaudota 3,2 mln. litų (planuota – 6,8 mln. litų), tad įgyvendinta 47 proc. numatytų programos lėšų, pinigai skirti 96 vykdytomis programoms (žr. 13 lentelę).

Kaip nurodoma programos ataskaitose, bendruomenės sveikatos stiprinimo, sveikatos mokymo, šeimos planavimo konsultavimo, sveikatos žinių populiarinimo ir visuomenės sveikatos propagavimo programų srityje savivaldybė įgyvendina šias priemones: sveiko gyvenimo įgūdžių formavimo, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo Mažeikių rajono vaikų našlaičių ir senelių globos namuose 2012-2015 metų programos; lėtinėmis ligomis sergančiųjų savitarpio pagalbos grupių veiklos organizavimo; sveikatos ugdymo ir fizinio aktyvumo skatinimo veiklos organizavimo, valstybės deleguotų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų plėtros Mažeikių rajono savivaldybėje programos įgyvendinimo.

13 lentelė. Bendruomenės sveikatos stiprinimo priemonei 2009-2012 m. skirtos lėšos

Eil. nr.	Metai	Vykdytų programų skaičius	Skirta lėšų, tūkst. Lt	Panaudota lėšų, tūkst. Lt
1.	2009	35	113,0	65,9
2.	2010	28	93,1	52,5
3.	2011	15	133,0	65,8
4.	2012	18	345,0	138,2
Iš viso:	2009-2012	96	684,1	322,4

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo 2009-2012 metų ataskaitos

Per 50 tūkst. litų kasmet skiriama ir daugiau nei 70 proc. lėšų yra panaudojama (7 priedo lentelė) neinfekcinių ligų ir traumų profilaktikos ir kontrolės; alkoholio, tabako ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos; vaikų ir jaunimo sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos, bendruomenės sveikatos stiprinimo, sveikatos mokymo, šeimos planavimo konsultavimo, sveikatos žinių populiarinimo ir visuomenės sveikatos propagavimo priemonėms. Pastarajai priemonei itin daug Visuomenės sveikatos priežiūros specialiosios programos lėšų buvo skirta 2012 metais (235,5 tūkst. litų) ir visos lėšos panaudotos.

14 lentelė. 2009-2012 m. visuomenės sveikatos programos priemonėms skirtos lėšos

Eil. nr.	Metai	Skirta lėšų (tūkst. Lt)	Panaudota lėšų (tūkst. Lt)
1.	2009	1879,3	1193,0
2.	2010	1026,3	770,2
3.	2011	1199,5	977,1
4.	2012	1538,0	964,0
Iš viso:	2009-2012	5643,1	3904,3

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo 2009-2012 metų ataskaitos

14 lentelės duomenys rodo, kad 2009-2012 metais visoms Visuomenės sveikatos priežiūros specialiosios programos priemonėms buvo planuota panaudoti 5643,1 tūkst. litų, panaudota 3904,3 tūkst. litų. Įgyvendindama planuotas programos priemones Savivaldybė panaudojo 69 proc. numatytų

lėšų. Šios programos nepanaudotos lėšos – metų biudžeto likutis, kaip ir SAARSP, perkeliamas kitiems biudžetiniams metams.

2.5. SAARSP lėšų įgyvendinimo efektyvumas

Didžiausias šalyje Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo programos biudžetas Mažeikių rajono savivaldybei suteikia daug galimybių planuoti ir įgyvendinti įvairias aplinkos apsaugos priemones – tiek trumpalaikes, tiek ilgalaikes, didelių investicijų reikalaujančias programas, skirtas aplinkosaugos problemoms spręsti. Tačiau disponuojant itin didelėmis programos lėšomis išlieka ir galimybių ar net sąlygų jas naudoti ne pačioms reikalingiausioms ir efektyviausioms aplinkosauginėms programoms.

Netinkamai panaudotos SAARSP lėšos. Kaip teigiama 2011 m. Valstybės audito ataskaitoje, tiek Aplinkos apsaugos rėmimo programos, kurią įgyvendina ministerija, tiek savarankiškai įgyvendinamų SAARSP biudžetų lėšos ne visada panaudojamos efektyviai. Šios ataskaitos išvadose ir rekomendacijose akcentuojama, kad Aplinkos apsaugos rėmimo programos ir Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymai ir kiti teisės aktai apibrėžia platų lėšų naudojimo spektrą, todėl, neužtikrinus efektyvios lėšų skirstymo ir naudojimo kontrolės, dalis lėšų panaudojama nerezultatyviai: priemonėms, tiesiogiai nesusijusioms su žalos gamtai mažinimu; priemonėms, nenumatytoms Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme arba kitų asignavimų valdytojų programų priemonėms finansuoti.⁴³

Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnyje numatyta, kad specialiosios programos lėšas, panaudotas įstatyme nenumatytiems tikslams, Aplinkos ministerijos ar jos įgaliotos institucijos teikimu, Valstybinė mokesčių inspekcija ne ginčo tvarka išieško į valstybės išdo sąskaitą, kurioje kaupiamos aplinkos apsaugos rėmimo lėšos.

Audito duomenimis, 2007–2010 m. Aplinkos ministerija kreipėsi į Valstybinę mokesčių inspekciją dėl 3,2 mln. litų išieškojimo iš savivaldybių. Tarp šių įstatymą pažeidusių savivaldybių įvardyta ir Mažeikių rajono savivaldybė. Nors audito ataskaitoje ir teigiama, kad dauguma Mažeikių rajono savivaldybių programos priemonių atitinka numatytas Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme, tačiau savivaldybė, įgyvendindama aplinkos apsaugos priemones į SAARSP buvo įtraukusi šiame įstatyme nenumatytas ar kitų asignavimų valdytojų programų priemones.

---

⁴³ Valstybinio audito ataskaita aplinkos apsaugos rėmimo programų vykdymas. 2011 m. liepos 29 d. Nr. VA-P-20-12-12. Prieiga per internetą www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2440 (žiūrėta 2013-12-21).

Valstybės auditas įvardijo net kelias Mažeikių rajono SAARSP įgyvendintas programas, neatitinkančias įstatymo reikalavimų, nes lėšos buvo panaudotos kitų asignavimų valdytojų programoms vykdyti: Šiaulių regiono aplinkos apsaugos departamento, Mažeikių rajono agentūros aplinkosauginei programai vykdyti iš SAARSP 2009 m. buvo skirta 100 tūkst. litų; tais pačiais metais Mažeikių rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų prevencijos programos tikslinėms priemonėms aplinkos apsaugos srityje vykdyti – 50 tūkst. litų. Taip pat konstatuota, kad 2009 m. Mažeikių rajono savivaldybė skyrė ir panaudojo 339 tūkst. litų priemonėms, nenumatytoms Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnyje: tiek lėšų iš SAARSP biudžeto savivaldybė skyrė vandentvarkos projektų eksploatacinėms išlaidoms padengti (lietaus vandenų valymo išlaidų susidariusiam įsiskolinimui AB „ORLEN Lietuva“ apmokėti).

Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos skyriaus vedėjas Zigmantas Kristutis savo interviu (2 priedas) taip pat patvirtina, kad šiame darbe analizuojamu laikotarpiu Mažeikių rajono savivaldybei į valstybės išdą teko grąžinti kelių SAARSP įgyvendintų priemonių lėšas. Skyriaus vedėjas mini tris priemones, dėl kurių po aplinkos apsaugos departamento patikrinimo Mažeikių savivaldybei buvo pateiktas Telšių apskrities VMI viršininko sprendimas dėl lėšų išieškojimo. Tai buvo 2011 m. SAARSP lėšomis įgyvendintos priemonės: UAB „Mažeikių vandenys“ nuostolių, susidarančių dėl lietaus vandenų, patenkančių į fekalinės kanalizacijos tinklus, valymo įsiskolinimo išlaidoms dengti apmokėjimas AB „ORLEN Lietuva“; Pikelių tvenkinio hidrostatinio remontas. Taip pat tais metais į valstybės išdą teko grąžinti lėšas, panaudotas Mažeikių rajono medžiotojų būreliams medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos prevencinėms priemonėms vykdyti.

Aplinkos ministro pavaduotojas Linas Jonauskas savo interviu (žr. 1 priedą) akcentuoja, jog didžiausią ne pagal paskirtį panaudotų lėšų kiekį Mažeikių savivaldybės buvo priversta grąžinti tuomet, kai apmokėjo jau minėtą įsiskolinimą AB „ORLEN Lietuva“. 2012 m. buvo nuspręsta, kad 339 tūkst. litų SAARSP biudžeto lėšų panaudoti ne pagal paskirtį. Savivaldybė su tokiu sprendimu nesutiko ir kreipėsi į teismą. L. Jonauskas mini, jog šiuo metu jau pasibaigė teisminiai procesai – teismas nusprendė, kad lėšos buvo panaudotos teisėtai.

Per 2009-2013 metų laikotarpį Mažeikių rajono savivaldybei daugiau neteko prarasti netinkamai panaudotų SAARSP lėšų, padengiant netinkamas priemones išlaidas iš savo biudžeto.

Nepanaudotų SAARSP lėšų likučiai. Valstybės audito nustatytas ir ataskaitoje⁴⁴ įvardytas dar vienas šalies savivaldybių SAARSP įgyvendinimo trūkumas – tai, kad ne visos Aplinkos apsaugos rėmimo programos ir Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų lėšos

---

⁴⁴ Valstybinio audito ataskaita aplinkos apsaugos rėmimo programų vykdymas. 2011 m. liepos 29 d. Nr. VA-P-20-12-12. Prieiga per internetą www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2440 (žiūrėta 2013-12-21).

panaudojamos, kasmet nepaskirstytų lėšų likutis didėja, nors daug aplinkosaugos problemų nesprendžiama būtent dėl lėšų trūkumo.

15 lentelė. Nepanaudotos SAARSP biudžeto lėšos 2009-2013 m.

Metai	2009	2010	2011	2012	2013
Panaudotos SAARSP lėšos	5938700	1141600	3939728	4187375	3676923
SAARSP lėšų likutis	400	148200	558944	1145380	1386494

Šaltinis: Mažeikių rajono SAARSP 2009-2013 metų priemonių vykdymo ataskaitos

15 lentelės duomenys rodo, kad Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų likutis nuo 2009 iki 2013 metų kasmet didėjo: jei 2009 m. likutis buvo vos 400 litų, 2013 m. jis jau siekė 1,4 mln. litų.

Z. Kristutis tokį lėšų likutį vertina kaip teigiamą dalyką (žr. 2 priedą) – kadangi metų pradžioje SAARSP biudžetas negauna įplaukų, kol teršėjai ar išteklių naudotojai nedeklaruoja, kiek mokesčių turės sumokėti valstybei ir jų neperveda iki kovo mėnesio, SAARSP metų pradžioje negalėtų įgyvendinti nė vienos suplanuotos priemonės. Dėl šios priežasties lėšų perkėlimas į kitus biudžetinius metus, skyriaus vedėjo nuomone, yra planuotinas, vykdomas ir pasiteisinęs.

Aplinkos ministro pavaduotojas L. Jonauskas (žr. 1 priedą) taip pat laikosi nuomonės, kad toks savivaldybių aplinkosauginių programų lėšų taupymas nėra draudžiamas įstatymų ir ministerijos numatytų SAARSP biudžeto panaudojimo tvarkų. Jis nesutinka su Valstybės audito išvada, kad tai yra SAARSP priemonių įgyvendinimo trūkumas – tuo labiau, kad lėšos yra perkeliamos, o ne atimamos iš savivaldybių programų.

SAARSP priemonių efektyvumo kriterijai. Valstybės audito specialistai, atlikę daugelio šalies rajonų savivaldybių aplinkosaugos programų patikrinimą, įvardijo kelias neefektyvaus lėšų panaudojimo priežastis. Svarbiausia jų ta, kad savivaldybės nėra nustačiusios prioritetų Savivaldybių programų priemonių atrankai arba savivaldybėms nepakankamai aiški priemonių atrankos tvarka.⁴⁵

Aplinkos ministro pavaduotojas L. Jonauskas su šia nuostata nėra linkęs sutikti – jo nuomone, visos SAARSP priemonės yra tinkamos, jei jos atitinka Įstatymą (LR Savivaldybių aplinkos apsaugos

⁴⁵ Valstybinio audito ataskaita aplinkos apsaugos rėmimo programų vykdymas. 2011 m. liepos 29 d. Nr. VA-P-20-12-12. Prieiga per internetą www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2440 (žiūrėta 2013-12-21).

rėmimo specialiosios programos įstatymą – aut. past.) Viceministras interviu tvirtina, kad „savivaldybė pati geriausiai žino kam geriausia būtų panaudoti lėšas vadovaujantis Įstatymo nuostatomis“.

Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos skyriaus vedėjas Z.Kristutis savo interviu (žr. 2 priedą) į klausimą, koku būdu Savivaldybės specialistai ir Tarybos nariai įvertina planuojamų įgyvendinti ir įgyvendintų priemonių efektyvumą, atsakė, kad vadovaujama Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programoje Nr. 8⁴⁶ numatytais vertinimo kriterijais.⁴⁷ Kaip matyti iš Mažeikių rajono savivaldybės dokumentų, SAARSP lėšų panaudojimas ir priemonių atranka šiuo metu vykdoma vadovaujantis šiais savivaldos strateginiais dokumentais ir teisės aktais: Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikiu strateginiu plėtros planu 2014-2020 m., Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programa 2014-2016 m., priimtais Tarybos sprendimais, Atsižvelgiama į Savivaldybės įstaigų, seniūnijų, administracijos skyrių pateiktus prašymus.

Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa įgyvendinama vadovaujantis 2011 m. priimtu Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimu „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo“ ir Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu patvirtintu priemonių atrankos ir vertinimo aprašu.

Kaip teigia L. Jonauskas, Z. Kristutis ir I. Vaicekavičienė, SAARSP ir Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos efektyvumą kasmet įvertina Savivaldybės taryba, patvirtindama abiejų programų priemonių įgyvendinimo ir lėšų panaudojimo ataskaitas bei programų projektus ir priemonių lėšų sąmatas einamiesiems biudžetiniams metams.

Išanalizavus Mažeikių rajono savivaldybės dokumentus, susijusius su SAARSP lėšų panaudojimu ir priemonių vertinimo kriterijais, o taip Savivaldybės aplinkosaugos specialistų interviu, paaiškėjo, kad vieningos programos priemonių efektyvumo kriterijų vertinimo skalės nėra nustatyta.

SAARSP priemonių efektyvumas vertinamas pagal šiuos principus: priemonė ar projektas atitinka šalyje galiojančius teisės aktus (įstatymus ir Aplinkos ministerijos nustatytas tvarkas); atitinka Savivaldybės plėtros programos kryptis; yra patvirtinta Tarybos sprendimu (planuojant SAARSP ir pristatant priemonių vykdymo ataskaitas).

Savivaldybė nėra patvirtinusi dokumento, kuris reglamentuotų, kaip įvertinama planuojama įgyvendinti SAARSP priemonė, kokio efektyvumo tikimasi ją įgyvendinus, kaip vertinamas pasiektas rezultatas. Galima išskirti tik Visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos priemonių vertinimo principus – Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu patvirtintas aprašas, kuriame balų sistema tiksliai numatytas kiekvienos priemonės, programos, projekto vertinimas – ir prieš jį

---

⁴⁶ Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programa Nr. 8. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. balandžio 26 d. sprendimu Nr. T1-112

⁴⁷ Programa patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T1-309 2012 m. spalio 26 d., atnaujinta 2013 m. balandžio 26 d. sprendimu Nr. T1-112.

įtraukiant į programos sąmatą, ir įgyvendinus. Tačiau kitoms SAARSP priemonėms ši tvarka nėra taikoma.

Savivaldybei būtų tikslinga nustatyti ir taikyti aiškesnę SAARSP priemonių atrankos, įvertinimo bei jų efektyvumo matavimo sistemą. Tokia tvarka padėtų tiek specialistams, tiek Tarybos nariams planuojant ir atsirenkant priemones, nustatant jų prioritetus, o taip pat – ir skiriamų lėšų apimtis.

2009-2013 m. įgyvendintų SAARSP priemonių efektyvumo įvertinimas. Pagal šiuo metu galiojančią SAARSP priemonių vertinimo tvarką bei atsakingų savivaldybės specialistų ir aplinkos ministro pavaduotojo tvirtinimu, Mažeikių rajono SAARSP lėšos yra naudojamos efektyviai, nes 2009–2013 m. jos buvo įgyvendinamos, laikantis visų teisės aktų nuostatų.

Per 2009-2013 metų laikotarpį Mažeikių rajono savivaldybė į valstybės išdą grąžino 150 tūkst. litų netinkamai panaudotų SAARSP biudžeto lėšų. Tai sudaro tik 0,7 proc. per tą laikotarpį įvairioms priemonėms panaudotų SAARSP lėšų dalį.

Kadangi kitų vertinimo kriterijų Savivaldybėje nėra nustatyta, dokumentai (Tarybos patvirtintos bei kontroliuojančių institucijų aprobuotos SAARSP priemonių vykdymo ataskaitos) ir specialistų nuomonė leidžia teigti, kad analizuojamu laikotarpiu Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos buvo naudojamos pakankamai efektyviai.

Apibendrinant galima teigti, kad Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa 2009–2013 metais pagal surenkamų lėšų apimtis buvo didžiausia tarp šalies savivaldybių, tai lėmė jos teritorijoje įsikūrusios AB „ORLEN Lietuva“ sumokami mokesčiai už aplinkos teršimą. Per penkerius metus Programos biudžete buvo sukaupta 22,9 mln. litų, panaudota – 21,9 mln. litų.

Mažeikių savivaldybės tarybos patvirtintos bei kontroliuojančių institucijų aprobuotos SAARSP priemonių vykdymo ataskaitos ir specialistų nuomonė leidžia manyti, kad analizuojamu laikotarpiu Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos buvo naudojamos pakankamai efektyviai.

3. SAARSP PRIEMONIŲ EFEKTYVUMO IR INFORMACIJOS SKLAIDOS VERTINIMAS

3.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai, pasirengimas tyrimui

Tyrimo tikslas. Išsiaiškinti kaip Mažeikių rajono gyventojai vertina savivaldybės aplinkos apsaugos kokybę bei Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programos įgyvendinamų priemonių svarbą ir efektyvumą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti, ar Mažeikių rajono savivaldybės gyventojai domisi ir yra pakankamai informuoti apie aplinkos kokybę ir visuomenės sveikatą, Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą bei jos įgyvendinamas priemones;
2. Ištirti, kaip Mažeikių rajono savivaldybės gyventojai vertina atskiras šios programos priemones ir kokias laiko labiausiai efektyviomis;
3. Išsiaiškinti, ar Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšų panaudojimą gyventojai laiko efektyviu.
4. Nustatyti, kokiais informacijos šaltiniais naudojasi Mažeikių rajono savivaldybės gyventojai, siekdami gauti žinių apie aplinkos apsaugos būklę bei jos kokybės gerinimą;
5. Išsiaiškinti, ar informacijos apie rajono aplinkosaugą sklaidą gyventojai laiko pakankama.

Tyrimo metodas. Anketinė apklausa pagal specialiai šiam tyrimui parengtą klausimyną.

Tikslinė grupė. Mažeikių rajono savivaldybės gyventojai, kurių amžius – per 18 metų.

Tyrimo imtis. Buvo apklausta 110 rajono gyventojų, informacijos apdorojimui pasirinktos 98 respondentų anketos (generalinė aibė – 46839 – tiek žmonių, vyresnių nei 18 metų, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2013 m. pradžioje gyveno Mažeikių rajono savivaldybės teritorijoje). Galima teigti, kad apklausoje dalyvavo 0,2 proc. generalinės aibės vienetų.

Duomenų analizė. Apklausoje surinktų duomenų analizė buvo atliekama naudojant SPSS 15.0 programą.

Tyrimo hipotezė. Rengiantis tyrimui buvo iškelta prielaida, kad Mažeikių rajono gyventojai mažai domisi rajono aplinkosaugos problemomis ir yra nepakankamai informuoti apie Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos formavimą, lėšas, įgyvendinamas priemones. Dėl šių priežasčių jų pateikiamas Mažeikių rajono Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių svarbos ir efektyvumo vertinimas gali būti itin subjektyvus – pagrįstas labiau

asmenine nuomone, o ne žiniomis ar konkrečiais faktais, susietais su rajono aplinkos būkle ir jos kokybės gerinimo poreikiu.

Klausimyno sudarymo principai. Siekiant nustatyti, kaip Mažeikių rajono gyventojai vertina savivaldybės aplinkos apsaugos kokybę bei jos gerinimą – Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą, jos įgyvendinamų priemonių svarbą ir efektyvumą, buvo specialiai parengtas anketos klausimynas.

Rengiant klausimyną buvo susidurta su problema – iki šiol tyrimas, kurio tikslas – Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių efektyvumo vertinimas – nebuvo atliekamas, todėl anketos klausimai parengti ir sugrupuoti tik pagal šio darbo ir kiekybinio tyrimo tikslą.

Nesant galimybių patikrinti klausimyno, lyginant jį su analogiškiems tyrimams parengtomis anketomis, teko jį orientuoti į anksčiau išanalizuotas Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos kokybės gerinimo priemones, 2009-2013 metais įgyvendinamą Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą, kitus duomenis, kurie apibūdina Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos kokybę ir asmens bei visuomenės sveikatos būklę.

Klausimyną sudaro penkios dalys, kiekvienam respondentui buvo pateikta po 34 klausimus.

Pirmojoje dalyje „Aplinkos apsaugos vertinimo prioritetai“ siekta nustatyti, kokią reikšmę rajono gyventojai suteikia aplinkos apsaugai, išskirdami ją iš kitų valstybės ar savivaldybės biudžeto finansuojamų veiklos sričių. Taip pat respondentai buvo paprašyti įvertinti, kokie veiksniai – nuo Europos Sąjungos gamtosauginės politikos iki kiekvieno gyventojų asmeninio indėlio, jų nuomone, lemia aplinkos apsaugos kokybę.

Antrojoje dalyje „Požiūris į Mažeikių rajono aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę“ respondentams buvo pateikti klausimai, kurių tikslas – ištirti rajono gyventojų žinias apie esamą savivaldybės aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę. Apklausoje dalyvavę rajono gyventojai turėjo patvirtinti arba paneigti teiginius, apibūdinančius šią būklę. Teiginiai paimti iš Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikio strateginio plėtros plano 2014–2020 m. konstatuojamosios dalies.

Trečiojoje dalyje „Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vertinimas“ siekta išsiaiškinti: a) kaip tiksliai rajono gyventojai yra informuoti apie savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos biudžetą ir įgyvendinamas priemones; b) kaip jie patys vertina ir kokius prioritetus teikia atskiroms šia Programa įgyvendinamoms priemonėms.

Ketvirtojoje dalyje „Visuomenės domėjimasis aplinkosauga, informacijos sklaida“ siekta ištirti, ar Mažeikių rajono savivaldybės gyventojai mano turį pakankamai žinių apie aplinkos apsaugą, Mažeikių rajono Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą, ar yra dalyvavę jos

įgyvendinamose priemonėse, o taip pat – iš kokių visuomenės informavimo priemonių jie gauna žinių apie rajono aplinkos apsaugos būklę bei savivaldybės veiklą jos kokybės gerinimo srityje.

Penktojoje dalyje „Demografiniai duomenys“ respondentai paprašyti pateikti asmeninę informaciją apie jų lytį, amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietą, pagrindinį pajamų šaltinį ir vienam namo ūkio nariui tenkančių pajamų dydį.

Visi anketoje pateikti klausimai buvo uždarieji arba pusiau uždarieji. Klausimyne (8 priedas) pateikta ir kontrolinių klausimų, kurių tikslas – patikrinti, ar gyventojų nuomonė apie aplinkos apsaugos būklę nėra skubota, iki galo nesuvokta arba atsitiktinė. Antrojoje klausimyno dalyje ir į 15 klausimą respondentui sąmoningai nesuteikta galimybė atsakyti „Nežinau“. Toks sprendimas buvo pagrįstas ne siekiu išsiaiškinti, ar respondentas žino teisingus atsakymus į konkrečius klausimus apie aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę bei apie Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos biudžetą, o kiek jis yra informuotas apie aplinką, kurioje gyvena ir dirba arba kokią ją įsivaizduoja ir kokius faktus laiko esant teisingus. Tai leidžia šią atsakymų grupę analizuoti drauge su trečio ir ketvirto skyriaus atsakymais, parodančiais, ar rajono gyventojai laiko save pakankamai informuotais ir kompetentingais spręsti apie savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių efektyvumą.

Tyrimo imties atranka. Sudarant tyrimo imtį pasirinkta netikimybinė tinkamumo (availability) tyrimo imties atranka. Tokie atrankos metodai pasirinkti dėl laiko ir kaštų sumetimų. Vykiant netikimybinę atranką, generalinės aibės arba populiacijos elementų patekimo į imtį galimybės yra nežinomos ir tai sudaro didelę sisteminę paklaidos galimybę. Pagal tinkamumo metodą atrenkami tie elementai, kurie yra pasiekiami tyrėjui. Kaip įvardija statistinių duomenų tyrėjai, esminis šio metodo trūkumas – respondentai parenkami apklausos vykdytojo nuožiūra arba tik sutinkantys dalyvauti apklausoje, kas žymiai padidina sisteminių paklaidų atsiradimo tikimybę.⁴⁸

Imties dydis yra svarbus veiksnys, apsprendžiantis statistinį tikslumą, kuriuo vertinami populiacijos požymiai. Imties dydį esminiai sąlygoja du veiksniai – populiacijos dydis ir imties paklaida. Praktiniam apklausų planavimui galima vadovautis imties dydžio priklausomybe nuo populiacijos dydžio ir imties paklaidos, kuri reiškia populiacijos proporcijų nustatymo paklaidą. Teigiama, kad kai generalinės aibės (populiacijos) dydis yra tarp 50 000 ir 100 000 vienetų, imties dydis gali būti 98, tai sudarytų ± 10 proc. imties paklaidą.⁴⁹ Kadangi tyrimo imtis, lyginant su generaline aibe (Mažeikių rajono savivaldybės gyventojais, 18 metų amžiaus ir vyresniais), sudaro 0,2 proc., o imties paklaida lygi ± 10 proc., buvo siekta, kad respondentai nors iš dalies atspindėtų populiacijos proporcijas.

⁴⁸ Pukėnas K. Kokybinių duomenų analizė SPSS programa. Mokomoji knyga. Kaunas, 2009. Prieiga per internetą http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/studentams/norminiai_dokumentai/paskaitos/kokybipyr_biniu_duomenu_analize_SPSS_programa_0.pdf (žiūrėta 2014-01-22).

⁴⁹ Ten pat.

Šiuo tikslu parengtos anketos buvo išdalytos tyrėjams, kurie respondentų ieškojo ir apklausė penkiose skirtingose rajono įstaigose bei įmonėse: privačioje statybos bendrovėje „Mažeikių strėlė“ (15), leidybos bendrovėje „Santarvės laikraštis“ (15), Savivaldybei priklausančiose bendrovėse „Mažeikių vandenys“ (20), „Mažeikių šilumos tinklai“ (20), lopšelyje-darželyje „Bitutė“ (20), Mažeikių Merkelio Račkausko gimnazijoje (20). Pastarosiose dviejose ugdymo įstaigose anketos buvo išdalintos taip: pusė – įstaigos darbuotojams, kita pusė – ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvams arba vyriausiems gimnazijos mokiniams.

Iš viso Mažeikių rajono gyventojų apklausai buvo paruošta ir išdalyta 110 anketų. Duomenų analizei atrinktos 98 anketos. 12 anketų teko atsisakyti, nes respondentai: a) neatsakė į daugiau nei tris klausimus; b) neatsakė arba netinkamai atsakė į klausimus, kuriuose prašyta sureitinguoti duomenis arba teiginius; c) nepateikė demografinių duomenų.

Duomenų analizė. Surinkti duomenys buvo apdorojami statistinės informacijos apdorojimo programa SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), naudojant vardinę arba pavadinimų (Nominal) ir rangų (Ordinal) skales.

Vardinėje arba pavadinimų skalėje kintamojo reikšmės galima klasifikuoti tik kokybiškai – negali būti vykdomi net paprasčiausi palyginamieji vertinimai. Skaičiai, kuriais koduojami atskiri objektai ar jų savybės, neturi jokios empirinės reikšmės, tik rodo, kokia čia ypatybė ar objektas. Pagal vardinius kintamuosius dažniausiai vykdoma kokybinė duomenų klasifikacija arba grupavimas – imtis suskaldoma pagal šių kintamųjų kategorijas. Gautoms dalinėms imtims taikomi vienodi statistiniai testai, jų rezultatai palyginami tarpusavyje.

Rangų skalėje nustatoma objekto (reiškinio) vieta pagal pasirinktą kiekybinę arba kokybinę požymį vienos rūšies objektų (reiškinių) grupėje. Šiai skalei priklauso taip pat kintamieji, gauti grupuojant duomenis. Su matuojamais pagal rangų skalę kintamaisiais (ranginiais kintamaisiais) galima atlikti gerokai daugiau statistinių operacijų negu su vardiniais kintamaisiais. Be dažnių įvertinimo, galima apskaičiuoti medianą, rangų koreliacijos koeficientą, palyginti atskiras imtis.⁵⁰

16 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė

Labai stipri	Stipri	Vidutinė	Silpna	Labai silpna	Nėra ryšio	Labai silpna	Silpna	Vidutinė	Stipri	Labai stipri
-1	nuo -1 iki -0,7	nuo -0,7 iki -0,5	nuo -0,5 iki -0,2	nuo -0,2 iki 0	0	nuo 0 iki 0,2	nuo 0,2 iki 0,5	nuo 0,5 iki 0,7	nuo 0,7 iki 1	+1

Šaltinis: Pukėnas K. Kokybinių duomenų analizė SPSS programa, 2009

⁵⁰ Pukėnas K. Kokybinių duomenų analizė SPSS programa. Mokomoji knyga. Kaunas, 2009. Prieiga per internetą http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/studentams/norminiai_dokumentai/paskaitos/kokyipy_r_biniu_duomenu_analize_SPSS_programa_0.pdf (žiūrėta 2014-01-22).

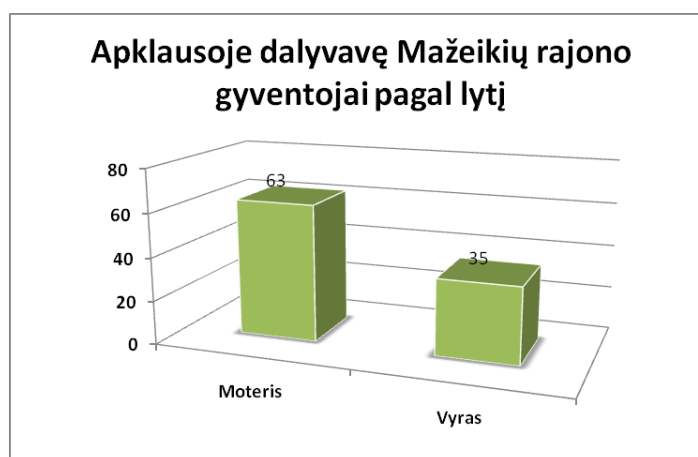
Apdorojant tyrimo duomenis, naudota kokybinė dažnių klasifikacija, dažnių palyginimas, kintamųjų koreliacija. *Koreliacija (arba koreliacijos koeficientas)* tikimybių teorijoje ir statistikoje yra statistinis ryšys tarp kintamųjų. Koreliacijos koeficientas – koreliacijos stiprumo matas. Jeigu dviejų kintamųjų koreliacijos koeficientas lygus nuliui (16 lentelė), tai tie kintamieji yra statistiškai nepriklausomi. Priklausomybė didėja ar mažėja kintant koreliacijos koeficientui.

Įvardyti duomenų apdorojimo metodai leido ne tik suklasifikuoti ir palyginti atskirus dažnius, bet ir pasirinkti bei nustatyti kai kurių kintamųjų priklausomybę. Pavyzdžiui, įvertinti sąsajas tarp respondentų pateikiamo teigiamo ar neigiamo Mažeikių rajono aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vertinimo, dalyvavimo jose ir gaunamos informacijos aplinkosaugine tema pakankamumo, išsilavinimo arba lyties, amžiaus grupės.

Apibendrinant pasirengimo tyrimui, atliktos apklausos eigą bei gautų duomenų analizės instrumentus galima teigti, kad iš viso Mažeikių rajono gyventojų apklausai buvo išdalyta 110 specialiai šiam darbui parengtų anketų, duomenų analizei statistinės informacijos apdorojimo programa SPSS tiko 98 anketos. Pasirinktas imties dydis sudaro ± 10 proc. imties paklaidą. Apdorojant apklausos duomenis, naudota kokybinė dažnių klasifikacija, kintamųjų koreliacija.

3.2. Respondentų demografiniai duomenys

Respondentų lytis. 2013 metais Mažeikių rajono savivaldybėje gyveno 21,5 tūkst. vyrų, turinčių aštuoniolika metų arba vyresnių, ir 24,5 tūkst. to paties amžiaus moterų, arba atitinkamai 47 ir 53 proc.

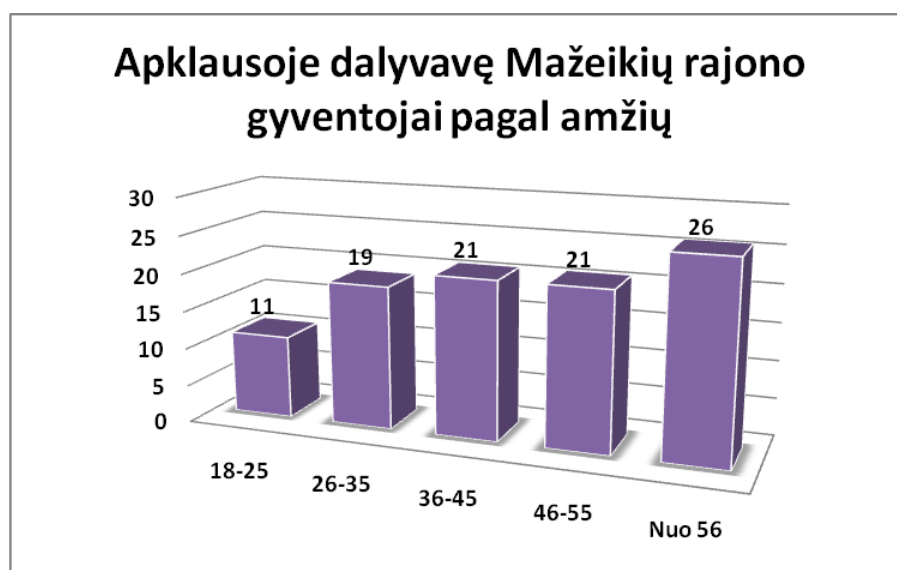
3 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal lytį⁵¹

⁵¹ Šiame skyriuje pateikiamų duomenų šaltinis – magistriniam darbui atliktas tyrimas. Dėl šios priežasties duomenų lentelių ir paveikslų šaltinis 3 skyriuje nebus atskirai nurodomas.

Lyginant šią proporciją su respondentų, dalyvavusių apklausoje, lyčių santykiu, galima teigti, kad jis iš dalies išlaikytas (žr. 2 lentelę, 3 pav.).

Respondentų amžius. Klausimyno penktojoje dalyje respondentai buvo paprašyti nurodyti savo amžių. Kaip matyti iš 4 pav. duomenų, mažiausia respondentų grupę (11,2 proc.) sudaro 18-25 metų rajono gyventojai.

Kitų amžiaus tarpsnių grupės pasiskirsčiusios beveik tolygiai, šiek tiek daugiau apklaustųjų priklauso 56 metų ir vyresnio amžiaus grupei (26,5 proc.), tačiau tai buvo tikėtina, nes vyresni respondentai pagal amžiaus periodus (kas 10 metų) nebeskirstyti.

4 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal amžių

Respondentų išsilavinimas. 17 lentelės duomenys rodo, kad tarp apklaustųjų – daugiausia Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų, įgijusių aukštąjį universitetinį išsilavinimą (40,8 proc.), 28,6 proc. – turi aukštąjį neuniversitetinį, 13,3 proc. – vidurinį išsilavinimą.

17 lentelė. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal išsilavinimą

Eil. Nr.	Respondentų išsilavinimas	Respondentų skaičius	Respondentų skaičius (proc.)
1.	Pagrindinis	6	6.1
2.	Vidurinis	13	13.3
3.	Profesinis	8	8.2
4.	Aukštasis neuniversitetinis	28	28.6
5.	Aukštasis universitetinis	40	40.8
6.	Kitas	3	3.1
	Iš viso:	98	100

Mažiausios respondentų grupės – įgijusieji pagrindinį (6,1 proc.) ir nurodžiusieji kitą išsilavinimą (3,1 proc.). Dėl pastarųjų tikėtina, jog apklausiamieji tiesiog nepriskyrė savęs kuriai nors išsilavinimo grupei (tarp respondentų buvo vienas įrašęs, jog šiuo metu studijuoja), arba nėra įgijęs net pagrindinio išsilavinimo.

Tai, kad tarp Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų, atsakiusių į anketos klausimus, daugiau nei pusė – turintieji aukštąjį išsilavinimą (69,4 proc.), leidžia daryti prielaidą, kad respondentai pagal aukštosiose mokyklose įgytų žinių ir kompetencijų lygmenį turėtų būti atitinkamai informuoti aplinkosaugos klausimais ar bent labiau domėtis šia sritimi.

Respondentų gyvenamoji vieta. Pagal gyvenamąją vietą respondentai pasiskirstė taip (5 pav.): 83,7 proc. gyvena mieste ir 16,3 proc. – kaimo vietovėje. Ši proporcija nėra atitinkanti miesto ir kaimo gyventojų santykį – tačiau bent išlieka panaši: Mažeikių rajono savivaldybėje gana didelė gyventojų dalis gyvena miestuose. Savivaldybė pagal miesto gyventojų procentinę dalį lenkia šalies rodiklius. 2013 m. pradžios Statistikos departamento duomenimis, Mažeikių rajono savivaldybės miesto teritorijose gyveno 69,0 proc. (arba 39204) visų gyventojų, kaimo teritorijose – 31,0 proc. (arba 17569) visų gyventojų.

5 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal gyvenamąją vietą

Gana didelis respondentų, gyvenančių mieste, skaičius apklausiant susidarė dėl to, kad tyrimo metu anketos buvo išdalintos po miesto įmones ir įstaigas, o ne po rajono. Tad kaimo gyventojų tarp apklaustųjų – mažuma ir perpus mažiau nei Mažeikių rajono kaimiškose vietovėse gyvenančiųjų (plg. 31,0 ir 16,3).

Pagrindinis respondentų pajamų šaltinis. Kitas demografinis apklausos elementas – respondentų pajamų šaltinis, kuris leidžia nustatyti, kokios srities pajamas jis gauna: yra samdomas

darbuotojas, pas užsiima ūkine ar individualia veikla, gauna valstybės paramą, pensiją ar yra kitų asmenų išlaikomas.

Didžioji respondentų dalis – net 85,7 proc. (žr. 6 pav.) – dirbantys ir darbo užmokestį gaunantys žmonės, šešių apklaustųjų pragyvenimo šaltinis: pašalpos, pensija, pajamos iš ūkinės ar individualios veiklos (4 proc.).

8 proc. respondentų nurodė kitą pajamų šaltinį, penki iš jų pažymėjo, kad yra tėvų išlaikomi, du gauna stipendiją studijuodami šalies aukštosiose mokyklose.

Šio demografinio rodiklio analizė leidžia daryti prielaidą, kad 92 proc. apklaustųjų yra ekonomiškai savarankiški, darbo užmokestį gaunantys ir valstybei mokesčius mokantys bei pastovią darbo ir gyvenamąją vietą turintys rajono bendruomenės nariai, kurie yra tiesiogiai suinteresuoti, jog jų gyvenamoji aplinka būtų ekologiška, saugi ir patogi.

6 pav. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal pagrindinį pajamų šaltinį

Respondentų šeimos pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį. Apklausoje dalyvavę Mažeikių rajono gyventojai pagal pajamas, vienam namų ūkio nariui per mėnesį viršijančias 1000 litų, sudaro lygiai pusę respondentų (50,0 proc.). Mažiausiai tarp atsakiusių į anketos klausimus yra gyventojų, kurių namų ūkio pajamos vienam asmeniui siekia apie 500 litų (16,3 proc.).

Nuo 500 iki 1000 litų vienam namų ūkio nariui tenkančias pajamas įvardijo 33,7 proc. apklaustųjų (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Pajamos, tenkančios vienam respondento namų ūkio nariui

Eil. Nr.	Respondentų šeimos pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį	Respondentų skaičius	Respondentų skaičius (proc.)
1.	Apie 500 litų	16	16.3
2.	Nuo 500 iki 1000 litų	33	33.7
3.	Per 1000 litų	49	50.0
	Iš viso:	98	100

Apibendrinant demografinius duomenis galima teigti, kad apklausoje dalyvavo Mažeikių rajono gyventojai, kurių amžiaus ir lyties proporcijos panašios kaip ir rajone gyvenančių žmonių.

Per 60 proc. apklaustųjų yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, 86 proc. pragyvenimo šaltinis yra darbo užmokestis, o pusės jų pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį viršija 1000 litų.

3.3. Aplinkos apsaugos vertinimo prioritetai

Aplinkos apsaugos vertinimo prioritetai ir veiksniai, respondentų vertinimu, lemiantys aplinkos kokybę. Pirmasis klausimyno skyrius, kaip jau minėta, buvo skirtas nustatyti, kokią reikšmę rajono gyventojai suteikia aplinkos apsaugai, išskirdami ją iš kitų valstybės ar savivaldybės biudžeto finansuojamų veiklos sričių.

Tai bandyta sužinoti pateikus pirmąją užduotį – prioriteto tvarka sureitinguoti atskiras savivaldybės veiklos sritis, kurioms respondentas skirtų daugiausiai ir kurioms mažiausiai rajono biudžeto lėšų.

Respondentų buvo paprašyta reitinguoti šiuo principu: mažiausiu balu įvertinti daugiausiai biudžeto lėšų nusipelnusią veiklos sritį, didžiausiu balu – tą sritį, kuriai apklausiamasis skirtų mažiausiai lėšų.

Apdorojant šiuos duomenis, naudotasi SPSS programos rangų skale, kuri padeda nustatyti objekto ar reiškinių vietą pagal pasirinktą kiekybinį arba kokybinį požymį vienos rūšies objektų grupėje.

Šiuo atveju rangų skalėje mažiausią reikšmę turintys kintamieji yra pirmieji respondentų įvardytoje reitingų skalėje (19 lentelė).

19 lentelė. Mažeikių rajono savivaldybės biudžeto lėšų skyrimo prioritetai

Savivaldybės veiklos sritis	Atsakiusių respondentų skaičius	Suteikė minimalų balą	Suteikė maksimalų balą	Vidutinė reikšmė	Vieta rangų skalėje
Aplinkos apsauga	98	1	6	3.10	III
Švietimas	98	1	6	1.97	I
Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	98	1	5	2.54	II
Žemės ūkio ir kaimo plėtra	98	1	6	4.23	V
Turizmas	98	2	6	5.18	VI
Kultūrinės veiklos organizavimas	98	1	6	3.97	IV
Iš viso	98				

Antruoju šios dalies klausimu respondentai buvo paprašyti pasirinkti vieną sritį iš dviejų, kuriai jie suteiktų maksimalų rajono savivaldybės biudžeto lėšų kiekį.

Pasirinktos sritys: 1) aplinkos apsauga; 2) viešoji tvarka ir visuomenės apsauga. Respondentams taip pat suteikta galimybė neatsakyti į šį klausimą – įrašyta trečioji reikšmė „Nežinau“.

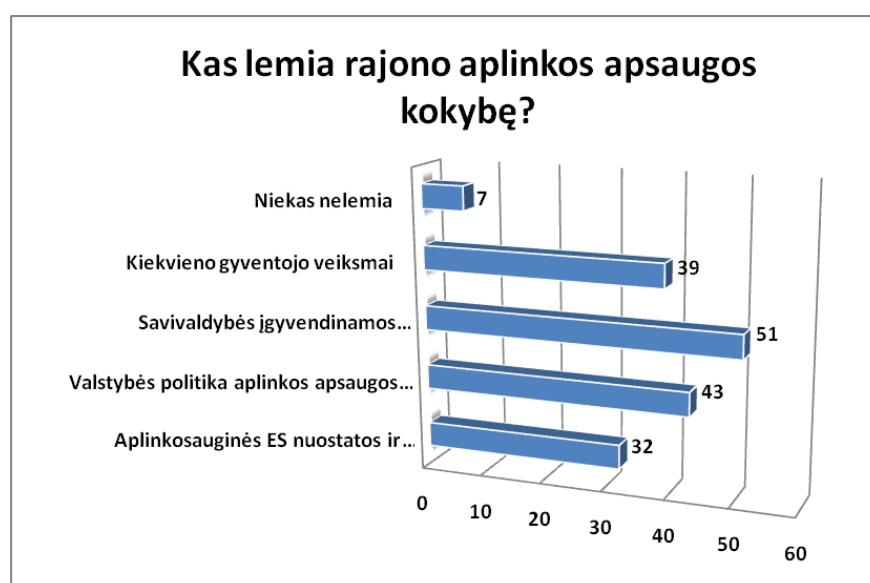

7 pav. Sritis, kurioms Mažeikių rajono savivaldybė turėtų skirti daugiausia lėšų

Apklauso duomenys parodė (7 pav.), kad beveik du trečdaliai respondentų (60,3 proc.) pirmenybę atiduotų viešosios tvarkos ir visuomenės apsaugos biudžetiniam finansavimui, tik trečdalis (32,6 proc.) daugiausiai lėšų skirtų aplinkos apsaugai, o 7,1 proc. apklaustųjų neskyrė prioriteto nė vienai sričiai.

Trečiuoju šio skyriaus klausimu respondentai buvo paprašyti įvertinti, kokie veiksniai, jų nuomone, lemia aplinkos apsaugos kokybę. Apklausiamiesiems buvo pasiūlyti šeši atsakymų variantai, leista pažymėti vieną ar kelis veiksnius.

Iš 8 pav. duomenų matyti, kad tarp svarbiausių veiksnių, lemiančių aplinkos apsaugos kokybę, yra įvardintos Savivaldybės įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės; antruoju pagal svarbą veiksmu respondentai laiko valstybės politiką aplinkos apsaugos klausimais. Didelę svarbą apklaustieji suteikia ir kiekvieno gyventojų veiksmams – beveik 40 proc. mano, kad ir bendruomenės nariai gali prisidėti prie aplinkos kokybės gerinimo. 32 proc. atsakiusių į klausimą įsitikinę, kad tarp svarbiausių aplinkosauginių veiksnių yra Europos Sąjungos nuostatos ir reikalavimai.

8 pav. Veiksniai, lemiantys rajono aplinkos apsaugos kokybę

Apibendrinant galima teigti, kad Mažeikių rajono gyventojai aplinkos apsaugą laiko trečia pagal svarbą Savivaldybės veiklos ir investicijų sritimi (pirmumą teikia švietimui bei viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai), kurios kokybei didžiausią įtaką daro Savivaldybės įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės. Didelę svarbą apklaustieji suteikia ir kiekvieno gyventojų veiksmams – beveik 40 proc. mano, kad visi bendruomenės nariai gali prisidėti prie aplinkos kokybės gerinimo.

Gyventojų požiūris į Mažeikių rajono aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę. Antrosios anketos dalies klausimų grupė (4–13 klausimai) buvo skirta ištirti rajono gyventojų žinias apie esamą savivaldybės aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę. Apklausoje dalyvavę rajono gyventojai buvo paprašyti patvirtinti arba paneigti teiginius, apibūdinančius esamą situaciją. 20 lentelėje matyti, kad iš dešimties pateiktų teiginių, kuriuos respondentams reikėjo patvirtinti arba paneigti, visi buvo teisingi. Daugiau nei pusė respondentų, patvirtindami teiginius, teisingai atsakė į 1, 3, 5, 6 klausimus.

20 lentelė. Gyventojų žinios apie aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę

Eil. Nr.	Teiginys	Teisingas atsakymas: „Taip“	Klaidingas atsakymas: „Ne“
1.	Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekiai didžiausi apskrityje ir šalyje.	51	47
2.	Pasenę ir blogos būklės vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklai.	47	51
3.	Rajone įgyvendinami projektai vandens ir nuotekų tinklų plėtrai.	76	22
4.	Per 80 proc. šilumos energijos rajone pagaminama biokuro katilinėse.	35	73
5.	Nepakankamas atliekų rūšiavimas ir panaudojimas dėl infrastruktūros trūkumo	74	24
6.	Gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų dvigubai mažesnis nei šalyje.	52	46
7.	Gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų aukščiausias apskrityje.	22	76
8.	Vaikų susirgimų skaičius 1000-iui vaikų didesnis nei vidutiniškai šalyje ir apskrityje.	39	59
9.	Suaugusiųjų susirgimų skaičius 1000-iui suaugusiųjų mažesnis nei vidutiniškai šalyje ir apskrityje	39	59
10.	Mažesnis mirtingumas 100 tūkst. gyventojų nei vidutiniškai šalyje ir apskrityje nuo kraujotakos sistemos, piktybinių navikų, kvėpavimo organų ligų.	39	59
	Vidutiniškai atsakymų (iš 98):	46,4	51,6
	Vidutiniškai atsakymų (proc.):	47,3	52,7

Daugiau nei pusė apklaustųjų pasirinko neteisingą atsakymą į 2, 4, 7, 8, 9, 10 klausimus. Pažymėtina tai, kad daugiausiai neteisingų atsakymų surinkę teiginiai yra susiję su šilumos energijos gamyba ir visuomenės sveikatos būkle. Kita vertus, teisingų ir neteisingų atsakymų vidurkis liudija, kad 47,3 proc. apklaustų rajono gyventojų žinios apie esamą savivaldybės aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę yra teisingos.

Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad kas antras suaugęs rajono gyventojas turi pakankamai žinių apie tai, kas vyksta rajone aplinkos ir visuomenės sveikatos apsaugos bei kokybės gerinimo srityje.

3.4. Mažeikių rajono SAARSP priemonių vertinimas

Trečioji klausimyno dalis buvo skirta išsiaiškinti, kiek rajono gyventojai yra informuoti apie savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos biudžetą ir įgyvendinamas priemones, o taip pat sužinoti, kaip jie patys vertina šią programą ir kokius prioritetus teikia atskiroms jos pagalba įgyvendinamoms priemonėms.

Gyventojų požiūris į SAARSP priemonių svarbą (reitingavimo rezultatai). Įvertinus tai, kad savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa pagal galiojančią tvarką yra suskirstyta į septynias priemonių grupes, respondentai buvo paprašyti įvertinti kiekvienos iš šių priemonių svarbą.

Šiuo tikslu buvo vėl pasitelkta rangų skalė (reitingavimas). 14 apklausos užduotis buvo prioriteto tvarka sureitinguoti SAARSP priemonės savo nuožiūra pagal tai, kam jie skirtų daugiausiai, o kam – mažiausiai programos lėšų.

21 lentelės duomenys rodo, kad respondentų nuomone, daugiausiai SAARSP lėšų turėtų būti skiriama Visuomenės sveikatos rėmimo programai – sudėtinei SAARSP daliai. Šią priemonę respondentai įvertino 2,43 balo (pagal pasiūlytą reitingo principą, svarbiausiu laikomas tas dažnis, kurio dydis mažiausias).

21 lentelė. SAARSP priemonių reitingavimo rezultatai

Eil. Nr.	SARSP priemonė	Respondentų, suteikusių maksimalų vertinimą	Respondentų, suteikusių minimalų vertinimą	Reitingo balas	Vieta rangų skalėje
1.	Visuomenės sveikatos rėmimo programai	1	6	2,43	I
2.	Aplinkos kokybės gerinimo priemonėms (teršalų mažinimo, vandentvarkos tobulinimo, biologinės įvairovės išsaugojimo, gamtos paveldo apsaugos ir kt.)	1	7	2,45	II
3.	Atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai	1	6	3,30	III
4.	Aplinkos monitoringui (oro, dirvožemio, vandens kokybės tyrimams)	1	7	4,74	VI
5.	Želdynų ir želdinių tvarkymui, veisimui	1	7	4,58	V
6.	Medžioklės sklypų ir laukinių gyvūnų priežiūrai	1	15	6,48	VII
7.	Visuomenės švietimui ir mokymui aplinkosaugos klausimais	1	7	4,12	IV

Antrąją vietą pagal svarbą ir finansavimo kiekius Mažeikių rajono gyventojai skyrė aplinkos kokybės gerinimo priemonių grupei, į kurią, pagal galiojančią Aplinkos apsaugos ministerijos tvarką, įeina teršalų mažinimo, vandentvarkos tobulinimo, biologinės įvairovės išsaugojimo, gamtos paveldo apsaugos ir kitos aplinkos apsaugos priemonės (2,45 balo). Pastebėtina tai, kad atotrūkis tarp pirmosios ir antrosios vietos nežymus – vos 0,02 balo.

Toliau reitingų skalėje pastebimas ryškus atotrūkis – trečioji vieta atiteko atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros priemonėms (3,30). Tarp ketvirtosios reitingo vietos – visuomenės švietimo ir mokymo aplinkosaugos klausimais (4,12), želdynų ir želdinių tvarkymui, veisimui skiriamos

priemonės (4,58) ir aplinkos monitoringo – oro, dirvožemio, vandens kokybės tyrimų (4,74) pastebimas nedidelis atotrūkis – vos 0,46 ir 0,62 balo. Mažiausiai reikalinga, vadinasi, ir efektyvia SAARSP priemone Mažeikių rajono gyventojai laiko medžioklės sklypų ir laukinių gyvūnų priežiūrai skiriamas lėšas (6,48), šis reitingas nuo šeštosios vietos skiriasi 1,74 balo, o nuo pirmosios – net 4,02 balo.

Bandant nustatyti ryšį tarp dviejų kintamųjų: pirmąją vietą reitingo skalėje užėmusios priemonės – Visuomenės sveikatos rėmimo programos – ir respondentų amžiaus (žr. 22 lentelę), pastebėta, kad daugiausia respondentų, suteikusių šiai priemonei aukščiausią reitingą, yra tarp vyresnių nei 56 metų amžiaus rajono gyventojų (11,2 proc. apklaustųjų šiai priemonei skyrė pirmąją reitingo vietą, 7,1 proc. – antrąją).

22 lentelė. Svarbiausios SAARSP priemonės ir respondentų amžiaus koreliacija

Priemonė		Kuriai amžiaus grupei priklausote?					Iš viso	
		18-25	26-35	36-45	46-55	nuo 56	18-56 ir daugiau	
Visuomenės sveikatos rėmimo programa	1	Kiekis	4	4	7	8	11	34
		Procentai	4.1%	4.1%	7.1%	8.2%	11.2%	34.7%
	2	Kiekis	1	9	6	6	7	29
		Procentai	1.0%	9.2%	6.1%	6.1%	7.1%	29.6%
	3	Kiekis	4	2	1	2	4	13
		Procentai	4.1%	2.0%	1.0%	2.0%	4.1%	13.3%
	4	Kiekis	1	1	5	1	1	9
		Procentai	1.0%	1.0%	5.1%	1.0%	1.0%	9.2%
	5	Kiekis	0	0	1	2	2	5
		Procentai	.0%	.0%	1.0%	2.0%	2.0%	5.1%
	6	Kiekis	1	3	1	2	1	8
		Procentai	1.0%	3.1%	1.0%	2.0%	1.0%	8.2%
	Iš viso	Kiekis	11	19	21	21	26	98
		Proc.	11.2%	19.4%	21.4%	21.4%	26.5%	100.0%

Nedaug skiriasi 36-45 ir 46-55 metų amžiaus tarpsnių gyventojų požiūris į šios priemonės svarbą ir efektyvumą (atitinkamai 7,1 ir 8,2 proc.) Iš viso šiai priemonei reitingų skalėje aukščiausią reitingą suteikė 34,7 proc. apklaustųjų. Tarp manančiųjų, kad ši priemonė yra mažiausiai svarbi – daugiausiai 26-35 metų amžiaus gyventojų (3,1 proc.), o bendras tokią nuostatą išreiškusių respondentų kiekis – 8,2 proc.).

Šios tyrimo dalies rezultatai leidžia daryti išvadą, kad pagrindinėmis Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonėmis rajono gyventojai laiko Visuomenės sveikatos rėmimo programos ir Aplinkos kokybės gerinimo priemones. Visuomenės

sveikatos rėmimo programos priemonėms tarp visų kitų SAARSP įgyvendinamų projektų pirmenybę teikia vidutinio ir vyresnio amžiaus gyventojai (nuo 36 metų amžiaus).

Gyventojų žinios apie SAARSP biudžeto lėšas. Penkioliktuoju anketos klausimu siekta išsiaiškinti, ar rajono gyventojai žino, kokiomis lėšomis disponuoja Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos priemonėms įgyvendinti. Kadangi pagrindinės įplaukos į SAARSP biudžetą sudaro mokesčiai už aplinkos teršimą, klausimas buvo suformuluotas taip: kiek, jų nuomone, per metus iš ūkinę veiklą vykdančių ir aplinką teršiančių juridinių ir fizinių asmenų surenkama lėšų Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai. Į šį klausimą respondentams buvo pasiūlyti penki atsakymų variantai.

Iš 23 lentelės duomenų matyti, kad tik kas šeštas apklaustasis žino, koks yra Mažeikių rajono SAARSP biudžetas – teisingai atsakė 15,3 procento respondentų. Didžiausias respondentų procentas (35,7) mano, kad Savivaldybė disponuoja 1 mln. litų programos metiniu biudžetu, beveik pusė gyventojų (44,9 proc.) yra įsitikinusi, kad SAARSP biudžetas nesiekia 1 mln. litų.

Šis apklausos rezultatas leidžia manyti, kad rajono gyventojai nelabai domisi SAARSP, nežino, kiek per metus surenkama taršos mokesčių, kokios programos lėšų apimtys, atitinkamai – kokios galimybės Mažeikių rajono savivaldybei įgyvendinti aplinkos apsaugos priemonės. Tik šeštadalis apklaustųjų atsakė, kad SAARSP metinis biudžetas yra apie 5 mln. litų. Beveik pusė mano, kad lėšų yra dešimt ar daugiau kartų mažiau.

23 lentelė. Respondentų žinios apie SAARSP gaunamas lėšas už aplinkos teršimą

Eil. Nr.	SAARSP biudžeto dydis	Atsakę respondentai (vnt.)	Atsakę respondantai (proc.)
1.	Apie 100 tūkst. litų	24	24,5
2.	Apie 500 tūkst. litų	20	20,4
3.	Apie 1 mln.litų	35	35,7
4.	Apie 5 mln. litų	15	15,3
5.	Apie 10 mln. litų	4	4,1
6.	Iš viso	98	100.0

Šešioliktasis anketos klausimas prašė respondentų pareikšti nuomonę apie metinius SAARSP biudžeto likučius. Reikia priminti, kad 2011 metų Valstybinio audito ataskaitos išvadose apie aplinkos apsaugos rėmimo programų vykdymą buvo paminėta, kad faktas, jog ne visos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų lėšos yra panaudojamos ir kasmet nepaskirstytų lėšų likutis

didėja, yra blogas ir taisytinas dalykas. Rekomenduota imtis priemonių, kurios leistų paskirstyti ir panaudoti visas Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų lėšas.⁵²

24 lentelė. Kaip vertinate atvejus, kai per metus nepanaudojamos visos SAARSP lėšos?

Eil. Nr.	Pasirinktas atsakymas	Respondentai (vnt.)	Respondentai (proc.)
1.	Gerai, nes lėšos sutaupomos didesniems projektams.	32	32,7
2.	Blogai, nes programa nebuvo tinkamai parengta arba priemonės laiku neįgyvendintos.	51	52,0
3.	Neturiu nuomonės šiuo klausimu.	15	15,3
	Iš viso:	98	100.0

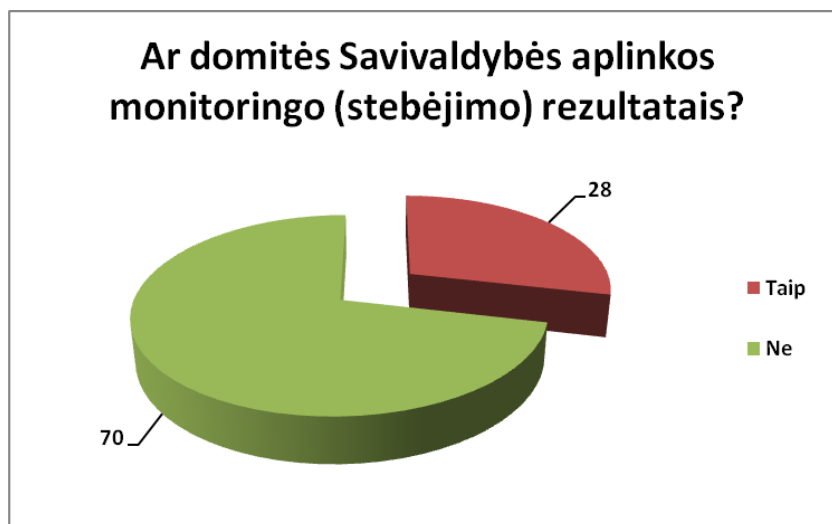
Daugiau nei pusės tyrimui apklaustų Mažeikių rajono gyventojų nuomonė sutampa su šio audito išvadomis – 52 proc. respondentų mano, kad nepanaudotų lėšų likutis metams baigiantis liudija, kad programa nebuvo tinkamai parengta arba priemonės laiku neįgyvendintos. Trečdalis respondentų manė, kad tai yra galimybė sutaupyti didesniems projektams (žr. 24 lentelę).

Ši pozicija sutampa su Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus vadovo Zigmanto Kristučio nuomone (2 priedas), kad SAARSP likučiai leidžia vykdyti tęstines, ilgalaikes priemones pirmuosius kitų biudžetinių metų mėnesius, kol nėra suformuojamas naujas programos biudžetas (mokesčiai apskaitomi ir pervedami tik pirmojo metų ketvirčio pabaigoje).

Aplinkos monitoringo svarba. Trečiojoje klausimyno dalyje siekta išsiaiškinti Mažeikių rajono gyventojų požiūrį į aplinkos kokybės stebėjimą (monitoringą).

21 lentelės duomenys liudija, kad reitingo skalėje šiai SAARSP priemonei apklaustieji teikia nedaug reikšmės – aplinkos monitoringui atiteko šeštoji vieta iš septynių. 17 ir 18 anketos klausimai buvo pateikti norint sužinoti, ar respondantai domisi monitoringo rezultatais ir koks, jų nuomone, aplinkos stebėjimas yra svarbus, o koks mažiau reikšmingas.

⁵² Valstybinio audito ataskaita aplinkos apsaugos rėmimo programų vykdymas. 2011 m. liepos 29 d. Nr. VA-P-20-12-12. Prieiga per internetą www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2440 (žiūrėta 2013-12-21).

9 pav. Dėmesys Savivaldybės aplinkos monitoringo (stebėjimo) rezultatams

Iš 9 pav. duomenų matyti, kad daugiau nei du trečdaliai apklaustųjų monitoringo rezultatais nesidomi. Net 71,4 proc. respondentų atsakė, kad aplinkos kokybės stebėjimas jų nedomina.

Paprašius sureitinguoti, kokį stebėjimą iš trijų aplinkos monitoringo rūšių jie laiko svarbiausiu, o kokį – mažau svarbiu, paaiškėjo (žr. 25 lentelę), kad Mažeikių rajono gyventojams labiausiai rūpi nuolatiniai vandens kokybės tyrimai (1,50), šiek tiek mažiau – oro kokybės (1,68) ir mažiausiai reikšmingu mažeikiškiai laiko dirvožemio kokybės monitoringą (2,77). Reikia priminti, kad respondentai reitingavo suteikdami mažiausią balą svarbiausiai priemonei, didžiausią – mažiausiai reikšmingai.

25 lentelė. Aplinkos monitoringo vertinimas

Eil. Nr.	Tyrimo rūšis	Įvertinimas	Vieta reitingo skalėje
	Vandens kokybės	1,50	I
	Oro kokybės	1,68	II
	Dirvožemio kokybės	2,77	III

Apibendrinant galima teigti, kad aplinkos stebėjimą (monitoringą) Mažeikių rajono gyventojai laiko mažai efektyvia SAARSP priemone, nesidomi jo rezultatais, o didžiausią reikšmę teikia vandens kokybės monitoringui.

Atskirų SAARSP priemonių efektyvumas. Siekiant sužinoti, kokias SAARSP priemones Mažeikių rajono gyventojai laiko labiausiai neefektyviomis, jiems buvo pateiktos 4 užduotys, kuriose

nereikalauta tiesiogiai įvardyti priemonės ar projekto efektyvumo, bet paprašyta iš 4 ar 5 projektų grupės išbraukti vieną, kurio, jų manymu, galima būtų atsisakyti. Sudarant šias anketos užduotis buvo stengtasi, kad į kiekvieną grupę įeitų projektai iš įvairių Mažeikių SAARSP įgyvendintų priemonių.

Visos keturios užduotys ir užduočių rezultatai pateikti 8 priede. 26 lentelėje pateikiami duomenys, kokie SAARSP projektai buvo dažniausiai išelminuojami iš projektų (priemonių) grupių. Čia įvardyti tie projektai, kuriuos mažiausiai efektyviais laiko daugiau nei trečdalis respondentų.

26 lentelė. Mažiausiai efektyvios SAARSP priemonės ir projektai

Eil. Nr.	SAARSP projektas	SAARSP programa ar priemonė, kuriai šis projektas priskiriamas	Respondentų, laikančių jį mažiausiai efektyviu, skaičius
	Lopšelio-darželio sveikatinimo renginio finansavimas.	Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa	47
	Savivaldybės aplinkos apsaugos specialistų kvalifikacijos kėlimas.	Visuomenės švietimo ir mokymo aplinkos apsaugos klausimais priemonės	44
	Sveikos gyvensenos mokymų kaimo bendruomenėje finansavimas.	Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa	41
	Nemokamas švirkštų dalijimas narkotine priklausomybe sergantiems asmenims.	Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa	39
	Vejų ir gėlynų mieste įrengimas.	Želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, būklės stebėsenos, želdynų kūrimo, želdinių veisimo, inventorizacijos,	37
	Kaimo bendruomenės mokymai aplinkosaugos tema.	Visuomenės švietimo ir mokymo aplinkos apsaugos klausimais priemonės	35
	Dviračių tako įrengimas.	Aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonės	34

Galima pastebėti, kad iš visų užduotyse pateiktų projektų respondentai dažniausiai buvo linkę išelminuoti tuos, kurie susiję su bendruomenės švietimu aplinkosaugos ir sveikos gyvensenos klausimais ir rengiami nedidelėms gyventojų grupėms (iš viso per keturias užduotis – 167). Taip pat daugiau nei trečdalis apklaustųjų buvo linkę išelminuoti projektus, susijusius su vejų ir gėlynų mieste įrengimu (37 respondantai arba 37,8 proc.), pasisakė prieš nemokamą švirkštų dalijimas narkotine priklausomybe sergantiems asmenims (39; 39,8 proc.), dviračių tako įrengimą (34; 34,7 proc.).

Efektyviausiais projektais apklaustieji laikė: oro kokybės tyrimus (jų atsisakytų tik 3 respondantai arba 3,06 proc.), nuotekų ir lietaus surinkimo, valymo sistemos remontą (atitinkamai 5; 5,1 proc.), socialinės rizikos šeimų vaikų vasaros poilsio finansavimas (8; 8,2 proc.), gydymo išlaidų

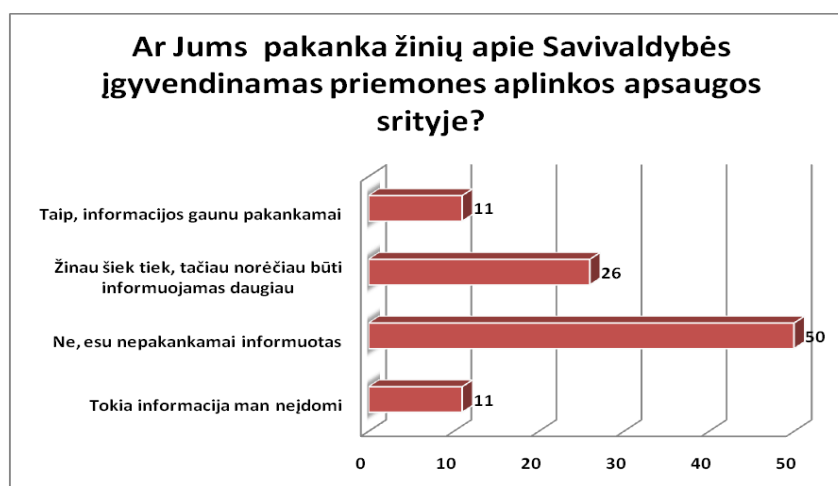
kompensavimas labai reta liga sergančiam rajono gyventojui, kai jų nekompensuoja Ligonių kasa (9; 9,2 proc.), vandens kokybės tyrimus (9; 9,2 proc.), nemokamą rizikos grupės asmenų patikrinimas dėl tuberkuliozės (10; 10,2 proc.).

Apibendrinant galima teigti, kad rajono gyventojai mažiausiai efektyviais laiko tuos SAARSP projektus, kurie priskiriami Visuomenės švietimo ir mokymo aplinkos apsaugos klausimais priemonėms, yra susiję su bendruomenės švietimu aplinkosaugos ir sveikos gyvensenos klausimais ir rengiami nedidelėms gyventojų grupėms.

3.5. Visuomenės domėjimasis aplinkosauga, informacijos sklaida

Ketvirtosios anketos dalies klausimai buvo skirti išsiaiškinti, ar Mažeikių rajono gyventojai domisi aplinkos apsauga, SAARSP įgyvendinamomis priemonėmis, ar laiko savo žinias pakankamomis, iš kokių šaltinių gauna informaciją, ar patys yra dalyvavę SAARSP programoje. Paskutinis šios dalies klausimas (29) nėra susijęs su turimos aplinkosauginės informacijos verte ar sklaida. Klausimyno pabaigai jis pateikiamas sąmoningai – išsiaiškinus, ar respondentai žino apie SAARSP, kokių žinių jie patys norėtų įgyti labiau, paprašyta pateikti SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumo asmeninį vertinimą.

Aplinkosaugos žinių poreikis. 23 ir 24 anketos klausimais siekta išsiaiškinti, kaip respondentai vertina savo aplinkosaugines žinias, ar laiko jas pakankamomis, iš kokių šaltinių (visuomenės informavimo priemonių) dažniausiai jų gauna.

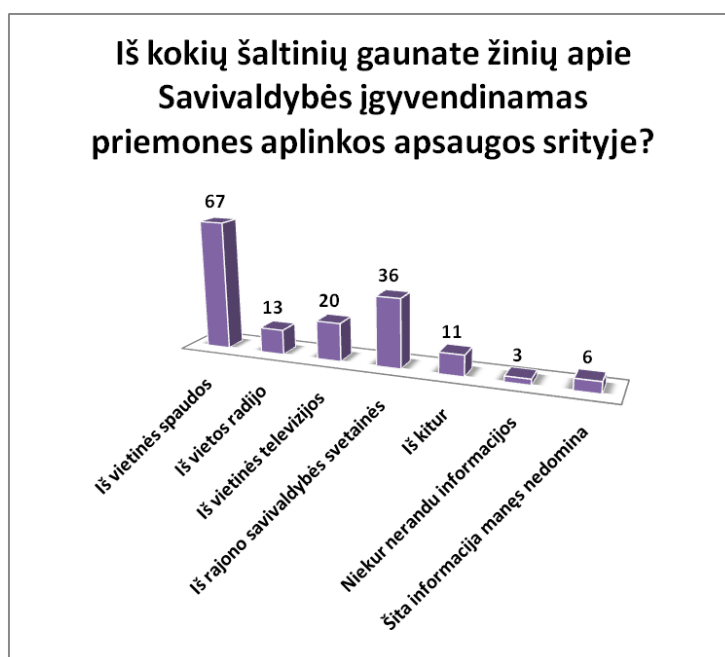
10 pav. Gyventojų nuomonė apie žinias, susijusias su aplinkos apsauga ir SAARSP

Kaip matyti iš 10 pav., daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad yra nepakankamai informuoti apie Savivaldybės įgyvendinamas priemones aplinkos apsaugos srityje. Vienodai manančiųjų, kad

informacijos gauna pakankamai ir tų, kurių ši informacija išvis nedomina – po 11,2 proc. 26,5 proc. respondentų teigė, turį žinių apie Savivaldybės įgyvendinamas aplinkos apsaugos priemones, tačiau norėtų būti informuoti labiau.

Kitu šios anketos dalies klausimu siekta išsiaiškinti, iš kokių šaltinių rajono gyventojai dažniausiai gauna informaciją, susijusią su Mažeikių rajono savivaldybėje vykdomais aplinkos apsaugos projektais. Apklausiamieji galėjo rinktis iš septynių atsakymo variantų, žymėti kelis, o taip pat nurodyti savo žinių šaltinį.

11 pav. duomenys leidžia teigti, kad daugiausia informacijos apie rajono savivaldybės įgyvendinamus aplinkosaugos projektus gyventojai gauna iš vietos spaudos (68,3 proc.). Antroje vietoje pagal informacijos šaltinių prieinamumą ir panaudojimą – Savivaldybės svetainė (36,7 proc.). Vietos radijas ir televizija suteikia duomenų atitinkamai 13,2 ir 20,4 proc. apklaustųjų. 11,2 proc. žinių gauna ir iš kitų šaltinių, respondentai nurodė šeimos ir darbo aplinką, mokymosi procesą arba pasirinko atsakymo variantą „Kita“, tačiau konkretaus šaltinio neįvardijo (3 proc. respondentų).

11 pav. Aplinkosauginių žinių šaltiniai

Dalyvavimas SAARSP įgyvendinamose priemonėse ir projektuose. 25, 26, 27 ir 28 anketos klausimai buvo skirti išsiaiškinti apklausiamųjų asmeninėms sąsajoms su Mažeikių rajono SAARSP.

Prašyta atsakyti: a) ar respondentai išvis žino apie savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą; b) ar jiems yra tekę patiems organizuoti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansuojamą priemonę; c) ar jiems yra tekę patiems dalyvauti kokioje nors savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansuojamoje priemonėje

(renginyje, mokymuose, kt.); d) ar jiems patiems arba jų šeimos nariams yra tekę pasinaudoti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos teikiama parama.

Atsakymų į šios klausimus duomenys apibendrinti 27 lentelėje. Iš jų matyti, kad daugiau nei pusė apklaustųjų (53,1 proc.) žino apie SAARSP, 21,7 proc. respondentų yra tekę dalyvauti SAARSP finansuojamoje priemonėje.

Gerokai mažiau respondentų yra patys organizavę SAARSP remiamą projektą (6,1 proc.) arba pasinaudoti programos teikiama parama (11,2 proc.).

27 lentelė. Gyventojų žinios ir patirtis, susijusios su Mažeikių rajono SAARSP

Eil. Nr.	Klausimas	Atsakymas: TAIP		Atsakymas: NE	
		Respondentai (vnt.)	Respondentai (proc.)	Respondentai (vnt.)	Respondentai (proc.)
1.	Ar iki šiol buvote ką nors girdėjęs apie savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą?	52	53,1	46	46,9
2.	Ar Jums yra tekę pačiam organizuoti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansuojamą priemonę?	6	6,1	92	93,9
3.	Ar Jums yra tekę pačiam dalyvauti kokioje nors savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansuojamoje priemonėje (renginyje, mokymuose, kt.)?	21	21,4	77	78,6
4.	Ar Jums pačiam arba Jūsų šeimos nariams yra tekę pasinaudoti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos teikiama parama?	11	11,2	87	88,8
	Iš viso:	90		302	

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad daugiau nei pusė Mažeikių rajono gyventojų žino apie tai, kad Savivaldybėje yra įgyvendinama Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa, o penktadalis apklaustųjų yra dalyvavę SAARSP finansuojamoje priemonėje.

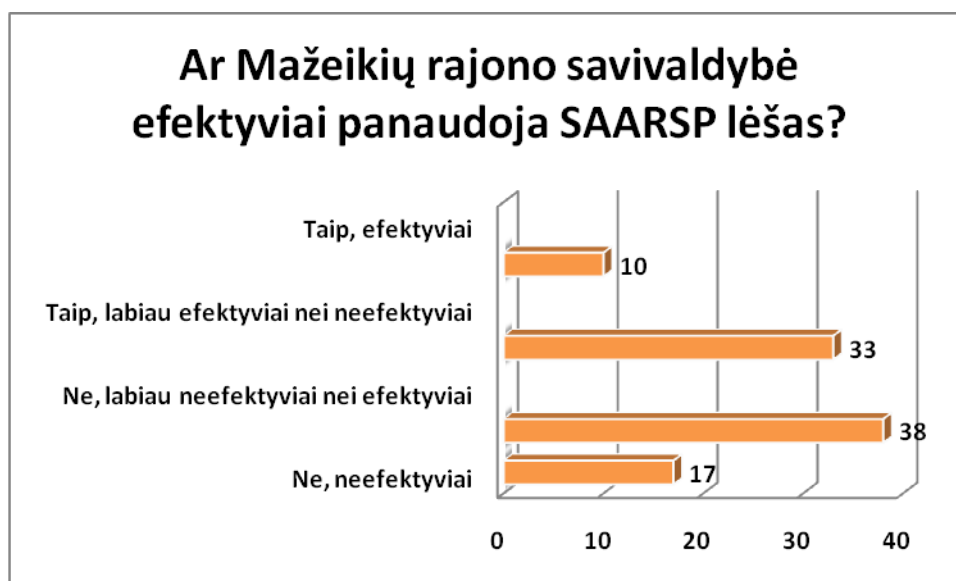
Daugiausia informacijos apie rajono savivaldybės įgyvendinamus aplinkosaugos projektus gyventojai gauna iš vietos spaudos (68,3 proc.). Antroje vietoje pagal informacijos šaltinių prieinamumą ir panaudojimą – Savivaldybės svetainė (36,7 proc.).

Tačiau daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad yra nepakankamai informuoti apie Savivaldybės įgyvendinamas priemones aplinkos apsaugos srityje. Ketvirtadalis respondentų teigia turintis žinių apie Savivaldybės įgyvendinamas aplinkos apsaugos priemones, tačiau norėtų būti labiau informuoti.

SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumas. Paskutiniu šios apklausos dalies klausimu buvo siekiama išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų panaudojimo efektyvumą.

Atsakydami į šį klausimą respondentai galėjo pasirinkti vieną iš keturių atsakymo variantų. Norint, kad uždaras klausimas neapribotų respondentų galimybių atsakyti su atitinkama nuomonės paklauda, buvo pasiūlyta lėšų panaudojimo efektyvumą vertinti, atsakant „Taip, efektyviai“ arba „Ne, neefektyviai“, tačiau jiems buvo suteikti du papildomi atsakymo variantai, kurie nereikalavo vienareikšmio įvertinimo: „Taip, labiau efektyviai nei neefektyviai“ ir „Ne, labiau neefektyviai nei efektyviai“.

Iš 12 pav. pateikiamų duomenų matyti, kad tik dešimtadalis (10,2 proc.) respondentų yra įsitikinę, kad SAARSP lėšos Mažeikių rajone panaudojamos efektyviai. Beveik dukart daugiau (17,3 proc.) manančiųjų, kad programos lėšų panaudojimas neefektyvus. 38,8 proc. mano, kad lėšos naudojamos labiau neefektyviai nei efektyviai, o 33,7 proc. – kad labiau efektyviai nei neefektyviai.

12 pav. Gyventojų nuomonė apie SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumą

Apibendrinant šio vertinimo duomenis, galima teigti, kad daugiau nei pusė apklaustųjų linkę manyti, jog SAARSP lėšos panaudojamos neefektyviai ar labiau neefektyviai (56,1 proc.), priešingos nuomonės (efektyviai arba labiau efektyviai) yra 43,9 proc. respondentų. Kintamųjų koreliacija parodė, kad nei gyventojų amžius, nei jų išsilavinimas požiūriu į tai, ar SAARSP lėšos naudojamos efektyviai ar neefektyviai esminės įtakos neturi.

Tyrimo apibendrinimas. Apibendrinant pasirengimo tyrimui, atliktos apklausos eigą bei gautų duomenų analizės instrumentus galima teigti, kad iš viso Mažeikių rajono gyventojų apklausai buvo išdalyta 110 specialiai šiam darbui parengtų anketų, duomenų analizei statistinės informacijos apdorojimo programa SPSS tiko 98 anketos. Pasirinktas imties dydis sudaro ± 10 proc. imties paklaidą. Apdorojant apklausos duomenis, naudota kokybinė dažnių klasifikacija, dažnių palyginimas, kintamųjų koreliacija.

Išanalizavus apklausos metu gautus duomenis padarytos šios išvados:

1. Apklausoje dalyvavo Mažeikių rajono gyventojai nuo 18 metų, kurių amžiaus tarpinių ir lyties proporcijos panašios kaip ir rajone gyvenančių žmonių.

2. Mažeikių rajono gyventojai aplinkos apsaugą laiko trečia pagal svarbą Savivaldybės veiklos ir investicijų srityje, kurios kokybei didžiausią įtaką daro Savivaldybės įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės.

3. Pagrindinėmis Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonėmis rajono gyventojai laiko Visuomenės sveikatos rėmimo programos ir Aplinkos kokybės priemones.

4. Rajono gyventojai nelabai domisi SAARSP biudžetu ir jo panaudojimu, Tik šeštadalis apklaustųjų žinojo, kokiomis lėšomis disponuoja programa.

5. Aplinkos stebėjimą (monitoringą) Mažeikių rajono gyventojai laiko mažai efektyvia SAARSP priemone, nesidomi jo rezultatais. Lygindami tris aplinkos monitoringo objektus didžiausią reikšmę teikia nuolatiniam vandens kokybės tyrimams.

6. Gyventojai mažiausiai vertingais ir efektyviais laiko tuos SAARSP projektus, kurie priskiriami Visuomenės švietimo ir mokymo priemonei, yra susiję su bendruomenės švietimu aplinkosaugos ir sveikos gyvensenos klausimais ir rengiami nedidelėms gyventojų grupėms.

7. Daugiau nei pusė apklaustųjų linkę manyti, jog SAARSP lėšos rajone panaudojamos neefektyviai ar labiau neefektyviai nei efektyviai. Nei amžius, nei išsilavinimas gyventojų požiūriui į SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumą esminės įtakos neturi.

8. Kas antras suaugęs rajono gyventojas teigia turintis pakankamai žinių apie tai, kas vyksta Savivaldybės aplinkos ir visuomenės sveikatos apsaugos bei kokybės gerinimo srityje. Daugiausia informacijos apie rajono savivaldybės įgyvendinamus aplinkosaugos projektus gyventojai gauna iš vietos spaudos (68,3 proc.). Ketvirtadalis respondentų norėtų būti labiau informuoti.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos įstatymuose numatytas ekonominis aplinkos apsaugos mechanizmas šiuo metu leidžia daugiausiai lėšų į savivaldybių aplinkos apsaugos programas sukaupti toms savivaldybėms, kurių teritorijose yra įregistruoti aplinkos teršėjai, neatsižvelgiant į tai, kad teršėjas teršia ne tik tos savivaldybės teritoriją, kurioje veikia. Įstatymai savivaldybėms suteikia nemažai galių ir laisvių disponuoti gautomis lėšomis ir nustatyti, kokias aplinkos apsaugos priemones įgyvendins.

2. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių atranka vykdoma vadovaujantis šalies teisės aktais, savivaldybės strateginiais dokumentais, Tarybos priimtais sprendimais, atsižvelgiant į rajono aplinkos būklę, įvertinant savivaldybės įstaigų, seniūnijų, administracijos skyrių pateiktus prašymus bei pasiūlymus. Programos lėšų panaudojimą prasidedant biudžetiniams metams numato, o jiems pasibaigus įvertina savivaldybės Taryba. Kitų SAARSP priemonių efektyvumą apibrėžiančių kriterijų nėra nustatyta.

3. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa pagal surenkamų lėšų apimtį 2009–2013 metais buvo didžiausia tarp šalies savivaldybių, tai lėmė jos teritorijoje įsikūrusios AB „ORLEN Lietuva“ sumokami mokesčiai už aplinkos teršimą. Per penkerius metus Programos biudžete buvo sukaupta 22,9 mln. litų, panaudota – 21,9 mln. litų.

4. Mažeikių savivaldybės tarybos patvirtintos bei kontroliuojančių institucijų aprobuotos SAARSP priemonių vykdymo ataskaitos ir specialistų nuomonė leidžia teigti, kad analizuojamu laikotarpiu Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos buvo naudojamos pakankamai efektyviai.

5. Mažeikių rajono gyventojai aplinkos apsaugą laiko trečia pagal svarbą Savivaldybės veiklos ir investicijų sritimi, daugiausia SAARSP lėšų jie norėtų skirti visuomenės sveikatos būklės gerinimo priemonėms. Daugiau nei pusė gyventojų linkę manyti, jog SAARSP lėšos rajone panaudojamos neefektyviai ar labiau neefektyviai nei efektyviai ir pageidautų būti geriau informuojami aplinkosaugos klausimais.

REKOMENDACIJOS

1. Lietuvos Respublikos įstatymuose būtų galima numatyti priemones, kurios leistų ne tik toms savivaldybėms, kurių teritorijoje veikia aplinką teršianti įmonė, bet ir savivaldybėms, įsikūrusioms netoli aplinkos teršėjo, gauti dalį jo mokamo taršos mokesčio, suformuoti SAARSP biudžetą ir panaudoti lėšas savo rajono aplinkos kokybei gerinti.

2. Aplinkos ministerija visoms savivaldybėms arba Mažeikių rajono savivaldybė, gerindama savo aplinkosauginę veiklą, turėtų nustatyti vieningą SAARSP priemonių efektyvumo vertinimo sistemą, kuri leistų įvertinti tiek planuojamas įgyvendinti programos priemones, tiek jau įgyvendintas.

3. Mažeikių rajono savivaldybė turėtų periodiškai numatyti priemones lėšų planavimo ir skirstymo viešumui užtikrinti, pasinaudodama įvairiais visuomenės informavimo kanalais rajono gyventojams pateikti daugiau informacijos apie SAARSP lėšų panaudojimą, įgyvendinamų projektų tikslus, poveikį, planuojamą ir gautą rezultatą.

4. Mažeikių rajono savivaldybė, įgyvendindama visuomenės švietimo programas, galėtų periodiškai rengti rajono gyventojų apklausas, kurios padėtų geriau išsiaiškinti aplinkosauginių ir visuomenės sveikatos problemų, SAARSP įgyvendinamų priemonių vertinimą, naujų priemonių poreikį.

LITERATŪRA

1. Aplinkos ministerijos 2011 m. birželio 2 d. raštas Nr.(9-2)-D8-5197 „Dėl SAARSP lėšomis finansuojamų priemonių“. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/10882> (žiūrėta 2014-02-14)
2. Aplinkos ministerijos 2012 m. rugsėjo 14 d. raštas Nr.(9-1)-D8-7996 „Dėl SAARSP lėšomis finansuojamų priemonių“. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/10882> (žiūrėta 2014-02-14)
3. Aplinkos ministerijos 2013 m. spalio 29 d. raštas Nr.(9-1)-D8-9185 „Dėl SAARSP lėšomis finansuojamų priemonių“. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/10882> (žiūrėta 2014-02-14)
4. Aplinkos ministerija. Lėšų naudojimo rekomendacijos (2013 metai). Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/10882> (žiūrėta 2014-02-18)
5. Aplinkosauga. Akmenės rajono savivaldybės svetainė. Prieiga per internetą <https://www.akmene.lt/Aplinkosauga869> (žiūrėta 2014-02-12).
6. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 5-75; 1996, Nr. 57-1335.
7. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas. Prieiga per internetą <http://www.am.lt/VI/files/0.045638001328617586.pdf> (žiūrėta 2014-01-09).
8. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. lapkričio 5 d. įsakymas Nr. 533 „Dėl Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos ataskaitos apie programos priemonių vykdymą formos, jos pildymo instrukcijos bei Aplinkosaugos priemonių sąrašo patvirtinimo“.
9. Lietuvos Respublikos Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=449570 (žiūrėta 2014-01-06).
10. Lietuvos Respublikos Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416294 (žiūrėta 2014-01-06).
11. Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387204 (žiūrėta 2014-01-09).
12. Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259520 (žiūrėta 2014-02-17).
13. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=167900&p_query=&p_tr2=(žiūrėta 2014-02-17)

14. Lietuvos Respublikos Seimo 2002-11-12 nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“. Prieiga per internetą <http://www.epaveldas.lt/documents/10165/19809/1.pdf> (žiūrėta 2013-12-21).

15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-06-12 nutarimas Nr. 853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos“. Prieiga per internetą <http://www.ukmin.lt/web/lt/lietuvos-ukio-ekonomikos-pletros-strategija> (žiūrėta 2013-12-21).

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-09-11 nutarimas Nr. 1160 „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“. Prieiga per internetą www.am.lt/VI/files/0.06-6316001354189502.doc (žiūrėta 2013-12-22).

17. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija. Prieiga per internetą <http://www.ukmin.lt/web/lt/lietuvos-ukio-ekonomikos-pletros-strategija> (žiūrėta 2013-12-22).

18. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programa. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. balandžio 26 d. sprendimu Nr. T1-112 „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programos patvirtinimo“.

19. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programa Nr. 8. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. balandžio 26 d. sprendimu Nr. T1-112 „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programos patvirtinimo“.

20. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus nuostatai. Prieiga per internetą http://www.mazeikiai.lt/go.php/lit/Aplin-kos_apsaugos_asmens_ir_visuomenessv/457 (žiūrėta 2014-02-17).

21. Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2009 metų ataskaita apie programos priemonių vykdymą. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės 2010 m. sausio 29 d. sprendimu Nr.T1-1 „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2009 metų ataskaitos apie programos priemonių vykdymą patvirtinimo“.

22. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2010 m. ataskaita apie programos priemonių vykdymą. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. sausio 28 d. sprendimu Nr. T1-4 „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2010 m. ataskaitos apie programos priemonių vykdymą patvirtinimo“.

23. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2011 m. ataskaita apie programos priemonių vykdymą. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2012 m. vasario 24 d. sprendimu Nr. T1-54 „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2011 m. ataskaitos apie programos priemonių vykdymą“.

24. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2012 m. ataskaita apie programos priemonių vykdymą. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013

m. kovo 1 d. sprendimu Nr. T1-48 „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2012 m. ataskaitos apie programos priemonių vykdymą“.

25. Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2013 m. ataskaita apie programos priemonių vykdymą. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2014 m. vasario 28 d. sprendimu Nr. T1-41 „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2013 m. ataskaitos apie programos priemonių vykdymą“.

26. Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikis strateginis plėtros planas 2014–2020 m. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=194644&p_org=904p_fix=n&p_gov=n (žiūrėta 2014-02-09).

27. Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo 2009 metų ataskaita. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. T1-51 „Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo 2009 metų ataskaitos patvirtinimo“.

28. Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo 2009 metų ataskaita. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. T1-51 „Dėl pritarimo Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo 2009 metų ataskaitai“.

29. Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo 2010 metų ataskaita. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. T1-22 „Dėl pritarimo Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo 2010 metų ataskaitai“.

30. Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo 2011 metų ataskaita. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2012 m. vasario 24 d. sprendimu Nr. T1-56 „Dėl pritarimo Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo 2010 metų ataskaitai“.

31. Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo 2012 metų ataskaita. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. kovo 1 d. sprendimu Nr. T1-51 „Dėl pritarimo Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo 2010 metų ataskaitai“.

32. Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos stebėsenos 2012-2014 metų programos 2012 m. ataskaita. Patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. gegužės 31 d. sprendimu Nr. T1-161 „Dėl pritarimo Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos stebėsenos 2012-2014 metų programos 2012 m. ataskaitai“.

33. Mažeikių rajono 2008–2013 m. strateginis plėtros planas. Prieiga per internetą <http://www.mazeikiai.lt/index.php?-127584163> (žiūrėta 2014-02-09).

34. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Prieiga per internetą http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=9438 (žiūrėta 2013-12-19)

35. Plungės rajono savivaldybė. Struktūra: vietos ūkio ir turto skyrius. Prieiga per internetą <http://www.plunge.lt/go.php/lit/Vietos-ukio-ir-turto-skyrius/20> (žiūrėta 2014-02-12).

36. Pukėnas K. Kokybinių duomenų analizė SPSS programa. Mokomoji knyga. Kaunas, 2009. Prieiga per internetą http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/studentams/norminiai_dokumentai/-paskaitos/kokybir_biniu_duomenu_analize_SPSS_programa_0.pdf (žiūrėta 2014-01-22).

37. Skuodo rajono savivaldybė. Struktūra ir kontaktai. Prieiga per internetą <https://www.skuodas.lt/go.php/Darbuotoj%C5%B3%20s%C4%85ra%C5%A1as%20ir%20kontaktai559> (žiūrėta 2014-02-12).

38. Telšių rajono savivaldybė. Struktūra. Statybos ir urbanistikos skyrius: aplinkos ir civilinės saugos poskyris. Prieiga per internetą <http://www.telsiai.lt/index.php?2212112218> (žiūrėta 2014-02-12).

39. Valstybinio audito ataskaita aplinkos apsaugos rėmimo programų vykdymas. 2011 m. liepos 29 d. Nr. VA-P-20-12-12. Prieiga per internetą www.vkontrolė.lt/failas.aspx?id=2440 (žiūrėta 2013-12-21).

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Mališauskienė D. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšų panaudojimo Mažeikių savivaldybėje efektyvumas / Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo programos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. P. Mierauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2014. – 78 p.

Darbe analizuojamas Mažeikių rajono Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo programos (SAARSP) lėšų panaudojimas 2009-2013 metais, programos priemonių atrankos bei jų efektyvumo vertinimo kriterijai. Šiuo tikslu išanalizuoti SAARSP formavimą ir įgyvendinimą reglamentuojantys įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, parengti interviu su Aplinkos ministerijos ir savivaldybės aplinkosaugos specialistais, atliktas gyventojų nuomonės tyrimas.

Gyventojų nuomonės tyrimas parodė, kad daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių respondentų mano, kad SAARSP lėšas Savivaldybė naudoja nepakankamai efektyviai. Tokia nuomonė prieštarauja darbo autoriaus padarytai išvadai, kad aplinkos apsaugos programos lėšos pakankamai efektyviai panaudotos. Šis prieštaravimas leidžia manyti, kad Savivaldybė gyventojams turėtų pateikti daugiau informacijos apie SAARSP įgyvendinamas priemones.

Pagrindiniai žodžiai: aplinkos apsauga, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo programa, Mažeikių rajono savivaldybė.

Mališauskienė D. Effectiveness of Using the Funds of Special Municipal Environmental Protection Support Programme in Mažeikiai District Municipality / Master's thesis of Environmental Policy and Administration program. Tutor doc. dr. P. Mierauskas – Vilnius: Faculty of Political Sciences and Management, Mykolas Romeris University, 2014. – 78 p.

The paper analyzes the usage of Mažeikiai District Special Municipal Environmental Protection Support Programme SMEPSP funds during the period of 2009-2013, as well as the criteria of selection of programme measures, and assessment of their efficiency. Seeking to achieve the aforementioned aim, the laws, post-legislative laws, regulating SMEPSP formation and implementation, were analyzed, interviews with environmental protection professionals from Ministry of Environment and Municipality were prepared, and population survey was conducted.

Population survey revealed that more than a half of the respondents think that the usage of SMEPSP funds by Municipality is not effective enough. This opinion conflicts with author's conclusion that the funds of Programme were used in a planned and effective way. The aforementioned contradiction suggests that the Municipality should present more information to residents about measures implemented under SMEPSP.

Key Words: Environment, Special Municipal Environmental Protection Support Programme, Mažeikiai District Municipality.

SANTRAUKA

SAVIVALDYBIŲ APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO PROGRAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE EFEKTYVUMAS

Europos Sąjungos narėms galioja vieni iš griežčiausių aplinkosaugos reikalavimų pasaulyje. Lietuvai įstojus į ES, mūsų šalyje siekiama užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę visiems gyventojams ir sudaryti sąlygas darniai teritorijų plėtrai. Strateginiai šalies dokumentai ir jų pagrindu parengti įstatymai numato, kad aplinkos apsaugos priemonės turi būti įgyvendinamos tiek šalies mastu, tiek regionuose. Tuo tikslu Lietuvos savivaldybės jau dešimtmetį vykdo savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąsias programas (SAARSP), savarankiškai planuoja įgyvendinamas aplinkosaugos priemones, lėšas gaudamos iš savivaldybės teritorijoje veikiančių aplinkos teršėjų, gamtos išteklių naudotojų. Ši savivaldybių aplinkosauginės veiklos sritis yra mažai tyrinėta.

Mažeikių rajonas dėl jame įsikūrusios naftos perdirbimo įmonės AB „ORLEN Lietuva“ iš kitų šalies savivaldybių išsiskiria SAARSP biudžeto dydžiu – per metus čia vidutiniškai surenkama apie 5 mln. litų mokesčių. Tai Savivaldybei leidžia planuoti ir įgyvendinti įvairias aplinkosaugos priemones.

Darbe analizuojamas Mažeikių rajono SAARSP lėšų panaudojimas 2009-2013 metais, programos priemonių atrankos bei jų efektyvumo vertinimo kriterijai. Šiuo tikslu išanalizuoti SAARSP formavimą ir įgyvendinimą reglamentuojantys įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, parengti interviu su Aplinkos ministerijos ir savivaldybės aplinkosaugos specialistais, atliktas gyventojų nuomonės tyrimas.

Gyventojų nuomonės apie rajono aplinkos ir visuomenės sveikatos būklę, SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumą tyrimas parodė, kad kas antras suaugęs rajono gyventojas turi pakankamai žinių apie tai, kas vyksta aplinkosaugos ir visuomenės sveikatos kokybės gerinimo srityje. Vertindami lėšų panaudojimo efektyvumą daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių respondentų mano, kad SAARSP lėšas Savivaldybė naudoja nepakankamai efektyviai. Tokia nuomonė prieštarauja aplinkosaugos specialistų teiginiams ir darbo autoriaus padarytai išvadai, kad Mažeikių rajono SAARSP lėšos analizuojamu laikotarpiu buvo planingai ir efektyviai panaudotos. Šis prieštaravimas leidžia manyti, kad Savivaldybė gyventojams turėtų pateikti daugiau informacijos apie SAARSP įgyvendinamas priemones.

SUMMARY

EFFECTIVENESS OF USING THE FUNDS OF SPECIAL MUNICIPAL ENVIRONMENTAL PROTECTION SUPPORT PROGRAMME IN MAŽEIKIAI DISTRICT MUNICIPALITY

European Union member states are subject to the one of the strictest environmental protection requirements in the world. As Lithuania entered EU, our country started seeking to ensure a suitable quality of environment to all residents, and to provide conditions for sustainable development of territories. Strategic documents of the country, and the laws, prepared on their basis, provide that environmental protection measures must be implemented both at the national level and at the level of regions. Therefore, Lithuanian municipalities have been implementing Special Municipal Environmental Protection Support Programmes (SMEPSPs), have been planning the implemented environmental protection measures by themselves for already a decade, by receiving funds from environmental polluters and users of natural resources, operating in their territory. This field of environmental protection activity of municipalities has been little researched.

As a result of petroleum refining company AB “ORLEN Lietuva”, established in Mažeikiai District, this district stands out from other municipalities by size of SMEPSP budget – here, the taxes of approximately 5 million litas are collected annually. It enables the Municipality to plan and implement various environmental protection measures.

The paper analyzes the usage of Mažeikiai District SMEPSP funds during the period of 2009-2013, as well as the criteria of selection of programme measures, and assessment of their efficiency. Seeking to achieve the aforementioned aim, the laws, post-legislative laws, regulating SMEPSP formation and implementation, were analyzed, interviews with environmental protection professionals from Ministry of Environment and Municipality were prepared, and population survey was conducted.

Population survey on condition of district environment and public health, and effectiveness of using the SMEPSP funds revealed that each second adult resident of the district have enough knowledge of what is going on in the field of improving the quality of environmental protection and public health.

When assessing the efficiency of funds usage, more than a half of the respondents think that the usage of SMEPSP funds by Municipality is not effective enough. This opinion conflicts with statements of environmental protection professionals and with author’s conclusion that the funds of SMEPSP were used in a planned and effective way by Mažeikiai District Municipality during the analyzed period. The aforementioned contradiction suggests that the Municipality should present more information to residents about measures implemented under SMEPSP.

PRIEDAI

1 priedas. Interviu su Aplinkos ministro pavaduotoju Linu JONAUSKU

–Mažeikių rajono savivaldybės Specialioji aplinkos apsaugos rėmimo programa (toliau – SAARSP) pagal gaunamų lėšų apimtis – didžiausio biudžeto programa tarp visų šalies savivaldybių. Kokias perspektyvas ir kokias grėsmes, Jūsų nuomone, sukelia galimybė disponuoti tokia – didesniu nei 5 mln. litų – metiniu biudžetu?

–Patikslinu: Mažeikių SAARSP biudžetas 2012 m. – 5,6 mln. Lt, 2013 m. – 4,9 mln. Lt. (remiantis VMI duomenimis). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo (toliau – Įstatymas) nuostatomis, SAARSP lėšų naudojimo tvarką nustato savivaldybės taryba. SAARSP lėšos naudojamos Įstatyme nustatytoms priemonėms finansuoti. Galimybė disponuoti dideliu biudžetu sukelia geras perspektyvas finansuojant savivaldybės vykdomas aplinkosaugines priemones. Disponuojamų lėšų kiekis nesukelia jokių grėsmių, nes savivaldybė teikia ataskaitą RAAD apie lėšų panaudojimą

–Kokiais būdais, metodais, priemonėmis išmatuojamas SAARSP lėšų panaudojimo efektyvumas? Kas tai įvertina ir kontroliuoja? Ar šis mechanizmas išties veikia?

–SAARSP priemonės tvirtina savivaldybės taryba vadovaudamasi Įstatymu. Dėl metodų, būdų ir priemonių, kuriais remiantis vertinamas lėšų panaudojimo efektyvumas reikėtų kreiptis į pačią savivaldybę, manome, kad ji vertina efektyvumą, jei to jai reikia. Lėšų panaudojimo teisėtumą kontroliuoja RAAD. Taip, šis mechanizmas veikia. Jis aprašytas Įstatyme.

–Ar galimybė savivaldybėms pačioms nusistatyti šios programos lėšų panaudojimo prioritetus ir apimtis nesudaro palankių sąlygų neefektyviai naudoti sukauptus aplinkos apsaugos pinigus?

–Dar kartą primename, kad Įstatymas nustato kam gali būti naudojamos lėšos. Lėšų panaudojimo prioritetų ir apimčių nusistatymas, vadovaujantis Įstatymu, nesudaro palankių sąlygų neefektyviai naudoti sukauptus aplinkos apsaugos pinigus.

–Lietuvos Respublikos Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas aiškiai reglamentuoja, kokioms priemonių grupėms gali būti skirtos programos lėšos. Kita vertus, Aplinkos ministerijos nustatytos SAARSP lėšų panaudojimo tvarkos beveik kasmet papildomos – galima pastebėti tendenciją, kad atsiranda vis daugiau priemonių, kurioms leidžiama naudoti SAARSP pinigus. Ar tai nesudaro galimybės savivaldybėms šias lėšas naudoti ne ten, kur labiausiai reikia, o ten, kur labiausiai trūksta biudžeto pinigų?

–Jokiu būdu ne. Visos priemonės, kurioms leidžiama naudoti SAARSP lėšas, atitinka Įstatymo nuostatas. SAARSP lėšos negali būti naudojamos kitoms priemonėms, kurios neatitinka Įstatymo

nuostatų, finansuoti.

– Įstatymai numato, kad SAARSP lėšos gali būti naudojamos penkioms priemonių grupėms. Šiam darbui rengiamos apklausos metu mažeikiškiai buvo paprašyti nustatyti prioritetus, kokios priemonių grupės jiems yra svarbiausios, įgyvendintinos pirmiausia ir didžiausiomis apimtimis ir kokios jiems atrodo mažiau svarbios. Ar tai galėtų būti padaryti ir Jūs?

– Ne. Įstatymas nustato kam gali būti naudojamos lėšos. Manome, kad savivaldybė pati geriausiai žino kam geriausia būtų panaudoti lėšas vadovaujantis Įstatymo nuostatomis.

– Ar galima vienareikšmiai įvertinti – kokios SAARSP priemonės yra labiau efektyvios – trumpalaikės ar ilgalaikės?

– Visos priemonės yra tinkamos, jei jos atitinka Įstatymo nuostatas.

– Pagal galiojančią tvarką ataskaitas apie Savivaldybių programų priemonių vykdymą jos teikia regiono aplinkos apsaugos departamentui, jei lėšos panaudojamos ne pagal paskirtį RAAD informuoja Aplinkos ministeriją. Ar per pastaruosius penkerius metus (2009-2013) pasitaikė atvejų, kai Mažeikių SAARSP lėšos buvo panaudotos netinkamai arba neefektyviai?

– Per 2009-2013 m. laikotarpį buvo vieną kartą lėšos panaudotos ne pagal paskirtį 339 000 Lt. Šiuo metu pasibaigė teisminiai procesai dėl šių lėšų. Teismas nusprendė, kad lėšos panaudotos teisėtai.

– Valstybės audito, prieš trejus metus tikrinusio SAARSP lėšų panaudojimą, išvadose pastebėta, kad nemažas programos lėšų likutis metams baigiantis ir jo perkėlimas į kitus biudžetinius metus yra labiau trūkumas nei privalumas. Kaip manote Jūs?

– Taip nemanome. Jei ne visos lėšos buvo panaudotos einamaisiais metais, logiška, kad jas galima naudoti kitais metais. Ar Jūs sutiktumėt, kad Jūsų nepanaudotą atlyginimą, bankas mėnesio pabaigoje nurašytų?

– Jau minėtoje valstybės audito ataskaitoje akcentuota, kad Mažeikių ir kaimyninių rajonų savivaldybių programų apimtys skiriasi net keliasdešimt kartų. Plg. Skuodo SAARSP metinis biudžetas skiriasi nuo Mažeikių net 93 kartus. Kaip manote, ar tai teisinga, jei kai kurios Skuodo rajono teritorijos yra arčiau „ORLEN Lietuva“ nei Mažeikių?

– Įstatymas nustato lėšų naudojimo tvarką. Manome, kad aplinkosauginės priemonės turi būti įgyvendinamos ten kur yra taršos šaltinis, skatinant mažinti teršimą, kova su pasekmėmis, nepašalina taršos priežasčių. Kol nevaldome vėjų krypčių, neįmanoma nustatyti, kur ir kiek daugiau teršiama.

– Kaip manote, ar Mažeikių rajono savivaldybė, priimdama sprendimus aplinkos apsaugos klausimais, turėtų bendradarbiauti su didžiausia teršėja ir mokesčių mokėtoja „ORLEN Lietuva“? Koks tai galėtų būti bendradarbiavimas?

– Taip. Bendradarbiavimas turėtų būti pagrįstas teisės aktais. Jis galėtų būti geranoriškas ir abipusiai priimtinas, orientuotas į aplinkos saugojimą.

– Apklausus Mažeikių rajono savivaldybės gyventojus, aiškėja tendencija: jie yra mažai

informuoti apie gamtos apsaugai skirtų lėšų panaudojimą, įgyvendintų priemonių efektyvumą. Kaip manote, kodėl?

– Jei gyventojai mažai informuoti, darytina išvada, kad per maža informacijos sklaida arba maža informacijos.

– Ar Aplinkos ministerija neturėtų kasmet viešinti regionų aplinkos apsaugos departamentų ir ministerijos išvadų dėl SAARSP priemonių panaudojimo šalies savivaldybėse, kad gyventojai galėtų žinoti, kam ir kaip naudojamos gamtosaugai skirtos lėšos?

– Ataskaitas apie lėšų panaudojimą tvirtina savivaldybės taryba savo sprendimu. Manome, kad visus savivaldybės tarybos sprendimus teisės aktų nustatyta tvarka skelbia viešai.

2 priedas. Interviu su Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos skyriaus vedėju Zigmantu KRISTUČIU

– Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos biudžetas – didžiausias tarp šalies savivaldybių. Kokias galimybes ir galbūt problemas lemia tokios didelės lėšos?

– Esant nemažoms savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšoms, savivaldybė gali kofinansuoti ES lėšomis finansuojamus vandens telkinių būklės gerinimo, vandentvarkos, atliekų tvarkymo infrastruktūros ir kitus aplinkosauginius investicinius projektus. Taip pat įgyvendinti visuomenės, švietimo įstaigų aplinkosauginį švietimą, želdynų kūrimą, pertvarkymą, želdinių veisimą ir kitas aplinkosaugines programas, projektus ir priemones.

– Ar Savivaldybė bendradarbiauja su didžiausia teršėja ir mokesčių mokėtoja „ORLEN Lietuva“ priimdama sprendimus aplinkos apsaugos klausimais? Kaip bendradarbiaujama?

– Savivaldybė administracija bendradarbiauja su AB „ORLEN Lietuva“ aplinkosauginės informacijos pasikeitimo srityje.

– Kas ir kokiais būdais, planuojant ateinančių metų programos priemones, lemia jų pasirinkimą? Kokia Mažeikių SAARSP priemonių parinkimo tvarka (be numatytos Aplinkos ministerijos tvarkos) vadovaujasi rajono savivaldybė, planuodama konkrečius programos darbus ir išlaidas jiems įgyvendinti?

– Planuojant metų SAARSP priemones pirmiausia vadovaujamosi Mažeikių rajono savivaldybės ilgalaikiu strateginiu plėtros planu 2014-2020 m., Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programa 2014-2016 m., priimtais Tarybos sprendimais. Atsižvelgiama į Savivaldybės įstaigų, seniūnijų, administracijos skyrių pateiktus prašymus.

– Kaip įvertinamas SAARSP priemonės efektyvumas ją pasirenkant? Ar vertinamas jos efektyvumas, kai priemonė jau įgyvendinta? Kas konkrečiai tai vertina?

– Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos ir sveikatos programoje Nr. 8 numatyti vertinimo kriterijai.

– Kokią tendenciją Jūs pastebite – Savivaldybė dažniau renkasi investuoti SAARSP lėšas į ilgalaikius projektus ar į trumpalaikius?

– Savivaldybėje SAARSP lėšos investuojamos ir į ilgalaikius, ir į trumpalaikius projektus, programas.

– Prašyčiau išskirti kelias per pastaruosius penkerius metus įgyvendintas Mažeikių SAARSP priemones, kurios, Jūsų nuomone, yra pačios vertingiausios rajono aplinkos apsaugai?

– Manytume, kad visos įgyvendintos priemonės yra vertingos aplinkos kokybės gerinimo

prasmė. Tiek vandentvarkos objektų statyba ir įrengimas, tiek atliekų tvarkymo infrastruktūros gerinimas, tiek želdynų kūrimas ir tvarkymas, tiek ir aplinkos atkūrimo priemonės. Galbūt galima paminėti Mažeikių miesto nuotekų valyklos statyba, Juodpelkio tvenkinių išvalymas ir pakrančių sutvarkymas Mažeikių mieste, Sodų trikampio skvero tvarkymas, Nuotekų tinklų plėtra ir valymo įrenginių statyba Pikelių miestelyje ir t.t.

– Valstybės kontrolės, prieš trejus metus tikrinusios SAARSP lėšų panaudojimą, išvadose pastebėta, kad SAARSP lėšų likutis ir perkėlimas į kitus biudžetinius metus yra labiau trūkumas nei privalumas. Kaip manote Jūs? Kas lemia nemažus SAARSP likučius Mažeikių savivaldybėje?

– Mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką ir gamtos išteklius mokami viena kartą per metus, t.y. ūkio subjektai Valstybinei mokesčių inspekcijai (toliau - VMI) sumoka per 60 kalendorinių dienų pasibaigus ataskaitiniam laikotarpiui. VMI surinktus mokesčius Savivaldybei perveda kovo mėn. pabaigoje – balandžio mėnesį. Todėl, jei nebūtų praeitų metų likučio, savivaldybė pirmą ketvirtį negalėtų finansuoti tęstinių ilgalaikių investicinių projektų, programų ir priemonių.

– SAARSP lėšos, panaudotos ne pagal valstybės nustatytą tvarką, turi būti grąžintos į jos biudžetą – taip nurodo įstatymai. Ar per pastaruosius penkerius metus (2009-2013 metais) Mažeikių savivaldybei yra tekę mokėti tokias baudas už netinkamą programos lėšų panaudojimą? Jei taip, dėl kokių priemonių?

– Panaudojus SAARSP lėšas ne pagal tikslinę paskirtį mokamos ne baudos, bet netikslingai panaudotos lėšos grąžinamos į valstybės išdą. 2011 m. išieškotos lėšos iš Mažeikių r. sav. biudžeto į valstybės išdą, skirtas lėšas iš SAARSP Mažeikių rajono medžiotojų būreliams medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos prevencinėms priemonėms vykdyti.

– Tarybos patvirtinta SAARSP metinė ataskaita yra vertinama Šiaulių regiono aplinkos apsaugos departamento ir Aplinkos ministerijos specialistų. Ar per pastaruosius penkerius metus (2009-2013 metais) šie vertintojai turėjo pastabų dėl lėšų panaudojimo, dėl konkrečių programos priemonių parinkimo ir įgyvendinimo? Jei taip, tai dėl kokių?

– Taip buvo nustatyta. 2011 m. Telšių apskrities VMI viršininko sprendimas dėl lėšų išieškojimo:

1. Nuostolių, susidarančių dėl lietaus vandenų, patenkančių į fekalinės kanalizacijos tinklus, valymo įsiskolinimo išlaidoms dengti. UAB „Mažeikių vandenys“ skola AB „ORLEN Lietuva“.

2. Pikelių tvenkinio hidrostatiniai remontuoti.

3. Mažeikių rajono medžiotojų būreliams medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos prevencinėms priemonėms vykdyti.

– Ar minėtos institucijos vertina programos priemonių efektyvumą?

– Aplinkos ministerijos institucijos tikrina ir vertina, ar lėšos panaudotos tikslingai, vadovaujantis aplinkos apsaugą reglamentuojančiais įstatymais.

– Jau minėto valstybės kontrolės patikrinimo ataskaitoje užsiminta, kad principas, jog teršėjas moka tik tai savivaldybei, kurios teritorijoje veikia, nėra teisinga, nes neatsižvelgiama į šalia esančias kaimynines savivaldybes. Mažeikiai buvo pasirinkti pavyzdžiu – esą Skuodo rajonas taip pat yra šalia naftos gamyklos, o jo SAARSP biudžetas net devyniasdešimt kartų mažesnis už mažeikiškių. Kokia Jūsų asmeninė nuomonė šiuo klausimu?

– Šiuo konkrečiu atveju galėčiau pasakyti tik tiek, kad Skuodo rajonas (galbūt tada ir Akmenės ir Telšių rajonai) nėra pastoviai teršiamas naftos perdirbimo gamyklos išmetamais teršalais, kadangi vyraujantys vėjai yra vakarų, pietvakarių.

Jeigu kalbant globaliau, tai ir mūsų valstybę tuo pačiu ir Mažeikių rajoną teršia kitos šalia esančios valstybės su išvystyta sunkiąja pramone, t. y. pernašų tarša. Dėl taršos pernašų įvertinimo ir apmokestinimo turi spręsti ES, Lietuvos Respublikos Seimas.

– Renkant informaciją magistriniam darbui teko pastebėti, kad Mažeikių savivaldybės svetainėje informacijos apie aplinkos apsaugą nėra daug, ji nėra atnaujinama. Kokios priežastys tai lemia?

– Žmogiškųjų išteklių trūkumas.

– Ar manote, kad rajono gyventojai yra pakankamai informuoti apie SAARSP ir jos įgyvendinamas priemones?

– Visa informacija apie vykdomas aplinkosaugines priemones yra vieša. Visos ataskaitos, sąmatos, aplinkos stebėsenos (monitoringo) duomenys skelbiami Mažeikių rajono savivaldybės tinklapyje.

– Jei Mažeikių SAARSP efektyvumą galima būtų išmatuoti dešimties balų sistema, kokį įvertinimą skirtumėte Jūs pats?

– Aštuonis.

3 priedas. Interviu su AB „ORLEN Lietuva“ ekologijos vadovu Arvydu KUKULSKIU

– Kas bendrovėje „ORLEN Lietuva“ įgyvendina aplinkos kokybės stebėseną ir kontrolę?

– Akcinėje bendrovėje „ORLEN Lietuva“ (toliau – Bendrovė) yra įdiegta aplinkosauginės vadybos sistema pagal standartą ISO14001, funkcijos ir atsakomybės nustatytos instrukcijose, procedūrose, taisyklėse, darbuotojų pareiginiuose nuostatuose.

Į Bendrovės vykdomos veiklos valdymą aplinkosauginiu aspektu įtraukta daug tarnybų, viena iš jų – ekologijos skyrius, kurio uždaviniai siejami su aplinkos kokybės, užterštumo vertinimu, išmetamų teršalų kontrole, aplinkos apsaugos vadybos sistemos diegimu ir palaikymu, kt.

Bendrovės naftos perdirbimo produktų gamyklos (toliau – NPPG) aplinkos monitoringas vykdomas pagal su Šiaulių RAAD suderintą monitoringo programą.

Emisijos į orą iš kurų deginančių įrenginių virš 100 MW galios vertina automatinė teršalų matavimo sistema (toliau - AMS) nepertraukiamai (rezultatus išoriniame internetiniame puslapy mato ir RAAD). Požeminį vandenį analizuoja rangovinė organizacija, turinti tam reikiamus leidimus. Kitus matavimus atlieka Bendrovės aplinkos tyrimų laboratorija. Ataskaitos su matavimų rezultatais teikiamos Šiaulių RAAD. AMS mėnesio rezultatai – Bendrovės internetiniame puslapyje.

– Jūsų bendrovės svetainėje teigiama, kad „įdiegtų techninių ir organizacinių priemonių dėka pastaraisiais metais žymiai sumažėjo vandens ir oro tarša“. Kokios tai priemonės?

– Bendrovė kasmet skiria ženkliai sumas aplinkosauginių klausimų/problemų (jie pakankamai specifiniai) sprendimui. 2013m. įdiegtų (diegiamų) aplinkosauginių (ar susietų su aplinkosauga) priemonių yra daugiau kaip 50 – už 27,36 mln. Lt sumą. Pagrindinės 2013 m. įdiegtos priemonės:

- Sieros nudauginimo ir granuliavimo bloko statyba;
- Dyzelino hidrovalymo krosnies KR-301/1,2 LK-2 rekonstrukcija;
- Vietoj visbrekingo likučio vakuuminės rektifikacijos įrenginyje (VVF) esančios neefektyvios krosnies KR-1 sumontuota nauja technologinė krosnis su oro pašildymu;

– Kaip vyksta aplinkos monitoringas? Kokie 2013 metų monitoringo rezultatai lyginant su 2009 metais? Kokioms mūsų rajono teritorijoms jų kliūva daugiausiai – pagal vyraujančius vėjus, sanitariinę zoną ir t. t. Ar iš tiesų Pikeliams ir Leckavai nafta „duoda“ daugiausiai kenksmingų dalelių ar jos labiau keliauja į Latviją, kaip teigė Z. Kristutis?

– Galima sutikti (teoriškai taip turėtų būti) su Z. Kristučio teiginiu, bet norint jį patvirtinti reiktų „rimtų“ studijų. Kaip ir rašiau, NPPG aplinkos monitoringas vykdomas pagal su Šiaulių RAAD suderintą monitoringo programą. Vertinama: emisijos į orą, išleidžiamos nuotekas, aplinkos oras apie naftos perdirbimo produktų gamyklą, poveikis paviršiniams vandens telkiniams (Dubulio upeliui ir Varduvos upei), paviršinis gruntas, požeminis vanduo.

Iš stacionarių taršos šaltinių į orą iš NPPG išmesta: 2003 m. – 22337 t teršalų, 2009 m. – 24950 t teršalų, 2013 m. – 21243 t teršalų. Teršalai išbarstomi/pernešami priklausomai nuo konkrečių meteorologinių sąlygų. Vyraujantys vėjai pietvakarių, tad jūsų minėtos teritorijos ir turėtų gauti didžiausius kiekius.

–Ar galima išskirti ir palyginti du laikotarpius (penkmetį ar dešimtmetį) pagal į aplinką išmetamų teršalų kieki? Kokios priemonės leido jį ženkliai sumažinti?

–Iš stacionarių taršos šaltinių išmetus teršalų kiekius surašiau aukščiau. Noriu atkreipti dėmesį, kad nuo 2006 metų pabaigoje Mažeikių termofikacinė elektrinė buvo prijungta prie mūsų bendrovės, nuo tada jau tarša apskaitoma bendrai, todėl darant išmetamų teršalų kiekių palyginimus reikia į tai atsižvelgti. Papildomai reikia atsižvelgti ir į perdirbtų žaliavų kiekius, atskirų įrenginių apkrovimus, gamintus produktus, sudegintų kurų kiekius ir kitus specifinius faktorius...

Pagrindinės kelios 2003–2012m. įdiegtos priemonės:

- šviesių naftos produktų užpylimo geležinkelio estakados modernizacija, sumontuojant uždara hermetinį pylimą su garų rekuperavimu;

- benzino sandėliavimo rezervuarams pakeisti pontonų tarpikliai modernesniais, rezervuarai nudažyti, užtikrinant 70 proc. šviesos atspindį;

- modernizuotas naftos produktų užpylimo į autotransportą terminalas, kuriame įdiegtas uždaras naftos produktų užpylimas su garų rekuperavimu;

- naftos sandėliavimo rezervuarams pakeisti pontonų ar plaukiojančių stogų tarpikliai modernesniais, rezervuarai nudažyti, užtikrinant 70 % šviesos atspindį;

- krosnių rekonstrukcijos (naujų statyba), degiklių krosnyse keitimas naujo tipo degikliais; (pakeista apie 70 proc.)

- įdiegta angliavandenilių surinkimo sistemą gamyklos fakelių sistemai;

- fakeluose D2, D3, D4, D5 sumontuotos naujos galvutės su efektyvesniais ir ekonomiškais pilotiniais degikliais;

- palaipsnis deginamo mazuto kiekio mažinimas, deginamo kuro dujų kiekio didinimas;

- įvairios kitos energijos suvartojimą mažinančios priemonės.

–AB „ORLEN Lietuva“ moka didžiausią šalyje mokesį už aplinkos teršimą. Šis deklaruotas mokamas mokestis nuo 2009 iki 2013 m. buvo toks: 2009 m. – 8,8 mln. litų, 2010 m. – 12,4 mln. Lt, 2011 m. – 8,3 mln. Lt, 2012 m. – 8,3 mln. Lt, 2013 m. 6,8 mln. Lt. Ar galėtumėte pakomentuoti nuo ko priklauso itin didelis deklaruotas mokestis 2010 metais ir ryškus jo sumažėjimas 2013 m.?

–Mokestis priklauso nuo išmestų teršalų kiekio, teršalo tarifo ir ar buvo viršytos ribinės vertės. 2009 m buvo viršytos ribinės vertės dėl normavimo ir vertinimo metodų pasikeitimų. Anksčiau kietosios dalelės iš kuro deginimo įrenginių buvo skaičiuojamos, nuo 2008 m. pradėtos matuoti, o dar vėliau ir matuoti AMS. ŠRAAD pareikalavo parengti poveikio aplinkos orui vertinimo ataskaitą,

koreguoti TIPK leidimą. Tai užtruko. Todėl teko 2010 metais (už 2009 metus) sumokėti didesnį taršos mokestį. 2012 metais buvo mažesnė tarša, minimalūs ribinių verčių viršijimai, todėl ir mokestis už taršą mažesnis. (sumokėta 2013 metais)

– *Ar aplinkos taršos sumažėjimas pastaraisiais metais susijęs su gamybos apimtėmis ar su bendrovėje įgyvendinamais aplinkosauginiais projektais?*

– Su įgyvendinamomis ar jau įgyvendintomis aplinkosauginėmis priemonėmis. Gamybos apimtys išlieka panašiam lygmeny.

– *Kokios aplinkos taršos prevencijos priemonės naftos įmonėje įgyvendinamos šiuo metu ir numatytos įgyvendinti ateityje?*

– Šiuo metu įgyvendinamos priemonės: likusių krosnių/katilų rekonstrukcijos (keitimas), degiklių krosnyse keitimas naujo tipo degikliais (nukreipta į kuro taupymą, energetinio efektyvumo didinimą); palaipsnis deginamo skysto kuro kiekio mažinimas, deginamo kuro dujų (mažiau taršios kuro rūšies) kiekio didinimas.

Ateityje planuojama: geriausių prieinamų gamybos būdų diegimas, kur dar NPPG neatitinka (sieros gamybos III konversijos laipsnio sumontavimas; katalizinio krekingo įrenginio rekonstrukcija ir pan.) Čia bus reikalingos labai didelės investicijos – 50-300 mln. litų.

– *„ORLEN Lietuva“ kasmet į Mažeikių rajono savivaldybės biudžetą sumoka tokius taršos mokesčius, kurių negauna nė viena šalies savivaldybė. Kokias galimybes (o gal įpareigojimus) aplinkosaugos srityje, tai, Jūsų nuomone, suteikia Savivaldybei?*

– Dideles.

– *Ar Jūsų tarnyba bendradarbiauja su Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos specialistais? Jei taip, kokiais būdais?*

– Tik kartas nuo karto.

– *Ar bendrovės arba Jūsų tarnybos specialistai domisi, kaip panaudojamos Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiojoje programoje (SAARSP) sukauptos lėšos?*

– Anksčiau teko net aptarinėti jų galimą panaudojimą, pastaruoju metu Savivaldybė sprendžia pati. Domimės mažai.

– *Jei Jums tektų planuoti SAARSP biudžetą, kam skirtumėte daugiausia lėšų?*

– Aktualiausioms rajono aplinkosauginėms problemoms spręsti.

– *Kaip Jūsų nuomone, reikėtų išmatuoti SAARSP priemonių efektyvumą?*

– Priklausomai nuo priemonės pobūdžio: konkrečiais rodikliais – kur pamatuojama, žmonių pasitenkinimu – kur matoma ar išsakoma.

4 priedas. Interviu su Mažeikių rajono savivaldybės Aplinkos apsaugos, asmens ir visuomenės sveikatos skyriaus vyriausiąja specialiste, savivaldybės gydytoja Irena VAICEKAVIČIENE

– Kuo vadovaujantis paskirstomos ir naudojamos Visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos lėšos?

– Iš pradžių programos priemonės buvo įgyvendinamos pagal 2005-03-31 Mažeikių rajono tarybos sprendimą „Dėl Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo“. (Beje, iki tol rajono Sveikatos rėmimo programa vadinta sveikatos fondu).

Programos lėšas pagal Rajono bendruomenės sveikatos tarybos nustatytus prioritetus leista naudoti visuomenės sveikatos programoms finansuoti ir remti. Savanoriškos juridinių ir fizinių asmenų įmokos buvo leidžiamos naudoti pagal mokėtojų pageidavimus. Programos lėšos negali būti skiriamos remonto darbams atlikti arba išlaidoms, skirtoms ilgalaikiam turtui įsigyti, kuris su vykdoma priemone nesusijęs.

Kam ir kaip gali būti skiriamos programos lėšos, detalai apibrėžia 2011 m. priimtas Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimas „Dėl Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo“ ir Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas, patvirtinantis aprašą, kaip turi būti teikiamos paraiškos gauti Programos lėšų, kokiais kriterijais vadovaujantis jos vertinamos bei atrenkamos, kaip tos priemonės įgyvendinamos, kaip kontroliuojamas lėšų panaudojimas.

Noriu pasakyti, kad viskas aiškiai apibrėžta: ir kas gali pretenduoti į Programos pinigus, ir kaip jie panaudojami, ir kaip kontroliuojami įgyvendinami projektai. Tai numato valstybės įstatymai, poįstatyminiai aktai bei Savivaldybės sprendimai.

– Tačiau, kaip teko suvokti išanalizavus įstatymus, savivaldai įgyvendinant šią programą, palikta daugiau savarankiškumo nei naudojant SAARSP lėšas.

– Kiekviena savivaldybė pati nusprendžia, kam naudoti šios programos lėšas – tuo Visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa skiriasi nuo aplinkosauginės programos (SAARSP – aut. past.), kurioje savivaldai palikta mažesnė sprendimų priėmimo laisvė, lėšų naudojimo paskirtis „kiečiau“ reglamentuota.

– Galima teigti, kad Visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa turi būti orientuota į vietos bendruomenės sveikatos problemų sprendimą. Kaip apibūdintumėte esamą situaciją?

– Statistika, kurią pateikia Higienos instituto sveikatos informacijos centras, liudija tai, kad Mažeikių rajono savivaldybėje tarp suaugusių (nuo 18 metų) gyventojų užregistruotas susirgimų

skaičius, tenkantis 1000-čiui suaugusių gyventojų, jau kelerius metus yra mažesnis nei Telšių apskrityje ir visoje Lietuvoje, o tarp vaikų, priešingai – viršija ir apskrities, ir šalies rodiklius.

Gyventojų sergamumo rodikliai mažiau negu mirtingumo bei invalidumo rodikliai parodo sveikatos priežiūros paslaugų poreikį, kadangi tokiai statistikai turi įtakos sveikatos priežiūros paslaugų pasiūlos ypatumai (pvz., konkrečių specialybių gydytojų darbas). Todėl šie rodikliai labiau liudija apie paslaugų poreikį, išreikštą per paslaugų vartojimą.

Manau, kad verta koncentruoti dėmesį į kai kuriuos išskirtinius Mažeikių rajono gyventojų sergamumo rodiklius. Mažeikių rajono savivaldybėje 2012 m., palyginti su 2011 m., didėjo sergančiųjų aktyvia tuberkulioze skaičius, sergamumo rodiklis buvo didesnis už šalies ir už apskrities rodiklius. Kitas svarbus rodiklis – priešingai nei šalyje, mūsų rajone didėja naujai užregistruotų ŽIV atvejų skaičius: 2012 m. užregistruoti 6 nauji atvejai, o 2011 m. buvo užregistruoti 3 nauji atvejai. 2013 m. pabaigoje Mažeikių rajono savivaldybėje iš viso buvo užregistruoti 64 (2011 m. – 58) ŽIV nešiotojai. Savivaldybėje yra užregistruota ir asmenų, sergančių AIDS. Šių asmenų skaičius 2012 m., palyginti su 2011 m., didėjo: 2011 m. pabaigoje buvo užregistruota 11 atvejų (iš kurių 2 nauji), o 2012 m. pabaigoje užregistruota jau 13 atvejų (iš kurių 2 nauji). Mūsų savivaldybėje 2010-2012 m. AIDS atvejų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų taip pat viršijo šalies ir apskrities rodiklius.

Į šias ir kitas bendruomenės sveikatos grėsmes bei problemas ir orientuojamės formuodami programos priemonių visumą.

– Žodis „grėsmė“ išsyk priminė Savivaldybės plėtros strateginį planą. Jame teigiama, kad Savivaldybės veiksmais bus siekiama „visuomenės sveikatos plėtros ir teikiamų paslaugų gerėjimo“. Ir vienas iš uždavinių šiam tikslui įgyvendinti – finansuoti Savivaldybės vykdomas visuomenės sveikatos priemones. Kokios priemonės vykdomos pastaraisiais metais, gal galite išskirti svarbiausias?

– Kadangi lėšų šaltinis sveikatos programoms vykdyti yra Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialioji programa, ji finansuoja mūsų Savivaldybėje vykdomas visuomenės sveikatos priemones pagal savivaldybės Tarybos patvirtintą planą.

Savivaldybė finansuoja plataus spektro sveikatos programas, prioritetą teikdama Ligonių kasų neapmokamoms sveikatinimo veikloms finansuoti.

Šiuo metu vykdomos tęstinės programos: Mažeikių rajono mokinių sveikatos ugdymo mokyklose 2011-2014 metų programa, Mažeikių rajono vaikų sveikatos ugdymo ikimokyklinio ugdymo įstaigose 2011-2014 metų programa, Narkotinių ir psichotropinių medžiagų žalos mažinimo Mažeikių rajone 2012-2015 metų programa, Vaikų sveikos gyvensenos įgūdžių įtvirtinimo vasaros poilsio stovyklose 2012-2015 metų programa, Mažeikių rajono savivaldybės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos, Mažeikių rajono savivaldybės narkotikų kontrolės komisijos veiklos 2012-

2014 metų programa, Sveiko gyvenimo įgūdžių formavimo, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo Mažeikių rajono vaikų našlaičių ir senelių globos namuose 2012-2015 metų programa.

Tolimesnis veiklos tobulinimas yra susijęs su projektų rengimu bei atranka pagal nustatytus kriterijus: orientacija į aiškiai apibrėžtas tikslines grupes (skurdžiausios gyventojų grupės, rizikos šeimos, konkrečiomis ligomis sergantys asmenys ir pan.), moksliniais įrodymais pagrįstas arba geriausiomis praktikomis pripažintas veiklas.

– Kas lemia planuojamų vykdyti projektų pasirinkimą?

– Priemonė, kaip jau minėjau, vykdoma vadovaujantis Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. rugpjūčio 26 d. sprendimu Nr. T1-219 patvirtintos Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos nuostatomis: Savivaldybės taryba tvirtina Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo strategiją, sąmatą pagal pajamų šaltinius ir priemonių planą.

Mažeikių rajono savivaldybės administracija, Mažeikių rajono savivaldybės viešosios ir biudžetinės įstaigos atsižvelgdamos į Mažeikių rajono gyventojų poreikius, valstybinę sveikatos politiką ir teisės aktus, gali parengti ilgalaikes programas konkrečiai problemai spręsti. Šiuo metu yra patvirtintos 7 sveikatinimo programos, kurių trukmė – 4 metai.

Tokios programos tvirtinamos Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimu, Savivaldybės administracija, vadovaudamasi Savivaldybės tarybos patvirtintų ilgalaikių visuomenės sveikatos programų finansavimo nuostatomis, Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu perveda Programos lėšas, konkrečioms lėšų gavėjams.

– Kaip išmatuojamas Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos priemonių lėšų panaudojimo efektyvumas?

– Programoje dalyvavusių žmonių skaičiumi. Štai praėjusiais metais asmenis su negalia atstovaujančios organizacijos teikė paraiškas Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos priemonei „Lėtinėmis ligomis sergančiųjų savipagalbos grupių veikos organizavimui“. Parama buvo skirta 4 organizacijoms, kurios organizavo 17 renginių, į projektinę veiklą įtraukė 2254 dalyvius. Įgyvendinant sveikatos ugdymo priemones aktyviai dalyvavo kaimo bendruomenės, kurių veikla įgyja nuolatinio paslaugų teikimo pobūdį.

Iš viso visuomeninių organizacijų vykdytos veiklos visuomenės sveikatinimo srityje iš Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos pernai paremtos 56,7 tūkst. litų (2012 m. – 23,08 tūkst. litų, 2011 metais – 20,47 tūkst. litų).

– Kokią dalį paraiškų tenka atmesti? Ir dėl kokių priežasčių?

– Skelbiant paraiškų konkursus susiduriama su problema, kad paraiškos būna nepilnai užpildytos, pareiškėjų keliami tikslai neatitinka Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos strategijoje numatytų tikslų. Pastebima tendencija, kad paraiškas teikiančios organizacijos orientuojasi

į trumpalaikį poveikį visuomenės sveikatai turinčių renginių organizavimą, neapibrėžia tikslinių grupių, neturi pakankamai žmogiškųjų išteklių numatytiems tikslams pasiekti – daugiau nei 20 procentų pateiktų paraiškų neatitinka minimalių reikalavimų.

Kita vertus, Savivaldybės taryba kasmet tvirtina visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos vykdymo strategiją, kurioje nurodomos priemonių vykdymo gairės. Organizacijos, teikdamos paraiškas, gali ir turi orientuotis į priemonių tikslų įgyvendinimą.

Be to, nuo 2014 m. pradėjo veikti visuomenės sveikatos biuras, bus gaunami apibendrinti statistiniai duomenys apie rajono gyventojų sveikatos būklę, atsižvelgiant į sveikatos rodiklius bus numatomos konkrečios priemonės.

5 priedas. Didžiausių šalies savivaldybių AARSP biudžetų dešimtukas

Metai, kuriais turi būti sumokamas deklaruotas mokestis	Objekto savivaldybės kodas	Objekto savivaldybės pavadinimas	Objekto apskritis	Visa mokesčio suma	Mokesčio suma pagrindiniu tarifu	Didesnio tarifo mokestis	Savivaldybės biudžetui tenkanti suma	Valstybės biudžetui tenkanti suma
2013	61	Mažeikių r.	Telšių	7.252,6	6.930,4	322,2	4.851,3	2.401,3
2012	61	Mažeikių r.	Telšių	8.765,2	7.883,7	881,6	5.518,6	3.246,7
Iš viso:				16.017,8	14.814,1	1.203,7	10.369,8	5.648,0
2013	1	Vilniaus m.	Vilniaus	6.316,0	6.230,0	86,0	4.361,0	1.955,0
2012	1	Vilniaus m.	Vilniaus	6.433,5	6.387,5	46,0	4.471,2	1.962,2
Iš viso:				12.749,4	12.617,5	132,0	8.832,2	3.917,2
2013	19	Kauno m.	Kauno	3.093,2	3.052,7	40,6	2.136,9	956,4
2012	19	Kauno m.	Kauno	3.144,7	3.121,7	23,0	2.185,2	959,5
Iš viso:				6.237,9	6.174,4	63,6	4.322,1	1.915,9
2013	21	Klaipėdos m.	Klaipėdos	2.709,9	2.399,2	310,7	1.679,5	1.030,4
2012	21	Klaipėdos m.	Klaipėdos	2.093,1	2.064,9	28,3	1.445,4	647,7
Iš viso:				4.803,0	4.464,1	338,9	3.124,9	1.678,2
2013	32	Akmenės r.	Šiaulių	1.927,6	1.927,0	0,6	1.348,9	578,7
2012	32	Akmenės r.	Šiaulių	1.792,7	1.792,4	0,3	1.254,7	538,0
Iš viso:				3.720,3	3.719,4	0,9	2.603,6	1.116,7
2013	53	Kėdainių r.	Kauno	1.427,3	1.378,4	48,9	964,9	462,4
2012	53	Kėdainių r.	Kauno	1.418,5	1.385,1	33,4	969,6	449,0
Iš viso:				2.845,8	2.763,5	82,3	1.934,4	911,4
2013	46	Jonavos r.	Kauno	1.126,1	1.123,2	2,9	786,2	339,9
2012	46	Jonavos r.	Kauno	1.193,4	1.186,2	7,1	830,4	363,0
Iš viso:				2.319,5	2.309,4	10,0	1.616,6	702,9
2013	29	Šiaulių m.	Šiaulių	973,2	971,3	2,0	679,9	293,3
2012	29	Šiaulių m.	Šiaulių	1.052,8	1.045,3	7,5	731,7	321,1
Iš viso:				2.026,0	2.016,6	9,5	1.411,6	614,4
2013	27	Panevėžio m.	Panevėžio	961,7	961,6	0,0	673,2	288,5
2012	27	Panevėžio m.	Panevėžio	984,3	983,9	0,4	688,7	295,5
Iš viso:				1.945,9	1.945,5	0,4	1.361,9	584,0
2013	42	Elektrėnų	Vilniaus	964,7	778,6	186,1	545,0	419,7
2012	42	Elektrėnų	Vilniaus	797,2	720,9	76,3	504,7	292,5
Iš viso:				1.761,9	1.499,5	262,3	1.049,7	712,2

6 priedas. Priemonės, kurioms 2009-2013 m. panaudota daugiausiai SAARSP lėšų

Eil. nr.	Metai	Priemonės pavadinimas	Panaudotos SAARSP lėšos (litas)
1.	2009	Vandentvarkos objektų eksploatacinėms išlaidoms apmokėti.	339000
2.	2009	Želdynams ir želdiniams inventorizuoti, projektuoti, įrengti, tvarkyti, prižiūrėti	310000
3.	2009	Atliekų tvarkymas savivaldybei priklausančiose teritorijose	283300
4.	2009	Šiaulių regiono aplinkos apsaugos departamento Mažeikių rajono agentūrai aplinkosauginėi programai vykdyti.	100000
5.	2010	Vandentvarkos objektų eksploatacinėms išlaidoms apmokėti	226000
6.	2010	Aplinkos monitoringo programai vykdyti	168900
7.	2010	Želdynams ir želdiniams projektuoti, įrengti, tvarkyti, prižiūrėti	120000
8.	2011	Mažeikių miesto nuotekų valyklos ir dumblo aikštelės statybos darbų vykdymas	3000000
9.	2011	Medelių, gėlių sodinimo, medelių priežiūros darbų ir paslaugų pirkimas, medžių genėjimo, želdinių priežiūros paslaugų pirkimas Mažeikių seniūnijoje 2011-04-07– 2011-12-31	220000
10.	2011	Želdynų ir želdinių tvarkymo darbai Laižuvos, Mažeikių apylinkės, Reivyčių, Sedos, Šerkšnėnų, Tirkšlių, Vieksnių, Židikų seniūnijose 2011-05-26–2011-12-31	111496
11.	2012	Mažeikių miesto nuotekų valyklos ir dumblo aikštelės statybos darbų vykdymas	2000000
12.	2012	Naftos produktais užterštos teritorijos (Tirkšlių g. 1, Mažeikiai) išvalymo ir sutvarkymo darbai UAB "Ekovalis" 2011-10-03– 2011-11-25	151528
13.	2012	Medelių, gėlių sodinimo, medelių priežiūros, medelių ir želdinių apsaugos darbų ir paslaugų pirkimas, medžių genėjimo, želdinių priežiūros paslaugų pirkimas, vejąpjovių, darbo priemonių ir įrankių, kuro įsigijimas želdynų ir želdinių tvarkymui, priežiūrai ir apsaugai Mažeikių seniūnijoje 2012-04-17–2012-12-31	585000
14.	2012	Želdyno prie fontano Naftininkų-Pavenčių g. Mažeikių mieste įrengimas.	149280

15.	2013	Projekto „Nuotekų tinklų plėtra ir valymo įrenginių statyba Pikelių miestelyje“ įgyvendinimas	212916
16.	2013	Nupirkti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros objektai Palnosų kaime. 2013-10-01 patikėjimo teise perduota UAB „Mažeikių vandenys“	357660
17.	2013	Projekto „Telšių regiono komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra“ įgyvendinimo finansavimas UAB „Telšių regiono atliekų tvarkymo centras“.	501952
18.	2013	Medelių, gėlių sodinimo, medelių priežiūros, medelių ir želdinių apsaugos darbų ir paslaugų pirkimas, medžių genėjimo, želdinių priežiūros paslaugų pirkimas, vejapjovių, darbo priemonių ir įrankių, kuro įsigijimas želdynų ir želdinių tvarkymui, priežiūrai ir apsaugai Mažeikių seniūnijoje 2013-03-25–2013-12-20	633668
19.	2013	Želdynų mažosios architektūros (pavėsinių, suoliukų) remontas, medžiagos ir darbo priemonės remonto darbams atlikti. Želdinių tvarkymui įsigyta: medelių, krūmų, gėlių, vejapjovių, krūmapjovių ir jų remontas, tepalų ir kuro, darbo įrankių ir darbo priemonių reikalingų želdinių priežiūrai ir tvarkymui Mažeikių rajono savivaldybės kaimiškosiose seniūnijose: Laižuvos, Mažeikių apylinkės, Reivyčių, Sedos, Šerkšnėnų, Tirkšlių, Vieksnių ir Židikų 2013-04-04–2013-12-20	233608
20.	2013	Sodų trikampio skvero pertvarkymas Mažeikių mieste	221198
21.	2013	Želdyno kūrimas prie Savivaldybės 2013-07-22– 2013-10-30	219100

7 priedas. Daugiausiai lėšų pareikalavusios Savivaldybės visuomenės sveikatos programų sritys

Metai	Savivaldybės visuomenės sveikatos programų sritys	Vykdytų savivaldybės visuomenės sveikatos programų skaičius	Skirta lėšų, tūkst. Lt	Panaudota lėšų, tūkst.Lt
2009	Gyventojų sveikos mitybos ir fizinio aktyvumo skatinimas	1	106,9	106,9
2009	Bendruomenės sveikatos stiprinimo, sveikatos mokymo, šeimos planavimo, konsultavimo, sveikatos žinių populiarinimo ir visuomenės sveikatos propagandos	35	113,0	65,9
2009	Prevencinės medicinos	24	1 355,4	783,8
2010	Prevencinės medicinos	13	630,3	456,5
2010	Neinfekcinių ligų ir traumų profilaktikos ir kontrolės	8	70,0	62,3
2010	Alkoholio, tabako ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos	2	65,0	53,4
2010	Bendruomenės sveikatos stiprinimo, sveikatos mokymo, šeimos planavimo, konsultavimo, sveikatos žinių populiarinimo ir visuomenės sveikatos propagandos	28	93,1	52,5
2011	Bendruomenės sveikatos stiprinimo, sveikatos mokymo, šeimos planavimo, konsultavimo, sveikatos žinių populiarinimo ir visuomenės sveikatos propagandos	15	133,0	65,8
2011	Prevencinės medicinos	10	736,0	606,6
2011	Alkoholio, tabako ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos	3	70,0	63,0
2012	Prevencinės medicinos	7	718,8	383,9
2012	Bendruomenės sveikatos stiprinimo, sveikatos mokymo, šeimos planavimo, konsultavimo, sveikatos žinių populiarinimo ir visuomenės sveikatos propagandos	18	345,0	138,2
2012	Vaikų ir jaunimo sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos, bendruomenės sveikatos stiprinimo, sveikatos mokymo, šeimos planavimo konsultavimo, sveikatos žinių populiarinimo ir visuomenės sveikatos propagavimo	2	235,5	223,5

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo
2009-2012 metų ataskaitos

8 priedas. Gyventojų apklausos anketa

Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos vertinimas (ANKETA)

I. APLINKOS APSAUGOS VERTINIMO PRIORITETAU

1. *Sureitinguokite prioriteto tvarka, kaip skirtumėte Mažeikių rajono savivaldybės biudžeto lėšas. (1 – daugiausiai, 6 – mažiausiai)*

- Aplinkos apsauga
- Švietimas
- Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga
- Žemės ūkio ir kaimo plėtra
- Turizmas
- Kultūrinės veiklos organizavimas

2. *Kaip manote, kam Mažeikių rajono savivaldybė turėtų skirti daugiau lėšų?*

- Viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai
- Aplinkos apsaugai
- Nežinau

3. *Kaip manote, kas lemia rajono aplinkos apsaugos kokybę? (Galima žymėti kelias pozicijas)*

- Aplinkosauginės ES nuostatos ir reikalavimai
- Valstybės politika aplinkos apsaugos klausimais
- Savivaldybės įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės
- Kiekvieno gyventojų veiksmai
- Niekas nelemia

II. POŽIŪRIS Į MAŽEIKIŲ RAJONO APLINKOS IR VISUOMENĖS SVEIKATOS BŪKLĘ

Kaip manote, ar teisingi šie teiginiai, susiję su Mažeikių rajono aplinkos kokybės ir visuomenės sveikatos būkle:

4. *Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekiai didžiausi apskrityje ir šalyje.*

- Taip
- Ne

5. *Pasenę ir blogos būklės vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklai.*

- Taip
- Ne

6. *Rajone įgyvendinami projektai vandens ir nuotekų tinklų plėtrai.*

- Taip
- Ne

7. *Per 80 proc. šilumos energijos rajone pagaminama biokuro katilinėse.*

- Taip
- Ne

8. *Nepakankamas atliekų rūšiavimas ir panaudojimas dėl infrastruktūros trūkumo.*

- Taip
- Ne

9. *Gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų dvigubai mažesnis nei šalyje.*

- Taip
- Ne

10. *Gydytojų skaičius 10 tūkst. gyventojų aukščiausias apskrityje.*

- Taip
- Ne

11. *Vaikų susirgimų skaičius 1.000-iai vaikų didesnis nei vidutiniškai šalyje ir apskrityje.*

- Taip
- Ne

12. *Suaugusiųjų susirgimų skaičius 1.000-iai suaugusiųjų mažesnis nei vidutiniškai šalyje ir apskrityje.*

- Taip
- Ne

13. *Mažesnis mirtingumas 100 tūkst. gyventojų nei vidutiniškai šalyje ir apskrityje nuo kraujotakos sistemos, piktybinių navikų, kvėpavimo organų ligų.*

- Taip
- Ne

III. MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO SPECIALIOSIOS PROGRAMOS PRIEMONIŲ VERTINIMAS

14. *Sureitinguokite prioriteto tvarka, kaip skirtumėte Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos (SAARSP) lėšas. (1 – daugiausiai, 7 – mažiausiai)*

- Visuomenės sveikatos rėmimo programai
- Aplinkos kokybės gerinimo priemonėms (teršalų mažinimo, vandentvarkos tobulinimo, biologinės įvairovės išsaugojimo, gamtos paveldo apsaugos ir kt.)
- Atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai
- Aplinkos monitoringui (oro, dirvožemio, vandens kokybės tyrimams)
- Želdynų ir želdinių tvarkymui, veisimui

- Medžioklės sklypų ir laukinių gyvūnų priežiūrai
- Visuomenės švietimui ir mokymui aplinkosaugos klausimais

15. Kiek, Jūsų nuomone, per metus iš ūkinę veiklą vykdančių ir aplinką teršiančių juridinių ir fizinių asmenų surenkama lėšų Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai?

- Apie 100 tūkst. litų
- Apie 500 tūkst. litų
- Apie 1 mln. litų
- Apie 5 mln. litų
- Apie 10 mln. litų

16. Jei Programos lėšos per metus nepanaudojamos, jų likutis perkeliamas į kitų metų SAARSP biudžetą. Tai, Jūsų nuomone, yra:

- Gerai, nes lėšos sutaupomos didesniems projektams.
- Blogai, nes programa nebuvo tinkamai parengta arba priemonės laiku neįgyvendintos.
- Neturiu nuomonės šiuo klausimu.

17. Ar domitės Savivaldybės aplinkos monitoringo (stebėjimo) rezultatais?

- Taip
- Ne

18. Kokie aplinkos monitoringo duomenys Jums yra svarbiausi? (sureitinguokite nuo 1 iki 3, kur 1- svarbiausias, 3 – mažiausiai svarbus).

- Vandens kokybės
- Oro kokybės
- Dirvožemio kokybės

19. Jei iš Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių reiktų vieną priemonę išbraukti, kurios atsisakytumėte?

- Dviračių tako įrengimas.
- Nuotekų ir lietaus surinkimo, valymo sistemos remontas.
- Šiukšlių konteinerių įsigijimas.
- Vandens kokybės tyrimas.
- Vejų ir gėlynų mieste įrengimas.

20. Jei iš Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos reiktų vieną priemonę išbraukti, kurios atsisakytumėte:

- Kaimo bendruomenės mokymai aplinkosaugos tema.
- Savivaldybės aplinkos apsaugos specialistų kvalifikacijos kėlimas.
- Miesto talkos organizavimas.
- Oro kokybės tyrimai.

21. Jei iš Visuomenės sveikatos rėmimo programos vieną priemonę reiktų išbraukti, kurios atsisakytumėte?

- Nemokamas rizikos grupės asmenų patikrinimas dėl tuberkuliozės.
- Nemokamas švirkštų dalijimas narkotine priklausomybe sergantiems asmenims.
- Socialinės rizikos šeimų vaikų vasaros poilsio finansavimas.
- Sveikos gyvensenos mokymų kaimo bendruomenėje finansavimas.

22. Jei iš Visuomenės sveikatos rėmimo programos vieną priemonę reiktų išbraukti, kurios atsisakytumėte?

- Nemokami sifilio, ŽIV, hepatitų B ir C tyrimai rajono gyventojams
- Gydomo išlaidų kompensavimas labai reta liga sergančiam rajono gyventojui, kai jų nekompensuoja Ligonių kasa.
- Maudymosi vietų vandens kokybės tyrimų finansavimas.
- Lopšelio-darželio sveikatinimo renginio finansavimas.

IV. VISUOMENĖS DOMĖJIMASIS APLINKOSAUGA, INFORMACIJOS SKLAIDA

23. Ar manote, kad turite pakankamai žinių apie Savivaldybės įgyvendinamas priemones aplinkos apsaugos srityje?

- Taip, informacijos gaunu pakankamai.
- Žinau šiek tiek, tačiau norėčiau būti informuojamas daugiau.
- Ne, esu nepakankamai informuotas.
- Tokia informacija man neįdomi.

24. Iš kokių šaltinių gaunate informacijos apie Mažeikių rajono savivaldybėje vykdomus aplinkos apsaugos projektus?

- Iš vietinės spaudos.
- Iš vietos radijo.
- Iš vietinės televizijos.
- Iš rajono savivaldybės svetainės.
- Iš kitur (įrašykite).....
- Niekur nerandu informacijos.
- Šita informacija manęs nedomina.

25. Ar iki šiol buvote ką nors girdėjęs apie savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą?

- Taip
- Ne

26. Ar Jums yra tekę pačiam organizuoti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansuojamą priemonę?

- Taip

- Ne

27. Ar Jums yra tekę pačiam dalyvauti kokioje nors savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansuojamoje priemonėje (renginyje, mokymuose, kt.)?

- Taip
- Ne

28. Ar Jums pačiam arba Jūsų šeimos nariams yra tekę pasinaudoti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos teikiama parama ?

- Taip
- Ne

29. Ar Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos, Jūsų nuomone, naudojamos efektyviai?

- Taip, efektyviai
- Taip, labiau efektyviai nei neefektyviai
- Ne, labiau neefektyviai nei efektyviai
- Ne, neefektyviai.

V. DEMOGRAFINIAI DUOMENYS

30. Jūsų lytis:

- Moteris
- Vyras

31. Kuriai amžiaus grupei priklausote?

- 18 – 25 metų
- 26 - 35 metų

- 36 – 45 metų
- 46 – 55 metų
- Nuo 56 metų

32. Jūsų išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštasis neuniversitetinis
- Aukštasis universitetinis
- Kitas
(Įrašyti).....
- ...

33. Jūsų gyvenamoji vieta:

- Mieste.
- Kaime.

34. Pagrindinis Jūsų pajamų šaltinis:

- Darbo užmokestis.
- Pašalpos.
- Pensija.
- Pajamos iš ūkinės veiklos.
- Individuali veikla.
- Kita.

35. Pajamos (tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį):

- iki 500 Lt.
- 501-1000 Lt.
- virš 1000 Lt.

9 priedas. SAARSP priemonėms priklausančių programų vertinimas

Klausimo Nr.	SAARSP priemonės	Respondentų, laikančių ją mažiausiai efektyvia, skaičius
19.	Dviračių tako įrengimas. Nuotekų ir lietaus surinkimo, valymo sistemos remontas. Šiukšlių konteinerių įsigijimas. Vandens kokybės tyrimas. Vejų ir gėlynų mieste įrengimas.	34 5 19 9 37
20.	Kaimo bendruomenės mokymai aplinkosaugos tema. Savivaldybės aplinkos apsaugos specialistų kvalifikacijos kėlimas. Miesto talkos organizavimas. Oro kokybės tyrimai.	35 44 16 3
21.	Nemokamas rizikos grupės asmenų patikrinimas dėl tuberkuliozės. Nemokamas švirkštų dalijimas narkotine priklausomybe sergantiems asmenims. Socialinės rizikos šeimų vaikų vasaros poilsio finansavimas. Sveikos gyvensenos mokymų kaimo bendruomenėje finansavimas.	10 39 8 41
22.	Nemokami sifilio, ŽIV, hepatitų B ir C tyrimai rajono gyventojams. Gydomo išlaidų kompensavimas labai reta liga sergančiam rajono gyventojui, kai jų nekompensuoja Ligoninių kasa. Maudymosi vietų vandens kokybės tyrimų finansavimas. Lopšelio-darželio sveikatinimo renginio finansavimas.	21 9 28 47

Šaltinis: Mažeikių rajono SAARSP 2009-2013 metų priemonių vykdymo ataskaitos

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN- 10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2014-04-01

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Politikos ir vadybos fakulteto aplinkos apsaugos politikos ir administravimo programos
studentė Dina Mališauskienė,

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„SAVIVALDYBIŲ APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO PROGRAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO MAŽEIKIŲ SAVIVALDYBĖJE EFEKTYVUMAS“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas) (vardas, pavardė)